



T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**SINIR TİCARETİNİN SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİ: HABUR SINIR
KAPISI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET SOM

DANIŞMAN

DOÇ. DR MUNİSE ILIKKAN ÖZGÜR

AKSARAY 2020

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

SINIR TİCARETİNİN SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİ: HABUR SINIR
KAPISI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET SOM

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MUNİSE ILIKKAN ÖZGÜR

AKSARAY 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3 (üç) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : MEHMET

Soyadı : SOM

Bölümü : İKTİSAT

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Sınır Ticaretinin Sosyal ve Ekonomik Etkileri: Habur Sınır Kapısı
Örneği

İngilizce Adı :Social And Economic Effects Of Border Trade: The Case Of
Habur Border Gate

ETİK İLKELERİNE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: MEHMET SOM

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Mehmet SOM tarafından hazırlanan “Sınır Ticaretinin Sosyal ve Ekonomik Etkileri: Habur Sınır Kapısı Örneği” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Doç. Dr. Munise ILIKKAN ÖZGÜR)

İmza

(İktisat, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: (Dr. Öğretim Üyesi Arif İĞDELİ)

(İktisat, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: (Doç. Dr. Uğur ADIGÜZEL)

(Uluslararası Ticaret, Necmettin Erbakan Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve
..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrenci
Mehmet SOM
İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU
İmza

TEŞEKKÜR

Araştırma süresince beni düşündüren, motive eden, bazen de zorlayan bir içeriğe sahip olduğunu düşündüğüm bu tezde bana moral veren, her durumda anlayışını ve özellikle manevi desteğini asla ve asla eksik etmeyen tez danışmanım Doç. Dr. Munise ILIKKAN ÖZGÜR' e sonsuz teşekkür ediyorum. Görüşlerimin sağlıklı bir şekilde ortaya çıkmasına ve yazım aşamasındaki teknik desteklerinden dolayı kuzenim Özgür ÖZCAN'a, araştırma ve tez yazım sürecinde destek olup, bana güvenen, başaracağıma her daim inanan ve her anlamda yanımda olan ağabeyim Fırat SOM'a, her zaman maddi manevi desteğini derinden hissettiğim değerli kardeşim Abdullah SOM'a motivasyonumu diri tutmamı sağlayan yakın arkadaşlarıma, akademik ilgimi maddi ve manevi anlamda yanımda durarak pekiştiren aileme desteklerinden ötürü teşekkür ediyorum. Son olarak, araştırmamın tamamlanmasında büyük katkıları olan İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürü Enver KÖK'e, Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Süleyman ÇAĞLI'ya Şırnak Ticaret Sanayi Odası Başkanı Osman GELİŞ'e ve üyeleri Mahmut ÖKTEN ve Kemal PALTA'ya teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bilgilerini ve tecrübelerini benimle samimiyetle paylaşan gazeteci ve yazar Dünder SANSUR'a teşekkür ediyorum.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SINIR TİCARETİNİN SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİ: HABUR
SINIR KAPISI ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

MEHMET SOM, Aksaray 2020

ÖZET

Küreselleşmeyle birlikte, dünya düzeninin, yeniden şekillenmesi, yeni anlayış ve politikaların gelişmesi, ülkeler ve bölgeler arasındaki karşılıklı etkileşim ve bağımlılık gibi olguların oluşması, ülkeler ve bölgelerde meydana gelebilecek olası gelişme etkilerinin yayılma hızını artırmıştır. Ekonomik sistemin küreselleşmesi ve uygulanan neoliberal ekonomik politikalarla gün geçtikçe artan yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi sorunların çözümü konusunda politika yapımcıların ve araştırmacıların arayışları artmıştır. Bu arayışların bir parçası olarak sınır ticareti, genel kanıya göre, uygulandığı bölgelerin ve sınır kapısı bulunduran şehirlerin sosyal ve ekonomik yapısını önemli ölçüde etkileyen ve değiştiren bir ticaret şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tezin amacı, Şırnak'ın temel sorunlarını teşkil eden yoksulluk, işsizlik ve gelir dağılımı adaletsizliği gibi kavramlar üzerinde odaklanarak; tezin öznesi olan Habur Sınır Kapısı'nın Şırnak ilinin ekonomisi üzerindeki etkisi ve bölge halkı üzerindeki sosyolojik yansımalarını ortaya koymaktır.

Tezde, 15 Ekim-15 Aralık 2019 tarihleri arasında bölgede ikamet eden katılımcıların anket yoluyla konuya ilişkin değerlendirmeleri göz önüne alınmış ve araştırmanın örnekleme için yargısal (amaçsal) örnekleme kullanılmış olup; görüşlerin ortaya konulması amacıyla betimsel istatistiki yöntemler kullanılmıştır. Sosyal ve ekonomik değişkenlerin kendi içinde gruplanması adına keşfedici faktör analizi uygulaması yapılmıştır. Diğer yandan, cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi demografik bilgiler arasındaki ilişkilerin tespiti için çıkarımsal istatistiki yöntemlerden Anova ve T testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bölgede yaşanan yoksulluk faktörü ve istihdam alanlarının yetersizliğinin yöre halkının Habur Sınır Kapısı'nı sosyal ve ekonomik anlamda alternatif ve çıkar yol olarak görmelerine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilim Kodu:111911

Anahtar Kelimeler: Şırnak, Habur Sınır Kapısı, Sınır Ticareti, Keşfedici Faktör Analizi

Sayfa Adedi: 145

Danışman: Doç. Dr. Munise ILIKKAN ÖZGÜR

AKSARAY UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

**SOCIAL AND EKONOMIC EFFECTS OF BORDER TRADE: THE
CASE OF HABUR BORDER GATE**

(Masters Thesis)

MEHMET SOM, Aksaray 2020

ABSTRACT

The reshaping of the globalizing world order, the development of new understanding and policies have not only increased the interaction and dependency between countries and regions, but also increased the spreading speed of development effects in countries and regions. With the globalization of the economic system and neoliberal economic policies, the searches of policy makers and researchers have increased for the solution of problems such as poverty, unemployment, and injustice in income distribution. Border trade as part of these quests, in general opinion, emerges as a form of trade that significantly affects and changes the social and economic structure of the regions where this trade is carried out and the cities where the border gate is located. The thesis focuses on concepts such as poverty, unemployment and income distribution injustice, which constitute the main problems of Sirnak. The aim of the thesis is to reveal the impact of the Habur Border Gate on the economy of the province of Sirnak and its sociological reflections on the people of the local community.

In the thesis, the evaluations of the participants residing in the region between 15 October and 15 December 2019 were taken into consideration and judicial (purposeful) sampling was used for the sample of the research. In addition, descriptive statistical methods were used to reveal the views of the participants. In order to classify social and economic variables within themselves, exploratory factor analysis application was performed. On the other hand, an analysis was made by using Anova and T test, which is one of the inferential statistical methods to determine the relationships between demographic information such as gender, age, and educational status. It has been concluded that the reasons such as poverty in the region and insufficient employment areas cause the local community to see Habur Border Gate as an alternative and interest in social and economic terms.

Science Code: 111911

Key Words: Şirnak, Habur Border Gate, Border Trade, Exploratory Factor Analysis,

Page Number: 145

Supervisor Assoc: Doç. Dr. Munise ILIKKAN ÖZGÜR

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	ii
ETİK İLKELERİNE UYGUNLUK BEYANI.....	iii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	5
SINIR TİCARETİNİN KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE SINIR TİCARETİNE GENEL BİR BAKİŞ	5
1.1.Sınır Ticaretin Tanımı ve Amacı.....	5
1.1.1.Sınır Ticaretinin Tanımı	5
1.1.2.Sınır Ticaretinin Amacı	7
1.2.Türkiye’de Sınır Ticareti.....	9
1.2.1. Sınır Ticaretin Kapsamı.....	9
1.2.1.1. Sınır Ticaret Kapsamına Giren İller	9
1.2.1.2. Sınır Ticaret Merkezleri	10
1.2.1.3. Sınır Ticareti Yapacak Kişiler	11
1.2.1.4. Sınır Ticaretinde Değer Kotası, Miktar Limitleri ve Zaman Sınırları.....	11
1.2.1.5. Sınır Ticaret Kapsamında Gümrük İşlemleri.....	12
1.2.1.5.1. Sınır Ticaret Kapsamında İthalat Gümrük İşlemleri	12
1.2.1.5.2. Sınır Ticaret Kapsamında İthalat Gümrük İşlemleri	13
1.3. Dünyada Sınır Ticareti	13
1.3.1. Amerika- Kanada Arasında Sınır Ticareti	14

1.3.2. Finlandiya’da Sınır Ticareti	14
1.3.3. Mısır’da Sınır Ticareti	14
1.3.4. Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Sınır Ticareti	15
1.4. Türkiye’de Sınır Ticaretinin Tarihsel Gelişimi	15
1.4.1. Türkiye Tarihinde Dış Ticareti	15
1.4.2. Türkiye’nin Tarihsel Sürecinde Sınır Ticareti	16
1.5. Türkiye’de Sınır Kapıları	19
1.5.1. Türkiye’de Başlıca Sınır Kapıları	21
1.5.1.1. Kapıkule Sınır Kapısı	21
1.5.1.2. İpsala Sınır Kapısı	21
1.5.1.3. Dilucu Sınır Kapısı	22
1.5.1.4. Türkgozü Sınır Kapısı	22
1.5.1.5. Gürbulak Sınır Kapısı	23
1.5.1.6. Cilvegözü Sınır Kapısı	23
1.6. Sınır Ticaretin Türkiye’ye Avantajları ve Dezavantajları	24
1.6.1. Sınır Ticaretin Türkiye’ye Sağladığı Avantajlar	24
1.6.2. Sınır Ticaretin Türkiye’ye Dezavantajları	25
BÖLÜM II	26
ŞIRNAK İLİ VE HABUR SINIR KAPISI ÜZERİNE GENEL BİR PERSPEKTİF	26
2.1. Şırnak	27
2.1.1. Coğrafi Konum	27
2.1.2. Fiziki Coğrafya	28
2.2. Şırnak’ın Profil Bilgileri	29
2.2.1. Nüfus Yapısı	29
2.2.1.1. Nüfus Artış Hızı	30
2.2.2. Göç Durumu	31
2.2.3. Kentleşme	32
2.2.4. Eğitim	34
2.3. Şırnak’ın Sosyal ve Ekonomik Profili	35
2.3.1. İstihdam, İşgücü ve İşsizlik Oranları	36
2.3.2. Tarım	37
2.3.3. Hayvancılık	39
2.3.4. Madencilik	40
2.3.5. Sanayi	41

2.4. Irak	43
2.4.1. Irak'ın Dış Ticaret Yapısı	43
2.5. Habur Sınır Kapısı'nın Genel Profili	43
2.5.1. Habur Sınır Kapısı	43
2.5.2. Habur Sınır Kapısı'na Bağlı İdare Bölge Müdürlükleri	45
2.5.3. Habur Sınır Kapısı'ndan Giriş-Çıkış Yapan Toplam Araç Sayılarının Dönemsel Karşılaştırılması	45
2.5.4. Habur Sınır Kapısı'nın Önemi	46
2.5.5. Habur Sınır Kapısı'na İlişkin İstatistiki Bilgiler	48
2.5.5.1. Habur Sınır Kapısı Üzerinden Gerçekleşen Dış Ticaret	48
2.5.5.2. Habur Sınır Kapısı'na Bağlı Bölge İdare Müdürlükleri Bazında İstatistiki Bilgiler	49
2.5.5.3. Yıllara Göre Şırnak- Irak Dış Ticaretine İlişkin İstatistiki Bilgiler	50
2.5.5.4. Habur Sınır Kapısı'nın Sınır Ticaretine İlişkin İstatistiki Bilgiler	50
2.5.6. Sınır Ticaret Kapsamında Alınan Belgelere İlişkin İstatistiki Bilgiler	52
2.5.6.1. Sınır Ticaret Belgeleri	52
2.5.6.2. Düzenlenen Uygunluk Belgeleri	52
2.5.7. Yıllara Göre Şırnak'ta İhracat ve İthalat Yapan Firma Sayıları	53
2.5.8. İhraç ve İthal Edilen Ürün Grupları	53
BÖLÜM III	56
SINIR TİCARETİNİN BÖLGE HALKI ÜZERİNDEKİ SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİ: HABUR SINIR KAPISI ÖRNEĞİ BİR ARAŞTIRMA	56
3.1. Literatürde Sınır Ticaretine İlişkin Yapılan Çalışmalar	56
3.2. Araştırmanın Yöntemi	59
3.2.1. Araştırmanın Amacı	60
3.2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	60
3.2.3. Araştırmanın Kısıtı	60
3.2.4. Veri Toplama Aracı ve Süreci	61
3.2.4.1. Cronbach Alpha Güvenirlik Analiz Sonuçları	62
3.2.5. Verilerin Analizi	63
3.3. Bulgular	65
3.3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	65
3.3.2. Katılımcıların Sosyal ve Ekonomik Yapıyı Anlamaya Yönelik Bulgular	68
3.3.3. Faktör Analizi	71
3.3.3.1. Geçerlilik Analizi Kaiser- Meyer-Olkin Testi (KMO)	71

3.3.3.2. Sınır Ticaretinin Sosyal Yapıya Etkisi	72
3.3.3.3. Sınır Ticaretinin Ekonomik Yapıya Etkisi.....	74
3.3.4. Bağımsız Örneklem T-Testi.....	78
3.3.4.1. Cinsiyete Göre T-Testi Bulguları.....	78
3.3.4.2. Medeni Gruba Göre T-Testi Bulguları.....	79
3.3.5. Anova Testi	81
3.3.5.1. Yaş Gruplarına Göre Anova Testi.....	81
3.3.5.2. Meslek Gruplarına Göre Anova Testi	86
3.3.5.3. Aylık Gelir Dağılımına Göre Anova Testi.....	88
3.3.6.Korelasyon Analizi	90
SONUÇ VE ÖNERİLER	93
KAYNAKÇA	101
EKLER.....	110
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	129

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Sınır Ticareti Kapsamına Giren İller	9
Tablo 1.2. Sınır Ticaret Merkezleri.....	10
Tablo 1.3. Türkiye’deki Sınır Kapıları	19
Tablo 2.1. Şırnak İli 1990-2018 Yılları Arası Nüfus Sayımı	29
Tablo 2.2. Şırnak İli 1990-2018 Yılları Arası Dönemsel Nüfus Artış Hızları	30
Tablo 2.3. Şırnak İli Yıllık Nüfus Artış Hızı (2016-2018).....	30
Tablo 2.4. Şırnak’ta Net Göç Hızı (2014-2018)	32
Tablo 2.5. Şırnak’ta Kentleşme Oranları (2000-2014)	33
Tablo 2.6. 2000-2014 Yılları Arası Türkiye ve Şırnak’ın Kentleşme Hızı.....	33
Tablo 2.7. 2018 Şırnak Nüfusunun Eğitim Durumu	34
Tablo 2.8. Şırnak İline Ait 2011-2013 Yıllarına ait Temel İşgücü İstatistikleri.....	36
Tablo 2.9. Şırnak İlinin bulunduğu TRC3 Bölgelerine Ait 2017-2018 Yıllarına ait Temel İşgücü İstatistikleri	37
Tablo 2.10. Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarları (2002-2019).....	38
Tablo 2.11. Tarla Ürünlerinin Üretim, Verim ve Türkiye’deki Üretim Payı.....	39
Tablo 2.12. Hayvan Varlığı (Baş)	40
Tablo 2.13. Maden Cinsine Göre Üretim Miktarları	41
Tablo 2.14. OSB’lerde Faaliyette Olan Yatırım Türleri ve İstihdam Sayısı	42
Tablo 2.15. Şırnak İline Ait KSS ‘ler	42
Tablo 2.16. Habur Sınır Kapısı’na Bağlı Bölge Müdürlükleri	45
Tablo 2.17. Habur Sınır Kapısından Giriş-Çıkış Yapan Toplam Araç ve Yolcu Sayılarının Dönemsel Karşılaştırılması.....	46
Tablo 2.18. Türkiye -Irak 2010-2019 Yılları Arası Habur Sınır Kapısı’ndan Yapılan Toplam Dış Ticaret (Milyar \$)	48
Tablo 2.19. Bölge Müdürlükleri-Irak 2016-2019 Yıllar Arası Bölge Müdürlüğü Bazında Toplam İhracat ve Toplam İthalat (Milyar \$)	49
Tablo 2.20. Şırnak -Irak 2015-2019 Yılları Arası Habur Sınır Kapısı’ndan Yapılan Toplam Dış Ticaret (Milyon \$)	50
Tablo 2.21. 1997-2008 Yıllar Arası Şırnak’ta Sınır Ticaret Kapsamında Yapılan İthalat ve İhracat Verileri (Milyon \$)	51
Tablo 2.22. Sınır Ticaret Kapsamında Alınan Sınır Ticaret Belgeleri (1997-2008)	52
Tablo 2.23. Sınır Ticaret Kapsamında Düzenlenen Uygunluk Belgeleri (1997-2009)	53

Tablo 2.24. 2015-2018 Yıllara Ait Şırnak'ta İhracatçı ve İthalatçı Firma Sayısı.....	53
Tablo 2.25. ISIC Sınıflanmasına Göre Şırnak İhraç ve İthal Edilen Ürün Grupları	54
Tablo 3.1. Güvenirlilik Analizleri	63
Tablo 3.2. Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	64
Tablo 3.3. Ankete Katılanların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	66
Tablo 3.4. Ankete Katılanların Yaş Dağılımları.....	66
Tablo 3.5. Ankete Katılanların Öğrenim Durumu Dağılımları.....	66
Tablo 3.6. Ankete Katılanların Medeni Durumuna Göre Dağılımları.....	67
Tablo 3.7. Ankete Katılanların Meslek Dağılımları	67
Tablo 3.8. Ankete Katılanların Aylık Geliri Dağılımları.....	67
Tablo 3.9. Sosyal ve Ekonomik Yapı İfadeleri	69
Tablo 3.10. Sosyal Yapı ile ilişkili ifadeler için KMO testi.....	72
Tablo 3.11. Ekonomik Yapı ile ilişkili ifadeler için KMO testi.....	72
Tablo 3.12. Sosyal Yapı ile ilgili İfadeler Döndürülmüş Faktör Matrisi.....	73
Tablo 3.13. Ekonomik Yapı ile ilgili İfadeler-Döndürülmüş Faktör Matrisi.....	74
Tablo 3.14. Faktör Grupları Ortalama ve Standart Sapma	77
Tablo 3.15. Cinsiyete Göre Faktör Grupları Ortalama ve Standart Sapma.....	78
Tablo 3.16. Cinsiyete Göre Bağımsız Örnekler T- Testi.....	79
Tablo 3.17. Medeni Duruma Göre Faktör Grupları Ortalama ve Standart Sapma.....	80
Tablo 3.18. Medeni Duruma Göre Bağımsız Örnekler T-testi	81
Tablo 3.19. Yaş Gruplarına Göre Faktör Grupları Ortalama ve Standart Sapma.....	82
Tablo 3.20. Yaş Gruplarına Göre Tek yönlü ANOVA	84
Tablo 3.21. Post-hoc Çoklu Karşılaştırmalarda Farklı Yaş Grupları.....	85
Tablo 3.22. Meslek Gruplarına Göre Tek yönlü ANOVA.....	87
Tablo 3.23. Aylık Gelir Dağılımına Göre Tek Yönlü ANOVA Testi	89
Tablo 3.24. Kolerasyon Katsayısı	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Türkiye’deki bazı sınır kapılarının coğrafi konumları (Ongun, 2009).	19
Şekil 2.1. Şırnak İl Sınırları (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).	28

KISALTMALAR DİZİNİ

CIF	Cost Insurance and Freight
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
GAP	Güneydoğu Anadolu Bölgesi
GTİP	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
MİGEM	Maden İşleri Genel Müdürlüğü
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
SERKA	Serhat Kalkınma Ajansı
SEGE	Sosyal Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi
STM	Sınır Ticaret Merkezi
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
KDV	Katma Değer Vergisi
KMO	Kaiser- Meyer-Olkin
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte dünya düzeninin, yeniden şekillenmesi, yeni anlayış ve politikaların gelişmesi, ülkeler ve bölgeler arasındaki karşılıklı etkileşim ve bağımlılık gibi olguların oluşması, ülkeler ve bölgelerde meydana gelebilecek olası gelişme etkilerinin yayılma hızını artırmıştır. İktisat politikalarının temel amacı toplumu oluşturan tüm bireylerin sosyal ve ekonomik refah seviyelerini artırmaktır. Ekonomik sistemin küreselleşmesi ve uygulanan neoliberal ekonomik politikalarla gün geçtikçe artan yoksulluk sorununun çözümü konusunda politika yapıcıların ve araştırmacıların arayışları artmıştır. Bu arayışların bir parçası olarak sınır ticareti, genel kanıya göre, uygulandığı bölgelerin ve sınır kapısı bulunduran şehirlerin sosyal ve ekonomik yapısını önemli ölçüde etkileyen ve değiştiren bir ticaret şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Sınır ticareti, komşu ülkelerle karşılıklı olarak, sınıra yakın bölge halkının ihtiyaçlarını ulaşılabilirlik açısından daha kolay ve maliyet açısından daha ucuz karşılanması maksadıyla yapılan ticaretin adıdır. Normal dış ticarete oranla sınır ticaretinin gerçekleştirilmesinde bürokratik işlemlerin ve formalitelerin daha az olması, birçok vergiden arındırılmış olması, kota ve tarife indirimlerinin önemli ölçüde olması ve belirli bir sermaye gerektirmeksizin herkesçe yapılabilir bir ticaret olması gibi sebepler sınır ticaretini daha cazip hale getirmiştir. Türkiye’de sınıra yakın illerin neredeyse tamamında kişi başına düşen milli gelir, ülke ortalamasının altındadır. Bu nedenle alternatif gelir kaynakları ve istihdam alanlarının oluşturulması açısından sınıra yakın bölgeler için sınır ticareti önem arz eden konular arasında yer almıştır. Sınır ticareti sayesinde bölgenin ihtiyaç duyduğu malların daha ucuz ve daha kolay temin edilmesinin yanında bölge ekonomisinin canlanması, bölgede yaşanacak göçün engellenmesi, mal kaçakçılığın önüne geçilmesi ve bölge insanının kendi ürünleri için yeni pazar alanları oluşturarak dış ticaretin gelişmesi gibi birçok avantaj sağlamaktadır.

Ülkemizde, bölgeler arası gelişmişlik farkları son derece fazladır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan diğer sınır illerimiz gibi Şırnak ili de sosyal ve ekonomik açıdan Türkiye’nin en geri kalmış illerinden birisidir. Altyapı eksikliği, üretim faktörlerinin yetersizliği, sanayileşmiş bölgelere uzak mesafede olması ve yıllardır süren terör ve güvenlik sorunları gibi nedenler Şırnak’ın da içinde bulunduğu bölgenin kalkınmasına engel teşkil eden nedenlerden sayılabilir. Bölgeler arası gelişmişlik farklarını minimize etmek amacıyla

özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri için önerilen çözüm yollarından birisi de sınır ticaretidir.

Şırnak ili, geçmişten günümüze kadar gelen dönemin hükümetlerince uygulanan ideolojik ve politik yaklaşımların bedelini sosyal ve ekonomik geri kalmışlıkla ödeyen yerler arasındadır. Şırnak, 524.190 kişiden oluşan nüfusu ile Türkiye sıralamasında 43. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2019). Türkiye’de ortalama olarak 11.6 olan işsizlik oranı, Şırnak da içinde bulunduğu TRC3 bölgesinin tezahürü %25.0 olup Şırnak, işsizliğin en yüksek olduğu il olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2019). Bu durum hızla artan nüfusuna rağmen yüksek işsizlik oranına ve düşen istihdam oranına sahip olan Şırnak’ın ekonomik ve sosyal boyutlarda ulusal kalkınma stratejilerinden faydalanamadığını göstermektedir.

1980’li yılların ortalarında başlayıp Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde etkili olan ve 1990’lı yıllarda yoğunlaşan ideolojik-politik gerilimler, kırsal kesimlerde terör faaliyetlerini de beraberinde getirmiştir. Bu gerilim ve faaliyetlerden en olumsuz etkilenen illerden biri olan Şırnak’ta kırsal kesimde yaşayan halk, yerlerinden edilerek köy ve beldelerden şehir merkezlerine zorunlu bir iç göçe tabi tutulmuşlardır. Bu durum, hali hazırda istihdam sıkıntısı çeken bu bölgelerde aktif nüfusu artırmış, iş edinme olanağını daha da azaltarak işsizlik oranlarının önlenemez boyutlara ulaşması ile sonuçlanmıştır. Yaşanan olumsuz koşullardan bağımsız olarak düşünüldüğünde; ticaret hacminin büyüklüğü ve Türkiye’nin en işlek ikinci sınır kapısı olma özellikleriyle Habur Sınır Kapısı’nı bölge halkı ekonomik anlamda tek alternatif ve çıkar yol olarak görmüş ve bu kapıya “umut kapısı” olarak anlam yüklemelerine yol açmıştır.

Habur Sınır Kapısı’nın bölge ekonomisine katkıları küçümsenmeyecek boyuttadır. Irak’a yapılan ihracatın Türkiye’nin toplam ihracat içindeki payı yüksektir ve ihracat odaklı bir büyüme stratejisi Türkiye için bulunmaz bir fırsattır. Ancak başta Şırnak ili olmak üzere Güneydoğu Anadolu Bölgesi, yapılan ticaretten yeterince faydalanamamışlardır.

Dış ticaret fazlası veren konumda yer alması nedeniyle Habur Sınır Kapısı’nın önemi, hem bölge için hem de ülke için daha da artmıştır. Irak, en çok ticaret yaptığımız ülkelerden biri olmasından dolayı ülkemiz için çok önemli bir ülkedir. İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Müdürlüğü 2019 yılı verileri incelendiğinde; Türkiye’nin Habur Sınır Kapısı üzerinden sadece Irak ile yaptığı ticarete Irak’tan yaptığı 2.5 milyar dolarlık ithalata karşılık, 9.1 milyar dolarlık ihracat ile 6.6 milyarlık dış ticaret fazlası elde ettiği görülmüştür. Irak’ta yaşanan siyasi ve toplumsal karışıklıklara rağmen bu rakamlar ileride Irak ekonomisinin toparlanma

beklentisine bağılı olarak, Türkiye'nin ihraç ettiğı tüketim ve yatırım mallarına olan talebin önümüzdeki dönemlerde daha da artacağı izlenimini vermektedir (Türkiye İhracatçılar Birliğı, 2020).

Bu tez kapsamında Şırnak'ın temel sorunlarını teşkil eden yoksulluk, işsizlik ve gelir adaletsizliğı gibi kavramlar üzerinden odaklanarak tezin öznesi olan Habur Sınır Kapısı'nın Şırnak ilinin ekonomisi üzerindeki etkisi ve bölge halkı üzerindeki sosyolojik yansımaları araştırılmaya çalışılmıştır. Şırnak halkının ve ekonomisinin olmazsa olmazı niteliğı taşıyan Habur Sınır Kapısı, birçok insana ekmek kapısı olmuş, halk için en önemli geçim kaynaklarından biri haline gelmiştir. Nakliye, lojistik, transit ticaret gibi sektörlerle bölgedeki şirketlerin büyümesine katkı sağlamakla beraber bu sektörlerdeki iş gücü ihtiyacının hamal ve şoför gibi emek işçileri vasıtasıyla karşılanmasının bireysel olarak da ekonomik faydalar sağlamasına imkân vermektedir. Ayrıca devamlı bir işi bulunmayan ve “karınca” diye tabir edilen binlerce seyyar ve tüccar Irak'a günübürlük gidip buradan ucuza aldıkları benzin, çay, şeker ve sigara gibi ürünleri satarak kazanç elde etmek suretiyle kendilerine gelir kaynağı oluşturmaktadır. Bu gerçeklerden hareketle, Şırnak ili nüfusunun yarısına yakın bir kesimin Habur Sınır Kapısı'ndan doğrudan, geri kalan kısmının ise dolaylı olarak etkilendiğı söylenebilir.

Bu tezin amacı; Habur Sınır Kapısı'ndan yapılan sınır ticaretinin bölge halkı üzerinde etkinliğini incelemek; Şırnak ili için sınır ticaretinin önemini sosyal ve ekonomik etkilerini ortaya koymaktır. Zira, özellikle 2002 yılından sonra sınır ticaretiyle elde edilen motorinlerin yasaklanması ile birlikte değışen mevzuatların beraberinde getirmiş olduğı dezavantajlardan dolayı bitme noktasına gelen sınır ticaretinin yeniden hayata geçirilmesi Şırnak ve dolayısıyla bölge ve Türkiye için göz ardı edilemeyecek değerdedir.

Tezin amaçları doğrultusunda cevabı aranan sorular şunlardır:

- i. Sınır ticaretinin bölge halkı üzerinde sosyal etkileri nelerdir?
- ii. Sınır ticaretinin bölge halkı üzerinde ekonomik etkileri nelerdir?

Bu soruların cevapları aranırken aynı zamanda literatüre de katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu bağlamda hedeflenen katkılar ise şunlardır;

1. Mevcut literatür de Şırnak'a dair yok denecek kadar az sayıda araştırma olduğı tespit edilmiştir. Literatürdeki bu boşluğu giderecek şekilde tezimizde güncel veriler ışığında Şırnak'ın sosyal ve ekonomik yapısı araştırılmaktadır.

2. Literatür taramasında sınır ticareti ve özellikle Habur Sınır Kapısı ile ilgili çalışmaların az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Güncel bilgiler kapsamında sınır ticareti ve Habur Sınır Kapısı analiz edilerek literatüre katkı sağlanmasına çalışılmıştır.
3. Mevcut literatür de Türkiye’de sınır kapılarına ilişkin araştırmalar olsa da, sınır kapılarından gerçekleştirilen sınır ticareti konusu ile ilgili araştırmalar sayıca yetersizdir. Bu yetersizliğin giderilmesi ve bu yolla literatüre katkı sağlamak amacıyla bu yüksek lisans tez çalışması, Türkiye’nin en büyük sınır kapısı olan Habur Sınır Kapısı üzerinden gerçekleşen sınır ticaretinin Şırnak bölgesine sosyal ve ekonomik etkilerini incelemektedir.

Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde sınır ticareti kavramı ve Türkiye’de sınır ticareti genel olarak incelenmiştir. Bu bağlamda, sınır ticareti; tanım, amaç ve kapsam dahilinde de incelenerek Türkiye’de sınır ticaretinin tarihsel sürecinde farklı mevzuatlar ve sınır ticaretine getirilen kısıtlamalardaki tezahürleri ele alınarak Türkiye’de bulunan başlıca sınır kapılar açıklanmıştır. İkinci bölümde, tezin anahtar kavramlarından olan Şırnak ili ve Habur Sınır Kapısı genel hatları ile incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise analiz ve bulgular yer almaktadır. Son kısımda, sonuç ve öneriler yer almaktadır.

BÖLÜM I

SINIR TİCARETİNİN KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE SINIR TİCARETİNE GENEL BİR BAKIŞ

Bu tez çalışmasının ilk bölümünde genel olarak sınır ticareti kavramı, sınır ticaretinin tanımı ve amacı üzerinde durulmaktadır. İkinci olarak, Türkiye’de sınır ticareti incelenmektedir. Bu bağlamda; Türkiye’de sınır ticaretinin kapsamı, sınır ticareti kapsamına giren iller, sınır ticareti yapacak kişiler, sınır ticaretinde değer kotası, miktar limitleri ve zaman sınırları ve sınır ticaret kapsamında gümrük işlemlerle ilgili detaylı bilgiler verildikten sonra; dünyada sınır ticareti ülke örnekleri üzerinden açıklanmaktadır. Takip eden kısımda, Türkiye tarihinde dış ticaret ve sınır ticareti anlatıldıktan sonra ülkemizdeki sınır kapıları ele alınmaktadır. Son olarak, sınır ticaretinin Türkiye üzerinde yarattığı avantaj ve dezavantajlara yer verilmektedir.

1.1.Sınır Ticaretin Tanımı ve Amacı

1.1.1.Sınır Ticaretinin Tanımı

Bu tezin temel kavramlarından olan “sınır” olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. İlk varoluşundan sonra, yerleşik yaşama geçtikleri andan itibaren insanlar belirli alanlarda meskenleşerek kendi coğrafi ve iktisadi alanlarını oluşturmaya çalışmışlardır. Böylece göçebelikten yerleşik hayata geçen insanlar, zamanla hali hazırdaki yaşam koşullarını iyileştirmeye, sosyal refahını artırmaya ve sermaye biriktirerek zengin olmaya koşullanmışlardır. Ancak “sınır ticareti” kavramı böyle bir geçmişe sahip değildir. Sınır ticaretinin sosyal bilimler alanına girmesi, daha açık bir ifadeyle sınır ticareti sorununun üzerinde durulması süreci 1980’li yıllara, özellikle ekonomik sistemin küreselleşmesine tekabül etmektedir. 1980’li yıllarda neoliberalizm akımının ortaya çıkmasıyla da sınır ticaret kavramı, ülke ayrımı yapmadan küresel bir boyut kazanmıştır. Neoliberal politikalarla yaşanan ekonomik dönüşüm, bazı ülkelere refah, zenginlik getirirken bazı ülkelere ise kutuplaşma, yoksulluk olarak yansımıştır (Gürses, 2007).

Sözlük terimi ile sınır; iki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut; komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi; bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi, uç olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü, 2019). Sınır ticareti, en genel anlamıyla; ülkelerin karşılıklı olarak yapmış oldukları anlaşmalar gereğince ve söz konusu olan ülkelerin sadece sınıra yakın bölgelerini kapsamına

alan bir ticaret türü şeklinde tanımlanmaktadır (Tan ve Altundal, 2008). Dış ticaretin özel bir türü olan sınır ticareti, iki ülkenin sınırına yakın illerinde yaşayan yöre halkının günlük ihtiyaçlarını daha kolay ve daha ucuz temin edilerek yapılan ticaret sayesinde iki ülke arasındaki siyasi ilişkileri güçlendirerek karşılıklı güvenin sağlanması amacıyla uygulanan ticaret türüdür (Taşhyan ve Hırlak, 2012). Ülkeleri sınır ticaretine yönelten nedenlerin başında yakın komşuluk ilişkileri ve taşıma maliyetlerinin göreceli olarak düşük olması gelmektedir. Sınır ticaretiyle; özelde, malların iç bölgelerinden daha kolay ve daha ucuz temin edilerek alım ve satımı öngörülmürken; genelde ise birbiriyle sınırı olan ülkelerin iş birliklerini ve ilişkilerini güçlendirerek karşılıklı güven, refah ve barış ortamının sağlanması amaçlanmıştır (Tan ve Altundal, 2008). Sınır ticareti ele alındığından bu yana çeşitli tanımlarla ifade edilmiş olsa da temelde sınıra yakın yöre halkının ihtiyaçlarının kolay ve ucuz bir şekilde karşılanması ve bölgenin kalkınması ilke edinilmiştir.

Birbirlerine sınırları olan devletlerin verdiği izin uyarınca, sınırın iki yanı arasında belli koşullara ve ölçülere dayalı olarak alışverişin yapılması biçiminde gerçekleşen ticaretin adı olan sınır ticaretinde, komşu ülkelerin birbirleri ile olan siyasi ilişkileri, ülkelerin bulundukları coğrafi konumları, yer şekillerinin uygunluğu gibi faktörler etkilidir. Komşu ülkelerin karşılıklı olarak yapabilecekleri sınır ticareti siyasi boyut açısından büyük önem arz etmektedir. Ülkelerin siyasi menfaatleri doğrultusunda uyguladıkları politikalar, birbirleriyle yaptıkları sınır ticaretini olumlu veya olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Örneğin, Irak ve İran arasında 1980-1988 yılları süresince gerçekleşen savaş nedeniyle bu ülkelerin birbirleriyle komşu olmalarına rağmen sınır ticareti yapamadıkları bilinmektedir. Günümüzde yaşanan savaşların büyük bir çoğunluğunun birbirleriyle sınırı olan ülkeler arasında olduğu düşünüldüğünde siyasi ilişkilerin sınır ticaretinde önemli bir etken olduğu görülmektedir. Sınır ticaretinin gerçekleşmesinde rol oynayan bir diğer etken de ülkelerin bulundukları coğrafi konumlarıdır. Birden fazla ülkeyle sınırı olan ülkelerin sınır ticareti yapma olanakları, sadece bir ülkeyle sınırı olan ülkelere göre daha fazladır. Örneğin, Avrupa ülkesi olan Portekiz'in yalnızca İspanya ile kara sınırı bulunurken, bir Asya ülkesi olan Çin'in on altı ülkeye sınırı mevcuttur. Buna göre Çin'in sınır ticareti olanağının coğrafi konum itibarıyla Portekiz'e göre daha fazla olduğu söylenebilir. Ayrıca ülkelerin Baharat Yolu ve İpek Yolu gibi yüzyıllardır önemini kaybetmemiş olan ticaret yolları üzerinde bulunması da sınır ticareti olanağını coğrafi konuma bağlı olarak arttıran önemli bir faktördür. Yer şekilleri de ülkeler arası gerçekleşen sınır ticaretinin hızına ve boyutuna etki eden önemli bir faktör teşkil etmektedir. Dağlarla örtülü olan sınırlar boyunca ticaretin gerçekleşmesi ile düz ve geniş

ovalar boyunca yapılan ticaret arasında, sınır ticaretinin gerçekleşme hızı, ulaşım olanağı, tesis ve konaklama imkânları gibi etmenler açısından belirgin farklar bulunmaktadır. Örneğin, Nepal-Tibet sınırı boyunca uzanan Dünya'nın en yüksek dağ silsilesi olan Himalayalar sıra dağlarının, bu iki ülkenin birbiriyle yapacağı sınır ticaretini yukarıda zikredilen etmenler nezdinde azaltacağı açıktır. Öyle ki Nepal ile uzun bir kara sınırı bulunan kuzeydeki Tibet'in yer şekillerinin el vermeyişi nedeniyle yalnızca bir adet sınır kapısı bulunmaktadır. Nepal'in güneyinde sınırı bulunan Hindistan'la ise 5 adet sınır kapısı vardır. Bunun yanı sıra çoğunluğu geniş ova ve düzlüklerden oluşan Türkiye-Suriye sınırı, yer şekillerinin uygunluğu sebebiyle sınır ticareti yapmaya çok daha elverişlidir. Nitekim bu sınırlar boyunca 13 adet sınır kapısı mevcuttur. Bu da yer şekillerinin uygunluğunun sınır ticareti üzerinde ne denli etkili olduğunu gözler önüne sermektedir.

Türkiye'de ilk kez sınır ticareti 20 Eylül 1979 tarih ve 16760 sayılı Resmî Gazete 'de "bölge gereksinimlerinin karşılanması amacıyla, komşu ülkelerin sınır yörelerinde yaşayanlarla yapılan ticarettir" şeklinde tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 1980). Daha açık bir ifadeyle sınır ticareti kavramı; 1 Eylül 1993 tarih ve 21685 sayılı Resmî Gazete'de, "birbirine komşu olan iki ülke arasında, devletlerin karşılıklı olarak verdiği izin çerçevesinde belli kurallara, şartlara ve ölçülere dayanarak karşılıklı alışverişin yapılması" şeklinde tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 1993). Sınıra yakın bölgelerin ekonomileri göz önünde bulundurularak; 1996 tarih ve 22540 sayılı Resmî Gazete'de ise sınır ticareti, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bulunan sınır illerinde yaşayan bölge halkın zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak üzere karşılıklı olarak yaptıkları ticari işlemler" şeklinde ifade edilmektedir (Resmi Gazete, 1996). Sınır ticareti ile özde, ülkenin doğusu ve batısı arasındaki gelişmişlik farkının minimize edilebilmesi için, bu bölgelerin kalkınmasının sınır ticaret yoluyla giderilmesi amaçlanmaktadır (Sayım ve Zengin, 2012).

1.1.2.Sınır Ticaretinin Amacı

Ülkelerin kalkınmasında önemli bir yeri olan sınır ticareti ve bu sınır ticareti kapsamına giren unsurlar; iller, mal ve hizmetler ve sınır ticareti yapabilecek kişilerden oluşmaktadır. Sınır ticareti, temelde komşu olan ülkelerin birbirine sınırı olan illerinde yaşayan yöre halkın ihtiyaçlarının karşılanmasını hedeflerken; bu kapsam genişletilerek sınıra yakın illere komşu olan illerinde eklenmesiyle ülke ekonomisinin gelişmesine olanak sağlamaktadır. Ülkelerin komşuluk ilişkilerinden istifade ederek özellikle taşıma giderlerinden dolayı oluşan maliyetlerden kurtularak; daha kolay ve daha ucuz mal temin edebilmekte yapılan ticaret

sayesinde bulundukları bölgede karşılıklı güven ortamı yaratarak barış ve huzurun devam etmesine katkıda bulunmaktadır (Karabağ, 2006).

Sınır ticaretinin amaçlanan ilkelerinden bazıları şunlardır (Orhan, 2000; Tan ve Altundal, 2008; Ertürk, vd., 2013; Turhan, 2012; Başar ve Küne, 2013; Öztürk, 2006):

- Sınır bölgelerinde yaşayan insanların temel ve zorunlu ihtiyaçlarına ulaşılabilmesi ve maliyet açısından kolay ve ucuz bir şekilde temin edebilmesi,
- Fiyat farklarına neden olacak nakliyat vb. durumlar karşısında ülkenin iç bölgelerine oranla sınıra yakın bölge insanların daha ucuza mal temin etmesinin sağlanması,
- Sınır bölgelerinde yaşayan halkın durağanlıktan sıyrılıp dinamik girişimcilik ruhu kazanmasına katkıda bulunulması,
- Sınır ticareti adına bazı yükümlülüklerin ve zorunlulukların esnetilerek ticarete katılmasını kolaylaştırmak adına sınıra yakın olan esnafın ticaret yapmasının sağlanması,
- Sınıra yakın bölgelerde yeni istihdam alanları oluşturarak var olan işsizliğin minimize edilmesi,
- Sınıra yakın illerin geliştirilerek sosyal yaşamın canlandırılması,
- Sınır ticaretine yakın yöre halkının illegal olarak yapılabilecek faaliyetlerin önüne geçilerek vergi kayıplarının engellenmesi,
- Bölgede yeni yatırımlar sağlayarak bölge ekonomisinin canlanmasının sağlanması,
- Bölgede yapılan ihracat ve ithalat sayesinde dış ticaret hacminin artırılması,
- Yapılan sınır ticareti sayesinde bölgelerarası gelişmişlik ve kalkınmışlık farklarının en aza indirilmesi,
- Bölgede sağlanan huzur ve güven sayesinde ülkeler arası siyasi ilişkilerin gelişmesinde katkıda bulunulması.

Bu amaçlardan yola çıkarak özellikle bölgesel ve genel olarak da ülkenin ekonomik kalkınmasının sağlanmasında sınır ticaretinin öneminin oldukça fazla olduğu söylenebilir.

Sınır ticareti, özellikle sınıra yakın bölgede yaşayan insanların refah düzeyinin artırılması amacını taşımaktadır. Ancak geçmişte yaşanan hadiselerden de anlaşılacağı üzere sınır ticaretinin belli bir kesimin veya birkaç firmanın elinde rant olarak kullanıldığı görülmektedir. Bölgenin kalkınması ve sınır ticaretine yakın bölge halkının refahını artırmak için tekelleşen ve bazı kesimler için rant olarak kullanılan sınır ticaretinin halk tabanına yayılması gerekmektedir. Aksi takdirde sınır ticareti amacından ayrılmış olur (Mercan, 2011).

1.2.Türkiye’de Sınır Ticareti

1.2.1. Sınır Ticaretin Kapsamı

Tüm dünyayı etkisi altına alan petrol krizi sonrası artan petrol talebi ihtiyacını karşılamak maksadıyla Türkiye’de sınır ticareti, ilk defa 1979 yılında İran ile gerçekleştirilmiştir. 1979 yılından bu yana sınır ticareti kapsamı dahilinde mevzuatta dönemin hükümetlerince zaman zaman genişletilmiş veya daraltılmıştır (Ertürk vd, 2013).

1.2.1.1. Sınır Ticaret Kapsamına Giren İller

Sınır ticaretinin yasal düzenlenmesine ilişkin en güncel yasal düzenleme 18.03.2016 tarih ve 2016/8478 sayılı Bakanlar Kurulu kararıdır (Resmi Gazete, 2016). Söz konusu yasal düzenleme ile Türkiye’de sınır ticareti kapsamına giren iller ve bunların hangi sınır kapılarından hangi ülkelere sınır ticareti yapacakları Tablo 1.1.’de verilmiştir.

Tablo 1.1. Sınır Ticareti Kapsamına Giren İller

Sıra Numarası	Yetkili Sınır İli	Yetkili Gümrük Kapısı	Ülke
1	Artvin	Sarp	Gürcistan
2	Ardahan	Türk gözü	Gürcistan
3	Kars	Dilucu	Nahçıvan
4	Iğdır	Dilucu	Nahçıvan
5	Iğdır	Gürbulak	İran
6	Ağrı	Gürbulak	İran
7	Van	Kapıköy	İran
8	Hakkâri	Esendere	İran
9	Hakkâri	Habur	Irak
10	Hakkâri	Derecik	Irak
11	Hakkâri	Üzümlü	Irak
12	Şırnak	Habur	Irak
13	Mardin	Nusaybin	Suriye
14	Şanlıurfa	Akçakale	Suriye
15	Gaziantep	Karkamış	Suriye
16	Kilis	Öncüpınar	Suriye
17	Hatay	Cilvegözü	Suriye

Kaynak: 18.03.2016 tarih ve 29657 sayılı Resmî Gazete

1.2.1.2. Sınır Ticaret Merkezleri

Sınır ticaret merkezi (STM), Türkiye’de hayat standartlarının düşük ve işsizliğin ciddi boyutlarda olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafi bölgelerinde, ekonomik, sınai ve ticari faaliyetlerin artırılması ve komşu ülkelere bölgedeki esnaf ve tacirlerin ticaret merkezleri vasıtasıyla ticaret yapması suretiyle ihracatın arttırılması ve vergi kolaylıkları sağlanarak il ihtiyaçları dahilinde ithalat yapılması imkânı veren münhasır bir ticaret modelidir. Dünyada da benzer örnekleri bulunan STM’ler, 2003 yılında ilk defa 2003/5408 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile faaliyete geçmiştir (Resmi Gazete, 2003).

Tablo 1.2. Sınır Ticaret Merkezleri

İl	Sınır Ticaret Merkezleri (STM)	Ülke
Ağrı	Sarısu	İran
Hakkâri	Esendere	İran
Van	Kapıköy	İran
İğdır	Dilucu	Nahçıvan

Kaynak: 18.03.2016 tarih ve 29657 sayılı Resmî Gazete

STM’ler, bir taraftan sınıra yakın bölge halkının refah ve gelir seviyesini artırmak, bölgede ekonomik canlılık yaratmak, sınır ticareti kapsamında getirilen ürünlerin çeşitliliğini artırmak ve istihdam alanları oluşturmak gibi amaçlar güderken, diğer taraftan sınır bölgelerinde yapılan kaçakçılığı engellemek, gümrük vergilerin aksatılmasını önlemek, rantın ve tekelleşmenin oluşmasını engellemek, ülkeye izinsiz sokulan ürünlerin iç piyasada yaratacağı olumsuzluklarının önüne geçmek amacıyla kurulmuştur (Özçelik vd.,2015).

2016/8478 sayılı Sınır Ticaretine İlişkin Karar kapsamında gümrük hattı üzerinde, Tablo 1.2’de gösterilen yerlerde kurulacak STM’lerden karşılarında belirtilen ülkeyle sınır ticareti yapılabileceği ifade edilmiştir. Buna dayalı olarak, STM’lerin Türkiye ile İran ve Nahçıvan arasında kurulması kararlaştırılmıştır ve halihazırda faaliyet göstermektedir. Sınır ticaret kapsamı çerçevesinde gerçekleştirilen ihracat işlemleri Sarısu Ticaret Merkezi’nden gerçekleştirilirken; Sarısu Ticaret Merkezi’nin alt yapı eksikliğinden dolayı ithalat işlemleri ise Ağrı Gürbulak Sınır Kapısı’ndan gerçekleştirilmektedir. Mevzuatta belirtilen Esendere, Kapıköy ve Dilucu Sınır Ticaret Merkezleri’nin ise henüz faaliyette bulunmamalarından

dolayı, sınır ticaret kapsamında gerçekleşen ithalat ve ihracat işlemlerine bağlı bulundukları gümrük idareleri tarafından yapılmaktadır (Terzi, 2018).

STM’lerde sınır ticaret belgesine sahip olan esnaf ve tacirlere “gümrük beyannamesi” düzenlenir. Yine söz konusu bu ticaret merkezlerinden ithalat işlemlerinin yapılabilmesi için “İthalat Uygunluk Belgesi” istenirken; ihracat işlemlerin yapılabilmesi için de “İhraç Edilen Eşya Faturası” ve “İhracatçılar Birliğince Onaylanmış Gümrük Beyannamesi” belgeleri istenir (Gümrükler Genel Müdürlüğü, 2013).

1.2.1.3. Sınır Ticareti Yapacak Kişiler

Esnaf ve tacirin sınır ticareti kapsamında ithalat ihracat yapabilmesi için “sınır ticaret belgesi”ne sahip olması gerekir. Bu belgeye başvurular, İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasına yapılır. Başvuruları İl Değerlendirme Komisyonu tarafından uygun görülenlere valilikçe sınır ticaret belgesi düzenlenir. Ayrıca yapılan en son düzenlemelere göre, sınır ticaretini yapmaya yetkili kılınan kimselerin, yerleşik olarak faaliyette bulunma süre şartı iki yıldan bir yıla indirilmiştir. Sınır ticareti yapacak esnafların veya tacirlerin yeni faaliyete başlamaları veya bir yılın altında faaliyet göstermeleri durumunda sınır ticaret kapsamında hiçbir işlem yapamaz (İstanbul Gümrük Müşavirler Derneği, 2016).

1.2.1.4. Sınır Ticaretinde Değer Kotası, Miktar Limitleri ve Zaman Sınırları

Dış ticaretin özel bir türü olan sınır ticareti, gümrük mevzuatı çerçevesinde düzenlenmiş olmasına rağmen dış ticaret mevzuatından farklı olarak, belirli limit, kota ve kapsamlarla sınırlandırılmıştır. Sınır ticaretine konu olan mal ve hizmetler, sınır ticareti yapmaya yetkilendirilen illerin ihtiyaçlarına göre, ilin valilikleri tarafından oluşturulan İl Değerlendirme Komisyonlarınca¹ belirlenen ve yıllık olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı’na bildirilerek; buradan gelen uygunluk belgeleriyle birlikte malın cinsi, miktarı ve değer kotaları belirlenen eşyalardan oluşarak ilgili Ticaret Bakanlığı’na gönderilir. Sınır ticareti kapsamında ithal edilecek ürünler ise, ithalat değer limitleri veya ithalat kotaların değerlendirilmesine ilişkin yine 18.06.2016 tarih 2016/8478 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, bir yılı kapsayacak şekilde o ilin ihtiyaçlarına göre belirlenen ürünlerin Ticaret Bakanlığı’nın denetiminde Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından halkın gerçek ihtiyaçlarına göre ve yerli üretici olumsuz etkilemeyecek şekilde belirlenir. Belirlenen

¹ İl Değerlendirme Komisyonu; Teknoloji İl Müdürü, Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Sanayi ve Ticaret Odası ile Esnaf ve Sanatkarlar Odası temsilcilerinden oluşmaktadır.

ürünlerin cinsi ve kotaları ilgili valiliklere gönderilir. Düzenlenen en son karar ile ithalat değer limitleri artırılarak, her bir ülke için 75 milyon dolar tarım ürünleri ve 75 milyon dolar sanayi ürünleri olmak üzere toplam da yıllık 150 milyon dolar olarak belirlenmiştir (Resmî Gazete, 2016).

Komşu ülke için belirlenen ithalat değer limitlerinin ilgili sınır illerine, nüfuslarına göre belirlenen oranlarla paylaştırılır. Paylaştırılan ithalat değer limitleri yıl içinde hiçbir şekilde değiştirilemez. Sektörler için tahsis edilen sınırlamalar, sektör içindeki ürün gruplarına da getirilmiştir. İlin nüfusuna göre belirlenen ithalat kotasının %50'si tarım ürünlerine, %50'si ise sanayi ürünlerine uygulanır. Sanayi ürünleri için kullanılan %50'lik oran, Sanayi sektörü içerisinde bulunan tek bir ürün için kullanılamaz. İthalat uygunluk belgesi verilen her bir ürün için belirlenen limit %5'lik bir dilimdir. Örneğin 2018 yılında Şırnak iline düşen ithalat kotası 10 milyon dolardır. Şırnak ili, 10 milyon dolar olan kotanın %50'sine tekabül eden 5 milyon dolarını sanayi ürünlerine geri kalan %50'lik dilim olan 5 milyon dolarını tarım ürünlerine ayırmak zorunda olduğu gibi sanayi ürünlerine ayırdığı 5 milyon doların tümünü de sanayi sektörü içinde bulunan tek bir ürün için kullanamaz. Sanayi ürünleri için ayrılan 5 milyon doların sadece %5'i olan 250 bin doları ithalat uygunluk belgesi verilen her bir ürün için kullanılabilir. 2018 yılı 5 milyon dolarlık sanayi kotası, her bir ürün için ayrılan %5'lik dilime ise başvuran herkese dağıtılır (Ünlü, 2019). Sınır ticaretinde uygulanan bir diğer sınırlamalar tarım ürünlerine uygulanan zaman kısıtlamasıdır. Zaman kısıtlamasının uygulanmasının en büyük sebebi yerli üreticileri korumaktır. Tarım ürünleri için ithalatın serbest olduğu dönemler olarak genellikle Türkiye'de üretilmeyen zamanlar tercih edilmiştir (Ünlü, 2019).

1.2.1.5. Sınır Ticaret Kapsamında Gümrük İşlemleri

1.2.1.5.1. Sınır Ticaret Kapsamında İthalat Gümrük İşlemleri

Sınır ticareti kapsamında esnaf, tacir veya mağaza kiralayan kişilerce en son yapılan 2016/8478 sayılı Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar kapsamında ilgili gümrük kapısından veya Sınır Ticaret Merkezinden 30 gün içerisinde en fazla 75.000 ABD doları karşılığı Türk lirasına kadar değerde eşya ithal edilebilmektedir. Dış ticaret adı altında yapılan ithalatta normal vergiler uygulanırken sınır ticareti kapsamında yapılan ithalatta tek ve maktu vergi uygulanmaktadır. Uygulanan tek ve maktu vergilerde gümrük vergi oranları yüzde 0 iken katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi oranları tam olarak hesaplanmaktadır (T.C Resmî Gazete, 2016).

Sınır ticaretinin, dış ticaret rejimine göre sağladığı vergisel avantaj bir örnekle açıklanabilir (Terzi, 2018): Dış ticaret kapsamında ithal edilen CIF² kıymeti 50.000 TL değerinde olan 8 ton ağırlığında olan Fasıl No: 0802.31.00.00.00 GTİP’li³ İran menşeli (üretimli) kabuklu ceviz” cinsi eşyaya 2017 yılı için uygulanacak gümrük vergisi oranı %43,2 ve katma değer vergisi oranı ise %1’dir. Söz konusu eşyanın dış ticaret rejimine ve sınır ticaretine tabi tutulması halinde ödenecek vergi miktarları aşağıda hesaplanmıştır. Hesaplama ithalat sırasında ödenen damga vergisi ile yurt dışı/ yurt içi harcamalar göz ardı edilmiştir

Dış ticaret kapsamında ithal edilen kabuklu cevizden alınması gereken vergi;

Gümrük vergisi: 50.000 TL X%43,2=21.600 TL

KDV : 71.600 TL X%1 =716 TL

Toplam Ödenmesi Gereken Vergi = 22.316 TL

Sınır Ticaret kapsamında ithal edilen kabuklu cevizden alınması gereken vergi;

Gümrük vergisi: 50.000 TL X%0= 0

KDV : 50.000 TL X%1=500 TL

Toplam Ödenmesi Gereken Vergi = 500TL olarak ifade edilmiştir (Terzi, 2018).

1.2.1.5.2. Sınır Ticaret Kapsamında İthalat Gümrük İşlemleri

Sınır ticaret belgesi sahibi esnaf, tacir ve mağaza kiralayan dahil ilgili gümrük kapılarından ve STM’lerden ihracat yapabilmektedir. Sınır Ticaret kapsamında yapılan ihracat işlemlerinde herhangi bir değer ya da kota kısıtlaması bulunmamaktadır (T.C Resmî Gazete, 2016).

1.3. Dünyada Sınır Ticareti

Sınır ticareti birbirine komşu olan ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik yapılarında iyileşme sağladığı için dünyadaki pek çok ülke tarafından tercih edilen bir uygulamadır. Genellikle, gelişmekte olan ülkeler, belirli kalitede üretim yapamadıkları için hammaddeye karşılık işlenmiş mamul ihraç etmeyi; sanayileşmiş ülkeler, sanayi ürünü karşılığında hammadde ithal etmeyi amaçlar. Aynı yapıda olan ülkeler ise birbirleriyle ekonomik kalkınmalarını artırmak

² CIF (Cost, Insurance and Freight) kaydı, masraflar, sigorta primi ve navlun ödenmiş olarak teslimi ifade eder.

³ GTİP (ya da gtip, veya G.T. İ. P./g.t.i.p.), Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu'nun kısaltmasıdır. Ülkemizde, GTİP Gümrük Tarife Cetveli'nde 12'li koda verilen isimdir.

için ticaret yaparlar. Hindistan, Irak ve İran gibi ülkeler, ithalatı finansman, dış ticareti de araç olarak kullanarak dış pazarlara girmeye çalışmaktadırlar. Özellikle 1980 sonrasında birçok ülkede olduğu gibi Endonezya, Malezya, İran ve Kolombiya gibi ülkelerde de sınır ticareti uygulamaları adeta kurumsallaştırılmıştır. Dünya genelinde sınır ticareti uygulamaları özellikle taşıma giderlerini minimize etmek amacıyla rasyonel bir ticaret şekli olarak görülmüştür. Sınır ticaretinin dünyadaki uygulamalarında “karşılıklı ve dengeli ticaret” ilkesi geçerli olmuştur (Kökçe, 2005).

Aşağıdaki kısımda bazı ülkelerdeki sınır ticaretine örnekler verilecektir.

1.3.1. Amerika- Kanada Arasında Sınır Ticareti

Doğu ve batı yönünde en uzun ortak sınıra sahip olan iki komşu ülkedir. Bu iki komşu ülkenin, sınır ticareti yapmalarının temel sebebi taşıma giderlerinin yarattığı maliyettir. Bu ülkelerde dış ticaret rejimlerinin serbest olması sınır ticaretini daha kolay hale getirmiştir. Taşıma giderlerinin en aza indirildiğini teşkil eden ve en güzel örneklerden olan ABD ve Kanada arasında gerçekleşen kereste ticaretidir. ABD doğu sınırında Kanada’ya kereste ihraç ederken batı sınırında kereste ithal etmektedir. Batı bölgesinde yaşayan insanlar keresteyi binlerce kilometre uzaklıktaki doğu bölgesinden getirmektense, yakın sınırda bulunan Kanada’da ithal etmeyi daha karlı bulmaktadırlar (Kökçe, 2005).

1.3.2. Finlandiya’da Sınır Ticareti

Beş buçuk milyon nüfusa ve üç ülkeye komşu olan Finlandiya ülkesi, sınırı bulunan İsveç, Norveç ve Rusya ülkeleri ile yapılan sınır ticareti kapsamı çerçevesinde ithal edilen sanayi ürünlerine gümrük vergisi ve harçlar gibi bazı muafiyetler uygularken, ithal edilen tarım ürünlerinde ise bu kuralın dışına çıkarak dış ticaret kurallarına tabi tutulmuşlardır (Seçen, 1993).

1.3.3. Mısır’da Sınır Ticareti

Mısır’da sınır ticareti Sudan ile yapılmaktadır. Bu iki ülke arasında sınır ticareti bazı koşullara ve ölçülere dayalı olarak gerçekleşmektedir. Mısır’da sınır ticareti yapabilmek için en az üç yıl ikamet etmek şartıyla sınır ticaret kartına sahip insanlar tarafından sınır ticareti yapılabilir. Yılda toplam en fazla 9000 Mısır lirası tutarında karşılıklı ticaret yapılabilmektedir. Sınır ticaretine konu olan malların sınıra yakın bölgelerde üretilmiş olmalarının yanında bu

malların bir kısmı gümrük tarifelerinden yararlanılırken bir kısmı bundan muaf tutulmuştur (Kökçe, 2005).

1.3.4. Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Sınır Ticareti

Bu iki ülke arasında yapılan sınır ticaret uygulaması esnek dış ticaret kavramıyla açıklanmaktadır. Bu iki ülkenin sınıra yakın kentlerinde “serbest ticaret bölgesi” kurularak iki ülkenin ihtiyaçların temini kapsamında hizmet vermektedir. Ancak bu iki ülke arasında sınır ticaret hacminde zaman zaman dalgalanmalar yaşanmaktadır (Öztürk, 2006).

1.4. Türkiye’de Sınır Ticaretinin Tarihsel Gelişimi

1.4.1. Türkiye Tarihinde Dış Ticareti

Cumhuriyet’in kuruluş yıllarından günümüze kadar Türkiye’nin dış ticareti, dönemlerin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısına ve dünyadaki ekonomik dalgalanmalarına bağlı olarak değişmiştir. 1923-1929 yılları arasında Türkiye, yerli sanayinin kurulması ve geliştirilmesine yönelik kararlar alınmışsa da milliyetçi ve liberal ekonomik politikalar benimsemiştir. Liberal politikalar benimsemelerinin temel sebebi olarak, ülkenin dışa bağımlı bir ekonomiye sahip olması ve Lozan Ticaret Anlaşması’nın dayattığı ekonomik hükümlerin olması gösterilmiştir. Bu dönemde ekonomi dış ticaret açığı vermiştir (Seymen, 2000).

1930-1950 yılları arasında liberal ekonomik politikaların beklentileri karşılamaması sonucu yeni iktisat politikası arayışlarına gidilmiştir. Dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla dış ticarete kısıtlamalara gidilmiş ve daha çok devlet ağırlıklı ekonomik politikalar uygulanmaya konulmuştur. Türkiye bu dönemde planlı döneme geçerek daha önce yurt dışında ithal edilmekte olan malların uygulanan koruyucu ve özendirici önlemlerle yurt içinde üretilmesini öngören ithal ikameci sanayileşme politikası izlemiştir. 1946 yılına kadar dış ticaret fazlası veren Türkiye, 1946 yılından itibaren dış ticaret açığı vermiştir (Seymen, 2000).

1950-1980 yılları arasında planlı ekonomik model benimsenmiş ve ithal ikamesi ile sanayileşme stratejisi kalkınma planları ile uygulanmaya başlanmıştır. 1980’den sonra Türkiye dışa açılmaya yönelik adımlar atılmaya başlanılmışsa da köklü değişimlere yol açan 24 Ocak 1980 kararları ile ithal ikamesi politikası terk edilmiş, bunun yerine ihracata yönelik bir sanayileşme politikası benimsenmiştir (Karluk, 2005).

Genel olarak, Türkiye’de 1980 öncesi döneminde ithalat ikamesine dayalı sanayileşme stratejisinde yerli sanayiye korumak için miktar kısıtlamanın yanında ithalat kota ve yasakları ile yüksek oranlı tarife araçları kullanılmıştır. 1980 sonrası dönemde ise dışa açık büyüme

modeli benimsenmiş ve ihracata dayalı sanayileşme stratejisini uygulanmaya konulmuştur. Böylece ihracatta önemli bir artış gerçekleştirmiştir (Seymen, 2000).

1.4.2. Türkiye'nin Tarihsel Sürecinde Sınır Ticareti

Türkiye’de sınır ticaretinin tarihsel gelişimi çok eskilere dayanmamaktadır. Sınır ticaretinin başladığı dönemlerde konuyla ilgili birçok mevzuatta değişiklik yapılmış, belirli dönemlerde sınır ticaretinin kapsamı dönemin hükümetlerince genişletilirken, zaman zaman bazı gerekçelerle kapsam daraltılmıştır. Sınır ticareti ilk kez 1972 yılında 1615 sayılı gümrük kanunu ile gündeme gelmiştir. Uygulanması ise 1978 yılından günümüze dek gelen bir süreci kapsamaktadır. Ülkemizin sınır ticareti ile tanışması, 1978-1979 yıllarında yaşanan petrol krizi ve döviz darboğazı süreçlerine dayanır. Petrol fiyatlarının yaklaşık dört katına çıkması, sınır ticaretinin uygulanmaya başlamasını tetikleyen önemli bir etken olmuştur. Bu bağlamda petrol krizini çözmek amacıyla çeşitli yöntemler aranmış ve İran’dan mal karşılığında petrol ithal edilmesi kararı alınmıştır (Sönmez, 1995)

1950-1960 yılları arasında uygulanan ekonomi politikalarının plansız ve programsız olmanın yaratmış olduğu sıkıntılardan dolayı 1961 Anayasası oluşturulurken planlama ve planlı ekonomi kavramları anayasa kuralı haline getirildi. Bu nedenle planlı ekonomiyi koordine edecek Devlet Planlama Teşkilatı kuruldu. İlk yapılan planlama başarılı olunca bir sonraki dönemlerde de planlama modeli uygulanmaya devam etti. 24 Ocak 1980’de uygulanan ekonomik plan çerçevesinde alınan kararlar içerisinde dış ticarete serbestleşmeye gidildi. Sınır ticareti “Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plan’ında Bölgesel Gelişme Politikaları” kapsamı içinde ön plana çıkmıştır. Kalkınma Planı ile 1985 yılından sonra ülkemizde çok sayıda sınır illerinde sınır ticareti uygulaması başlamıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde öne çıkan bir dış ticaret türü olmuştur (Tomanbay, 2001).

Kalkınma planının devreye girmesiyle birlikte; 1985 yılında sınır ticareti uygulaması çerçevesinde pilot bölge olarak başlatılan Ağrı Gürbulak Sınır Kapısı’nda sınır ticareti uygulanmaya başlanmış ve ardından da Gaziantep’te Suriye ile sınır ticareti yapılması kaydıyla Ünlüpınar ve Karkamış Sınır Kapıları, sınır ticareti kapsamına dahil edilmiştir. 1986 yılında Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde bulunan Cilvegözü Sınır Kapısı’ndan Suriye ile 1987 yılında Van-Kapıköy Sınır Kapısından İran ile sınır ticareti yapılması kararlaştırılmıştır. 1988 yılında Hakkâri ili ile İran’a sınır ticareti yapmak için Esendere Sınır Kapısı görevlendirilmiştir. 1989 yılında Artvin de Sarp Sınır Kapısı ile Gürcistan’a aynı yıl Erzurum’un İran ile Ağrı iline bağlı Gürbulak Sınır Kapısı’ndan sınır ticaret yapılması

kararlaştırılmıştır. Ayrıca, 1990 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni kalkındırmak amacıyla uygulanmaya başlayan sınır ticareti kapsamına Kars ili de dahil edilerek, Ağrı Gürbulak Sınır Kapısı'ndan İran'la; Artvin Sarp Sınır Kapısı'ndan ise Bağımsız Devletler Topluluğu (Azerbaycan, Ermenistan vb. ölkeler) ile sınır ticareti yapılmasına izin verilmiştir. 1990 yılında yine Mardin, Hakkâri ve şırnak illerinin de Habur Sınır Kapısı'ndan sınır ticareti yapmalarına karar verilmiştir (Öztürk, 2006). Ağrı'da başlatılan sınır ticareti zamanla gösterdiği gelişmelerden kaynaklı diğer illere de yayılmıştır (Kökçe,2005).

Sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin 26.12.1996 tarih ve 96/9025 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve bu kararda değişiklik yapılmasına dair 04.06.1998 tarih ve 98/11160 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile toplam 13 ilin (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Edirne, Iğdır, Kilis, Van, Mardin, şanlıurfa ve şırnak ve bunlara karşılık gelen ölkelerle) sınır ticareti yapılması kararlaştırılmıştır (Orhan, 2000). Verilen karar çerçevesinde sınır ticaret kapsamındaki illerde olan tüzel kişilerle, bu illerde mukim ve tek vergi numarasına sahip gerçek kişilerce ayda dört defadan fazla olmamak şartıyla 50.000 ABD doları karşılığı TL'yi aşmamak kaydıyla eşya ithaline izin verilmiştir. Ayrıca sınır ticaretine konu olan petrol ve ürünlerden alınması gereken vergi ve fonların %80'nin, diğer ürünlerde ise %60'nın tahsil edilmesi karara bağlanmıştır. Alınan Bakanlar Kurulu Kararı'nın 8'inci maddesi gereği "sınır ticaret kapsamında ithal edilen maddelerin il dışına çıkarıldığının tespiti halinde, gerçek ve tüzel kişiler adına düzenlenen sınır ticaret belgesi ile daha önce verilmiş uygunluk belgelerinin iptali edileceği, adına bir daha bu belgelerin düzenlenemeyeceği hükmü de yer almıştır. Bu çerçevede, sınır ticaret kapsamında ithal edilen maddelerin il dışına çıkartılmaması konusunda gerekli denetim ve kontrolleri yapma görevi il valilerine verilmiştir (Öztürk, 2006).

1998-2002 yıllarını kapsayan dönemde kaçaķçılıęı artırdığı ve iç piyasayı bozduğu düşünölen sınır ticaretinin kapsamı daraltılarak bazı kısıtlamalara gidilmiştir. Başlatıldığı günden bu yana kapsamı konusunda tartışmalar bitmeyen ve vergi kayıplarına neden olan sınır ticaretine 28.04.2000'de çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yeni kısıtlamalar getirilmiştir. Düzenlemede "komşu il" kavramı kaldırılırken, sadece Artvin'den Hatay'a kadar olan sınır illerinde sınır ticareti yapılması karara bağlanmıştır. Sınır ticareti yapılan iller 7'ye düşürölürken; ölkemize sınır ticareti konusunda önemli bir rol oynayan Edirne, yasaklı iller arasına girmiştir. Bununla beraber 1999 yılında tarım ürünleri ile başlayan ürün kısıtlamaları, 2000 yılında petrol ürünlerinin kısıtlanmasıyla devam etmiş; 1 Eylül 2002 tarihi itibariyle

sınır ticareti kapsamında yapılan motorin ticareti yeni bir düzenleme yapılana kadar tamamen yasaklanmıştır (Öztürk, 2006).

Sınır ticareti konusunda 1998-2002 yılları döneminde ortaya çıkan sorunların giderilmesi adına; ilk olarak 2001 yılında Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), bölgesel ticareti geliştirmeyi amaçlayarak organizasyon yapısında stratejik anlamda yeniden yapılanmaya gidilmiştir. DTM, bu doğrultuda yeni bir model olarak mevcut sınır ticaretine alternatif olarak STM uygulamasını benimsemiştir. “Sınır Ticaret Merkezlerinin Kurulmasına İlişkin Karar” hazırlanarak 10.04.2003 tarih ve 25075 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu uygulama neticesinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’ne komşu olan Suriye, Irak, İran ve Nahcivan ülkeleri arasındaki sınır ticareti, Sınır Ticaret Merkezleri şeklinde yeni bir sisteme kavuşturulmuştur (Resmi Gazete, 2003).

STM’lerin 2003 yılında uygulanmaya başlanmasından günümüze kadar olan dönemde sınır ticareti konusunda birtakım yenilik ve düzenlemeler yapılmıştır. 2003/5408 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereğince, STM uygulaması kapsamında bir kısım illere yeniden komşu il statüsünün tanınması, sınır ticaretinde önemli bir yenilik olarak yerini almıştır. Sadece STM’lerde geçerli olmak üzere Erzurum, Muş, Bitlis, Siirt, Batman, Diyarbakır ve Adıyaman illerine komşu il statüsü yeniden tanınmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bulunup komşu ülkelere sınırı olan 13 ilde (Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Hatay) kurulacak olan STM’lerde mağazalar bulundurabilecektir. Sınır ticareti yapılan iller, 2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’na göre Sınır Ticareti Yapmaya Yetkili İller ve Sınır Ticaret Merkezi Kurulan İller şeklinde ayrılmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da sınır kapısı bulunan Kars dışındaki 12 ildeki 12 gümrük kapısından 5 komşu ülke ile sınır ticareti yapılmaktadır. Bununla birlikte İran’la sınırı bulunan Ağrı-Sarıs, Hakkâri-Esendere, Van-Kapıköy ile Nahcivan’la sınırı bulunan Iğdır-Dilucu, Sınır Ticaret Merkezleri olarak kabul edilmiştir (Öztürk, 2006).

2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yürürlükten kaldırılarak, 18.03.2016 tarih 29657 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2016/8478 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile sınır ticaretimize birtakım değişiklikler getirilmiştir. Yürürlüğe giren karar neticesinde yetkili sınır ili, yetkili gümrük kapısı ve ticaret yapılan ülkeler kapsamına “Kars-Dilucu-Nahcivan” da eklenmiştir. Yürürlüğe giren bir diğer karar ise; ticaret yapılan Irak’a Habur Sınır Kapısı’nın yanında, Derecik ve Üzümlü Sınır Kapıları da eklenmiştir (Ertürk, Deniz ve Atarkaya, 2013)

Sınır Ticaretine İlişkin Resmî Gazete 'de yayımlanan 2016/8478 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile gelen en son değişiklikler EK-1'de verilmiştir.

1.5. Türkiye’de Sınır Kapıları

Türkiye’nin 8 komşu ülkesi bulunmakta ve bu ülkelere toplam 26 adet sınır kapısı ile bağlanmaktadır. Türkiye’de sınır ticareti yapılan başlıca sınır kapılarının coğrafi konumları haritadaki gibidir (Şekil 1.1).



Şekil 1.1. Türkiye’deki bazı sınır kapılarının coğrafi konumları (Ongun, 2009).

Tablo 1.3.’de Türkiye’deki mevcut sınır kapılarının açılış tarihleri ve bağlandığı ülkeler ile birlikte kapalı, geçici ve açık olma durumları verilmiştir.

Tablo 1.3. Türkiye’deki Sınır Kapıları

	Sınır Kapıları	Bulunduğu İl	Açılış Tarihi	Bağlandığı Ülke	Durum
1	Gürbulak	Ağrı	04.09.1953	İran	Açık
2	Kapıköy	Van	16.04.2011	İran	Açık
3	Esendere	Hakkâri	15.09.1964	İran	Açık
4	Türkgozü	Ardahan	12.07.1995	Gürcistan	Açık
5	Çıldır-Aktaş	Ardahan	24.07.1995	Gürcistan	Açık
6	Sarp	Artvin	31.08.1988	Gürcistan	Açık
7	Pazarkule	Edirne	20.04.1952	Yunanistan	Açık

8	İpsala	Edirne	10.07.1961	Yunanistan	Açık
9	Kapıkule	Edirne	04.09.1953	Bulgaristan	Açık
10	Hamzabeyli	Edirne	22.11.2004	Bulgaristan	Açık
11	Karkamış	Gaziantep	04.09.1953	Suriye	Açık
12	Şemdinli-Derecik	Hakkâri	14.02.2011	Irak	Kapalı
13	Üzümlü	Hakkâri	07.05.2015	Irak	Açık
14	Yayladağı	Hatay	04.09.1953	Suriye	Kapalı
15	Cilvegözü	Hatay	04.09.1953	Suriye	Açık
16	Dilucu	Iğdır	20.05.1992	Nahçıvan	Açık
17	Öncüpınar	Kilis	04.09.1953	Suriye	Açık
18	Çobanbey	Kilis	08.02.2013	Suriye	Geçici açık
19	Aziziye-Dereköy	Kırklareli	18.07.1969	Bulgaristan	Açık
20	Nusaybin	Mardin	04.09.1953	Suriye	Açık
21	Şenyurt	Mardin	04.09.1953	Suriye	Kapalı
22	Akçakale	Şanlıurfa	16.10.1974	Suriye	Açık
23	Ceylanpınar	Şanlıurfa	26.03.1999	Suriye	Kapalı
24	Mürşitpınar	Şanlıurfa	08.09.2010	Suriye	Kapalı
25	Habur	Şırnak	18.07.1969	Irak	Açık
26	Akyaka	Kars	1993	Ermenistan	Kapalı

Kaynak: www.wikipedia.org

Tablo 1.3'te görüldüğü gibi mevcut sınır kapılarından 3 adet geçici olmak üzere 17 adet aktif sınır kapısı bulunmaktadır.

1.5.1. Türkiye’de Başlıca Sınır Kapıları

Bu kısımda Türkiye’de bölgelere göre ayrılmış başlıca sınır kapılarına değinilmiştir. Habur Sınır Kapısı, ikinci bölümde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

1.5.1.1. Kapıkule Sınır Kapısı

Türkiye’nin Avrupa ile karayolu ulaşımını sağlayarak ülkemizi Avrupa’ya bağlayan Kapıkule, Dereköy, Hamzabeyli ve İpsala olmak üzere 4 adet sınır kapısı bulunmaktadır. Dünya’nın en büyük ikinci, Avrupa’nın ise en büyük kapısı konumunda bulunan Kapıkule Sınır Kapısı, Türkiye’nin sınır ticareti amacıyla en çok tercih edilen ve kullanılan sınır kapısı olma özelliğini taşımaktadır. 1953 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile sınır kapısı statüsü kazanan Kapıkule Sınır Kapısı, Edirne şehir merkezine bağlı olup Bulgaristan’a açılmaktadır. Çeşitli modern teknolojileri bünyesinde barındıran bu sınır kapısında günlük 4000-5000 arası tır giriş-çıkışına olanak sağlanabilmektedir. Avrupa’ya yapılan ithalat ve ihracatın büyük kısmının buradan yapılması, Kapıkule Sınır Kapısı’nı Türkiye’nin en işlek gümrük kapısı haline getirmektedir (Ongun, 2009).

Ticaret Bakanlığı’nın 2019 verilerine göre, Kapıkule Sınır Kapısı’ndan ülkemize giriş yapan araç sayısı 1.159.112 iken; ülkemizden çıkış yapan araç sayısı 1.101.335 olup bu kapı üzerinden toplamda 2.260.447 aracın giriş çıkışı sağlanmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2020).

1.5.1.2. İpsala Sınır Kapısı

İpsala Sınır Kapısı, ismini aldığı Marmara Bölgesi’nin Trakya kesiminde, Edirne’ye bağlı, yüzölçümü 753 km² olan İpsala ilçesinden almıştır. Bu kapı, 1956 yılında E-25 karayolu ile Yunanistan ve Türkiye’yi birbirine bağlayan İpsala Köprüsü’nün bitişiğinde 11.000 m² alan üzerine kurulmuştur. 22.09.2002 tarihinden itibaren 106.000 m² alan üzerine kurulu yeni tesisleriyle hizmet vermeye başlamıştır. İpsala Sınır Kapısı Tesisleri’nin 29.09.2002 tarihinde resmi açılışı yapılmış olup; 17 Ekim 2003 tarihi itibarıyla de Gümrük Müsteşarlığı’ndan geçici kabul onayı alınmıştır. Bu tesis, 8.500 m² kapalı alana sahip olup, içerisinde gümrük binaları ve ticari tesisler yer almaktadır. Bu sınır kapının 5 giriş ve 5 çıkışı bulunmaktadır. Türkiye’nin en modern sınır kapıları arasında yer alan İpsala Sınır Kapısı, Edirne’nin Kapıkule’den sonra ikinci büyük sınır kapısı olma özelliğini taşımaktadır. İpsala Sınır kapısı, ülkemizdeki tır taşımacılığında da önemli bir paya sahiptir (Ongun, 2009).

Ticaret Bakanlığı'nın 2019 verilerine göre İpsala Sınır Kapısı'ndan ülkemize giriş yapan araç sayısı 340.853 iken; ülkemizden çıkış yapan araç sayısı 333.950 olup bu kapı üzerinden toplamda 674.803 aracın giriş çıkışı sağlanmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2020).

1.5.1.3. Dilucu Sınır Kapısı

1992 yılında faaliyete giren Dilucu Sınır Kapısı, Türkiye'nin Orta Asya'ya ve Güney Kafkasya'ya açılan sınır kapısı olarak tasarlanmıştır. Kapı Iğdır şehir merkezine 85 km uzaklıkta olup 1992 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile hudut kapısı olarak belirtilmiştir (Yulu, 2014).

Dilucu Sınır Kapısı, üç ülkeye sınırı bulunan Iğdır ilinden Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ne açılmaktadır. 1992 tarihli yönetmelik ile birinci sınıf hudut kapısı olarak ilan edilmiştir. 2009 yılında ise sınır ticareti konusunda yetkilendirilmiştir (Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA), 2012).

1992 yılında faaliyet göstermeye başlayan Dilucu Sınır Kapısı, sınır ticareti kapsamında ihracata konu olan ürünleri Nahçıvan'ın ihtiyaçlarına göre belirlemiştir. İhracata konu olan temel ticari ürünlerin başında tekstil, gıda maddeleri, deri eşyalar ve halı gibi ürünler gelirken; sınır ticaretiyle ithalata konu olan ürünler ise kereste, hurda demir, sunta ve bal gibi ürünler gelmiştir. Ayrıca gümrük vergisi ve KDV'den muaf tutulan mazotun çok ucuza ithal edilmesi de bölge halkı için adeta can simidi haline gelmiştir. Mazotun dışında Iğdır'a getirilen sigara, çay, bakliyat ve baharat gibi ürünler de bölge halkı için gelir kaynağı olmuştur. Zamanla verilen imkânların kötüye kullanılmasından dolayı, 2000 yılından sonra çıkarılan kararnameler ile yapılan düzenlemeler ve uygulamalar ihracat ve ithalat rakamları zaman zaman değişkenlik baş göstermiştir (Yulu,2014).

Ticaret Bakanlığı'nın 2019 verilerine göre, Dilucu Sınır Kapısı'ndan ülkemize giriş yapan araç sayısı 141.804 iken; ülkemizden çıkış yapan araç sayısı 105.541 olup bu kapı üzerinden toplamda 247.345 aracın giriş çıkışı sağlanmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2020).

1.5.1.4. Türkgözü Sınır Kapısı

Ağrı'nın Posof ilçesinde bulunan Türkgözü Sınır Kapısı'nın açılışı, 1995 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmış olup aynı tarihte faaliyete başlamıştır. Yolcu yük taşıtlarının giriş-çıkışlarına açık olup birinci sınıf Gümrük İdaresi olarak her türlü ithalat, ihracat, transit ve yolcu işlemleri yapılmaktadır (Posof'um, 2019).

Türkiye’yi Gürcistan’a bağlayan Türkgözü Sınır Kapısı, Posof ilçesine 14 km, Ardahan il merkezine ise 90 km uzaklıktadır. Kapının Gürcistan’daki karşılığı Vale Sınır Kapısı’dır (Işıklar, 2012).

Türkgözü Sınır Kapısı genel olarak transit geçişe olanak vermekte olup; transit yolcu, eşya ve araç giriş-çıkışını Gürcistan, Azerbaycan, Rusya ve diğer Orta Asya ülkelerine Türkiye üzerinden sağlamaktadır (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2017).

Ticaret Bakanlığı’nın 2019 verilerine göre Türkgözü Sınır Kapısı’ndan ülkemize giriş yapan araç sayısı 31.945 iken; ülkemizden çıkış yapan araç sayısı 16.441 olup bu kapı üzerinden toplamda 48.386 aracın giriş çıkışı sağlanmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2020).

1.5.1.5. Gürbulak Sınır Kapısı

Ülkemizden İran’a açılan Gürbulak Sınır Kapısı, 4 Eylül 1953 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile sınır kapısı ilan edilmiştir. Türkiye’nin İran’a ve Asya’ya açılan en büyük kapısı olmakla birlikte; Esendere ve Kapıköy Sınır Kapıları’na nazaran işlem hacmi bakımından İran sınırında bulunan en büyük sınır kapısı olup; tır geçiş sayısı bakımından ise Kapıkule ve Habur’dan sonra Türkiye’nin en büyük üçüncü sınır kapısıdır. Bu sınır kapısında tır ve transit işlemleri başta olmak üzere ithalat, ihracat ve yolcu işlemleri yapılmaktadır (SERKA, 2011).

Ticaret Bakanlığı’nın 2019 verilerine göre Gürbulak Sınır Kapısı’ndan ülkemize giriş yapan araç sayısı 156.853 iken; ülkemizden çıkış yapan araç sayısı 195.733 olup bu kapı üzerinden toplamda 352.586 aracın giriş çıkışı sağlanmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2020).

1.5.1.6. Cilvegözü Sınır Kapısı

Modernizasyon çalışmalarının tamamlanmasıyla 09.12.2007 tarihinde açılışı gerçekleştirilen Cilvegözü Sınır Kapısı, ilk olarak 04.09.1953 tarih ve 4/1407 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile faaliyete geçmiştir. Cilvegözü Sınır Kapısı, Türkiye’nin en uzun kara sınırına sahip olduğu komşusu Suriye’ye açılan sınır kapılarından en yoğun olma özelliği taşımakta ve Hatay’ın Reyhanlı ilçesine 9 km uzaklıkta bulunmaktadır. Cilvegözü Sınır Kapısı, Türkiye ile Ortadoğu arasında bağlantı sağlayan en önemli kapılardan birisi olup, yük ve yolcu taşımasına hizmet etmektedir. Hatay’ın Reyhanlı ilçesi sınırları içerisinde 86 dönüm alan üzerinde kurulu olan Cilvegözü Sınır Kapısı, Türkiye’nin Suriye’ye açılan modernize edilmiş tek ve en işlek kapısıdır. Ticari amaçlı kullanımının yanı sıra turizm amaçlı da kullanılmaktadır. Bu sınır kapısı, Türkiye’nin Suriye başta olmak üzere Lübnan ve Suudi Arabistan’a açılan kapısı konumundadır. Kara yolu taşımacılığında bilhassa hac yolculuğunda kullanılan en işlek sınır

kapısıdır. Genel olarak gündüz hizmet veren Cilvegözü Sınır Kapısı'ndan, Suriye ile olan 1 milyar dolar civarındaki ticaret hacminin %90'ı sağlanmaktadır (Ongun, 2009).

Ticaret Bakanlığı'nın 2019 verilerine göre, Cilvegözü Sınır Kapısı'ndan ülkemize giriş yapan araç sayısı 117.351 iken; ülkemizden çıkış yapan araç sayısı 117.560 olup bu kapı üzerinden toplamda 234.911 aracın giriş çıkışı sağlanmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2020).

1.6. Sınır Ticaretin Türkiye'ye Avantajları ve Dezavantajları

Küreselleşen dünyada uluslararası ticaret sebebiyle ülkelerin ekonomik yapıları birbirlerinden her açıdan etkilenmektedir. Uluslararası ticaretin bir şekli olan sınır ticareti; teknolojinin gelişmesi, ülkeler arası ulaşımın kolaylaşması, ülkelerin ekonomik politikalarını geliştirmesi gibi nedenlerle ülkeler arası rekabetin hız kazanmasını sağlamıştır. Böylece ülkelerin komşu ülkelerle ticaret önemli hale gelmiştir. Sınır ticareti, ülkemizde uygulanan bölgelere çeşitli fayda ve avantajlar sağlamanın yanı sıra; uygulanma safhasında yaşanan birtakım sıkıntı ve zorluklar sebebiyle bazı dezavantajları da vardır.

1.6.1. Sınır Ticaretin Türkiye'ye Sağladığı Avantajlar

Sınır ticareti, sınıra yakın insanlar için ekonomik ve sosyal açıdan birçok katkı ve kolaylıklar sağlamıştır. Bölge halkının hayatlarını kolaylaştıran birçok avantaj ve faydaları beraberinde getirmiştir. Sınır ticareti; sınıra yakın yöre halkının ihtiyaçlarını daha kolay ve daha ucuz temin etmelerinin yanında, ticaret noktasında müteşebbis ruhlarını geliştirerek istihdama büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Diğer yandan; nakliye, lojistik, transit ticaret gibi sektörlerle bölgedeki şirketlerin büyümesine katkı sağlamakla beraber, bu sektörlerdeki işgücü ihtiyacının, hamal ve şoför gibi emek işçileri vasıtasıyla karşılanmasının bireysel olarak da ekonomik faydalar sağlamasına da imkân vermektedir. Ayrıca, devamlı bir işi bulunmayan ve “karınca” diye tabir edilen binlerce seyyar, tüccar, Irak'a gününbirlik gidip buradan ucuza aldıkları benzin, çay, şeker ve sigara gibi ürünleri satarak kazanç elde ederek kendilerine gelir kaynağı oluşturmaktadır. Dolayısıyla, sınır ticaretinin uygulandığı bölgelerde halkın refah seviyesini arttırdığı, bölgeler arası geri kalmışlıkları minimize ettiği ve ülkenin dış ticaret hacminin de gelişmesine önemli ölçüde katkı sağladığı söylenebilir (Sönmez, 1995).

Coğrafi koşullar veya başka sorunlardan kaynaklanan, ülkede üretimi mümkün olmayan ürünlere sınır ticareti sayesinde kolaylıkla ulaşılabilir olması, sınır ticaretinin bir diğer önemli avantajlarından. Türkiye'de 1978-1979 yılları arasında petrolün ciddi problem yarattığı

dönemde petrol fiyatlarının artması ve buna bağlı olarak döviz kıtlığının yaşanmasıyla sınır ticaretine olan ihtiyaç tetiklenmiştir. İran ile yapılan anlaşma gereği sınır ticareti yoluyla petrol getirilmesi kararlaştırılarak ülkedeki önemli bir sorunun çözülmesine imkân sağlanmıştır. Öte yandan, ülkemizde üretilmeyen bazı tarım ürünleri dış ticarete kıyasla sınır ticareti sayesinde daha düşük maliyetle temin edilebilmiştir (Mercan, 2011).

Erzurum, Kars, Ardahan ve Artvin başta olmak üzere, Doğu Anadolu’da bulunan birçok il, çeşitli durumlardan dolayı sürekli olarak göç vermektedir. Yine sınır ticareti sayesinde sınıra yakın bölgelerin göç vermelerinin büyük ölçüde engellenmesi, diğer bir avantaj olarak göze çarpmaktadır (Mercan, 2011).

Diğer taraftan, sınır ticareti yapılan bölgelerde, ticaret kapsamına giren ürünlerin bölgesel perakende fiyatları üzerinde düşürücü bir etki yarattığı bilinmektedir (Sönmez, 1995).

Bölgelerarası gelişmişlik düzeylerinin dengeli hale gelmesi adına sınır ticareti büyük önem arz etmektedir. Türkiye’de sınır ticareti yapılan yerlerin genellikle Doğu ve Güneydoğu’daki bölgesel anlamda az gelişmiş yöreler olduğu düşünüldüğünde; sınır ticaretinin uygulandığı bölgelerde ekonomik kaynakları çoğaltması, istihdamı artırması gibi olumlu sonuçlarının, yöre halkının gelir seviyesini yükselterek sınır ticareti yapılan bölgelerin gelişmişlik düzeyini yukarı çektiği görülmektedir (Polat,2007).

1.6.2. Sınır Ticaretin Türkiye’ye Dezavantajları

Sınır ticareti yaşanan birtakım sıkıntı ve zorluklar sebebiyle bazı dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Ülkemize 1990 yıllarında getirilen motorin ve fuel-oilin yurda vergi alınmaksızın sokulması ve akaryakıt istasyonlarında satılması sonucu ülke önemli ölçüde vergi kaybına uğramıştır. Sınır ticareti sayesinde ülkeye giren yakıt piyasada haksız rekabet ortamı oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu haksız rekabet özellikle de bölge halkı üzerinde gelir dağılımının bozulmasına neden olmaktadır. Diğer yandan, sınır ticaretiyle ülkemize giren tarım ürünlerinde sınıra yakın illerde kalmayıp, tüm yurda dağıtıldığı için çiftçiler de bu uygulama karşısında haksız rekabetle karşı karşıya kalmaktadır. Sınır ticaretinden sermaye birikimi elde eden kişilerin yatırımlarını kendi bölgelerinden çok başka bölgeler de yapmaları başka bir dezavantaj durumudur. Sınır ticaretinde yapılan kaçakçılık olarak adlandırılan “karınca ticareti”, ülkemizde vergi oranlarının yüksek olması nedeniyle kayıt dışı olarak ülkemizde ağır vergi yükü olarak ortaya çıkmaktadır (Sugözü, 2010).

BÖLÜM II

ŞIRNAK İLİ VE HABUR SINIR KAPISI ÜZERİNE GENEL BİR PERSPEKTİF

Bu tez çalışmasının ikinci bölümünde, Şırnak ve Şırnak'ın sınırları içerisinde bulundurduğu Habur Sınır Kapısı detaylı bir şekilde ele alınıp incelenmektedir. Şırnak ilinin ve Habur Sınır Kapısı'nın detaylı açıklanmasının nedeni konunun anlaşılması açısından önem arz etmesidir. İlk olarak Şırnak'ın coğrafi ve fiziki konumları tanımlandıktan sonra, Şırnak'ın nüfusu, göç durumu, kentleşme ve eğitim durumu gibi önemli konular Şırnak'ın profil bilgileri başlığı altında sıralanarak değerlendirilmektedir. Akabinde Şırnak'ın en büyük sorunu haline gelen işsizlik hakkında bilgi verilmekte ve Şırnak'ın geçim kaynakları arasında yer alan tarım, hayvancılık, madencilik ve sanayi kolları sıralanarak açıklanmaktadır. Ardından Habur Sınır Kapısı incelenmektedir. Bu bağlamda önemli ticaret ortağımız olan Irak'ın genel yapısı ve dış ticareti ve Habur Sınır Kapısı'nın genel özellikleri, bağlı bulundukları bölge müdürlükleri, giriş-çıkış yapan araçların dönemsel karşılaştırmaları açıklanmaktadır. Son olarak Habur Sınır Kapısı'nın bölge için önemi ve bu kapı üzerinden gerçekleşen dış ticareti ve sınır ticaretine ilişkin dönemsel istatistiki bilgiler yer verilerek ihraç ve ithal edilen ürünler hakkında bilgi verilmektedir.

Tarih boyunca gelişmiş ülkelerin kalkınma evreleri göz önüne alındığında; bu ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarının bir bütün olarak kalkınmasını esas alarak gelişme süreçlerini tamamladıkları görülmektedir. 1776'da Adam Smith, "Ulusların Zenginliği" adlı eserinde devlet müdahalesi olmayan serbest piyasa ekonomisinin yanında dış ticaretin önemini de ortaya koyarak ülkelerin bu politikalarla kalkınmalarını hızlandıracağını ifade etmiştir (Kalaycı ve Artan, 2010).

Bölgeler arası gelişmişlik düzeylerinin farklı olması, yalnızca geri kalmış veya gelişmekte olan ülkelerin değil; aynı zamanda gelişmiş ülkelerin de ortak sorunu haline gelmiştir. Bu bağlamda; özellikle Avrupa'nın gelişmiş ülkeleriyle kıyaslandığında, Türkiye'de bölgeler arası gelişmişlik farkları açık bir şekilde görülmektedir. Türkiye'de gelişmişlik düzeyine etki eden özel konum; sanayileşme, coğrafi ve demografik yapı gibi faktörlerin her bölgede farklı etkilerinin bulunması, bölgeler arası gelişmişlik düzeylerinin farklı olmasına sebep olmuştur. Bu manada bakıldığında, Türkiye'de sanayileşme ve nüfus yoğunluğunun üst seviyede

olduğu, özellikle batı ve denize yakın kesimlerinde bulunan bölgelerinin, doğu ve iç kesimlerde bulunan bölgelerine oranla birçok yönden daha fazla gelişmiş olduğu görülmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi'nden sonra Türkiye'nin en az gelişmiş bölgesidir. Bu iki bölgede de toprağı bulunan Şırnak ili, hem Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin hem de ülkemizin en az gelişmiş illeri arasında yer almaktadır. Şırnak, geçmişten günümüze kadar gelen dönemin hükümetlerince uygulanan yanlış ideolojik ve politik yaklaşımların bedelini sosyal ve ekonomik geri kalmışlıkla ödeyen yerler arasındadır. Şırnak'ın ekonomik, sosyal ve kültürel unsurlarıyla bir bütün halinde kalkınması gerekmektedir. Şırnak'ın kalkınması, Güneydoğu Anadolu Bölgesi için, bölgenin kalkınması ise ülkenin ekonomik menfaatleri açısından büyük önem arz etmektedir.

2.1. Şırnak

Şırnak ili, Evliya Çelebi'nin Seyahatname adlı eserinde ve eski rivayetlere göre Nuh tufanı öncesine dayanan tarihi bir geçmişe sahip olduğu dile getirilmektedir. Dini kaynaklara göre, Hz. Nuh'un gemisinin konduğu Cudi Dağı'na ev sahipliğı yapmaktadır. Bu nedenle Şırnak yerelde “Şehr-i Nuh” adıyla bilinmektedir. Şırnak; Cizre, Silopi, İdil, Güçlükonak, Beytüşşebap, Uludere ve Merkez de dâhil olmak üzere toplamda yedi ilçeye sahiptir. Yüzölçümü olarak Merkez ilçesi en büyük, Güçlükonak ise en küçük ilçeyi teşkil etmektedir (Şırnak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

2.1.1. Coğrafi Konum

7.172 km² alana sahip Şırnak'ın yüz ölçümünün yaklaşık olarak ¾'ü Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümü'nde, ¼'ü ise Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır. Şekil 2.1'de görüldüğü gibi Şırnak; batıda Mardin, kuzeyde Siirt, doğuda Hakkâri ve kuzeydoğuda Van illeri ile çevrilidir. Şırnak'ın güneyi ise ülke sınırlarının bulunduğu Irak ve Suriye ile komşudur. Bu bakımdan Şırnak, Türkiye'nin birden fazla devlete sınırı bulunan yalnızca beş ilden biri konumunda olması stratejik açıdan önem arz etmektedir (Şırnak İli Çevre Durum Raporu, 2011).



Şekil 2.1. Şırnak İl Sınırları (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

Şırnak'ın Silopi ilçesi, Türkiye'yi Irak'a bağlayan en önemli sınır kapılarından olan Habur Sınır Kapısı'na sahiptir (Şırnak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

2.1.2. Fiziki Coğrafya

Tarihi coğrafyası itibarıyla Şırnak, Fırat ve Dicle Nehirleri arasında kalan adanın yukarı kısmında yer almaktadır. Bu coğrafya insanlık tarihinin ve medeniyetlerin kavşak noktalarından biridir. Şırnak'ın sınırları içerisinde yer alan Cudi Dağı, insanlığın Hz. Âdem'den sonra ikinci babası olarak bilinen Hz. Nuh'un gemisinin durduğu yer olarak kabul edilmektedir (Şırnak 2023 Vizyon Çalıştay, 2017).

Cudi Dağı, konum itibarıyla Şırnak'ın güneyinde yer almaktadır. Merkez ve Silopi ilçeleri arasında bulunan Cudi Dağı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nin birbirine komşu olduğu kesimde yer alması bakımından önemli bir konuma sahiptir. İlin en önemli akarsuyu; Kızılsu, Hezil ve Habur Çaylarının beslediği Dicle Irmağı'dır. Dicle Nehri, güneye doğru akarken Cizre ilçesinin içinden geçerek Habur suyuna kadar 40 km'lik uzunlukta Türkiye-Suriye sınırını meydana getirirken; Habur Çayı ile birleşerek de Şırnak'ın sınırlarını geçip Irak topraklarına ulaşır. Şırnak il sınırları içerisinde geçen Dicle Nehri de Cudi Dağı gibi etrafında şehirler kurulmasına imkân sunmuştur. Şırnak'ın yüzey şekilleri genellikle engebeli araziler, sarp kayalıklar ve yamaçlar, derin vadiler ve yüksek dağların ayırdığı plato ve yaylalardan oluşmaktadır. Şırnak'ın yeryüzü şekillerinin büyük bir bölümü baş döndürücü zirve ve kayalarla doludur. Dağlık kesimlerde Güneydoğu Toroslar sistemine bağlı yüksek kütleler bulunmaktadır. İlin batı ve güney kesiminde yer alan Cizre, Silopi ve İdil gibi geniş düzlükler haricinde büyük bölümü akarsular tarafından derince yarılarak plato alanlarına dönüşmüştür. Yeryüzü şekilleri bakımından dağlık alanların çok yer kapladığı ilde Hakkâri

dağlarının batısında yer alan, kışları uzun ve sert geçen Faraşın Platosu, otlakların varlığı nedeniyle hayvancılık için önemlidir. Yazları sıcak ve kurak geçen Cizre, Silopi ve İdil ovalarında buğday, mısır ve pamuk gibi önemli tarım ürünleri yetiştirilir. Şırnak hem Doğu Anadolu hem de Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yer aldığından, yörenin iklimini bölgelere göre değerlendirmek gerekmektedir. İlin Doğu Anadolu'da kalan kısmında yer alan Uludere, Beytüşşebap ve Merkez ilçelerinde kışlar daha sert ve soğuk; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kalan kısmında yer alan Cizre, Silopi, İdil ve Güçlükönak ilçelerinde ise kışlar daha ılık, yazlar ise daha sıcak geçmektedir. Bu yüzden kar yağışı ilin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan kısımlarına kadar uzanır. İklimin sert ve karasal nitelikte olması, mevsim içi yağışların azlığına neden olmuştur. Bu sebeple Şırnak ili, ülkemizde karasal iklimin sert bir şekilde yaşandığı bölgelerin yaygın doğal bitki örtüsü olan step (bozkır) bitki örtüsüne sahiptir (Balta, 2003).

2.2. Şırnak'ın Profil Bilgileri

2.2.1. Nüfus Yapısı

Şırnak kenti, 18 Mayıs 1990 tarih ve 3647 sayılı kanunla ilçeleriyle beraber Siirt, Hakkâri ve Mardin illerinden ayrılarak kurulmuştur. TÜİK'in verilerine göre, 1990 yılında yapılan ilk nüfus sayımında toplam nüfus 262.006 olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusa göre Şırnak, il nüfus büyüklüğü açısından Türkiye'de 62. sırada yer almıştır (TÜİK, 2019).

Tablo 2.1. Şırnak İli 1990-2018 Yılları Arası Nüfus Sayımı

YILLAR	NÜFUS
1990	262.006
2000	353.197
2010	430.109
2018	524.190

Kaynak: TÜİK, 2019

Tablo 2.1 incelendiğinde; Şırnak'ın 1990 yılında 262.006 olan nüfusunun 2018'de 524.190 seviyesine yükseldiği ve 28 yıl gibi kısa bir zaman dilimi içerisinde il nüfusunun yaklaşık iki katına çıkardığı gözlemlenmektedir. Şırnak, 2018 nüfus sayımı dikkate alındığında nüfus büyüklüğü açısından Türkiye'de 43. sırada bulunmaktadır (TÜİK, 2019). Şırnak'ın iş

olanaklarının yetersiz olması ve Şırnak'taki istihdam oranının düşük olmasına rağmen, kısa süredeki nüfus artışı; doğurganlık oranının yüksek olması, eğitim seviyesinin Türkiye ortalamasının altında olması, doğal nüfus artışının yüksek olmasıyla açıklanabilir.

2.2.1.1. Nüfus Artış Hızı

Şırnak, Türkiye'nin az gelişmiş bir ili olmasına rağmen nüfus artış hızı binde 29 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır. Tablo 2.2. 'deki veriler incelendiğinde; 2000-2010 yılları arasında nüfus artış hızının azalarak artan bir seyir izlemekte olduğu ve 2010-2018 yılları arasında ise bu artışın binde 20 oranına yükseldiğini görülmektedir.

Tablo 2.2. Şırnak İli 1990-2018 Yılları Arası Dönemsel Nüfus Artış Hızları

DÖNEM	NÜFUS ARTIŞ HIZI (‰)
1990-2000	29
2000-2010	18
2010-2018	20

Kaynak: TÜİK, 2019

İşsizlik ve terör gibi olumsuz faktörlerin etkisine karşın nüfus artış oranının artan oranda seyretmesine yol açan sebeplerin başında doğurganlığın yüksek olması gelmektedir.

Tablo 2.3. Şırnak İli Yıllık Nüfus Artış Hızı (2016-2018)

YIL	NÜFUS ARTIŞ HIZI (‰)
2016	-13.1
2017	39.4
2018	40.8

Kaynak: TÜİK, 2019

Tablo 2.3.'de yıl bazındaki veriler incelendiğinde; 2016 yılında Şırnak bölgesinde yaşanan terör faaliyetlerinin neden olduğu güvenlik sorunları ve sokağa çıkma yasağından dolayı bölge halkı büyük oranda çevre illere göç vermiş ve Şırnak ilinin nüfus artış hızında binde –

13.1 oranında ciddi bir düşüş gözlemlenmiştir. 2017 ve 2018 yıllarında yaşam koşullarının yeniden iyileştirilmesi sonucu nüfus artış hızının Türkiye geneli nüfus artış hızından çok yüksek bir seviyede artış gösterdiği saptanmıştır (TÜİK, 2019).

2.2.2. Göç Durumu

Türk Dil Kurumuna göre, göç; “ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” olarak tanımlanmaktadır (TDK sözlüğü, 2019). Bir başka deyişle, göç; doğal, ekonomik ve toplumsal sebeplere bağlı olarak ya da siyasal etmenler gibi zorunluluklar sonucunda toplumsal yapıyı sosyal, nüfus ve kültürel kriterler ölçütünde değişime uğratan genel faaliyetlerin adıdır (Erder, 2006).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde terör ve şiddet olaylarından en çok etkilenen illerin başında Şırnak gelmektedir. Özellikle 1990-1996 yılları arasında ve 2014-2017 yılları arasında yaşanan terör ve şiddet olaylarından dolayı Şırnak göreceli olarak göç vermiştir. Ayrıca Şırnak’ta tarım ve hayvancılıktan istenilen verimin elde edilememesi, sanayileşmenin istenen seviyeye ulaşamaması, milli gelirden kişi başına aldığı payın yetersizliği, birçok köyün güvenlik nedeniyle boşaltılması kırsal kesimden ilçe merkezlerine ve diğer illere göç vermesine sebep olmuştur (Yıldırım, 2007).

Şırnak; 2014-2015 ile 2015-2016 yılları arasında, sırasıyla yüzde 12 ve 13 oranında net göç verirken, 2016-2017 ile 2017-2018 yılları arasında ise yüzde 4.4 ve 4 civarında oranında net göç almıştır (Tablo 2.4). 2014-2016 yıllarını kapsayan periyodik süreçte yörede terör faaliyetlerinden doğan tehdit ortamının ve huzursuzluk ikliminin il dışına verilen göçün alınan göçe kıyasla fazla olmasına etken durumlar teşkil ettiği söylenebilir. 2016-2018 yıllarını kapsayan ikinci periyodik dönemde ise; bölgede yaşanan olumsuz atmosferin dağıtılmasıyla başlayan normalleşme süreci, beraberinde Şırnak’a toplumsal huzuru ve istikrarı getirmiş ve böylece alınan göçün verilen göçten fazla olmasından dolayı göç hızının olumlu seviyede artmasına sebep olmuştur (TÜİK, 2019). Ayrıca, bölgesel ticari faaliyetlerden Şırnak iline önemli ölçüde kaynak oluşturan tarım, hayvancılık, madencilik gibi sektörlerin ve sınır ticareti yanında siyasi ve sosyal açıdan devlet kanalıyla pozitif gelişmelerin sağlanmasının verilen göçün tekrardan kazanılmasına olumlu katkıları bulunmaktadır.

Tablo 2.4. Şırnak'ta Net Göç Hızı (2014-2018)

Dönem	İl	Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
2014-2015	Şırnak	490 184	11 554	23 615	- 12 061	-24.3
2015-2016	Şırnak	483 788	11 102	24 122	- 13 020	-26.6
2016-2017	Şırnak	503 236	19 672	15 186	4 486	9
2017-2018	Şırnak	524190	19 779	15 485	4 294	8.2

Kaynak: TÜİK, 2019

2.2.3. Kentleşme

Kentleşme dar anlamda kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması demektir ve kentsel nüfus köyden kente göçlerle artar. 1980'li yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da baş gösteren terör olayları 1990 yılında il statüsüne kavuşan Şırnak'ta kırsal nüfusu ilçe merkezlerine göçe maruz bırakmış; düzensiz bir kentleşmeye sebebiyet vermiştir. Bunun sonucunda nüfus artışıyla beraber altyapı yetersizliği, sağlıksız kentleşme ve sanayileşme gibi sorunlar ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2007).

Kentleşme oranı, bir ilin şehirleşmiş bölgelerinde yaşayan nüfusunun o ilin toplam nüfusuna oranını ifade etmekte olan gelişmişlik endekslerinde kullanılan göstergelerden biridir. Kentleşme oranı aşağıdaki denklem yöntemiyle hesaplanır:

$$\text{Kentleşme oranı} = (\text{Kentli Nüfus} / \text{Toplam Nüfus}) \times 100$$

Tablo 2.5'e göre, Şırnak'ın kentleşme oranı 2000 yılında yüzde 59.8 iken 2014 yılında bu oranın yüzde 62.6 gibi bir seviyeye ulaştığı görülmektedir. Ayrıca Şırnak, 2000-2014 yılları arasında yüzde 2.8 ile kentleşme oranı en az değişen iller arasında yer almıştır.

Tablo 2.5. Şırnak'ta Kentleşme Oranları (2000-2014)

İl/Kentleşme Oranı	2000 Yılı Kentleşme Oranı %	2014 Yılı Kentleşme Oranı %	2000-2014 Yılları Arası Kentleşme Oranı Değişimi (%)
ŞIRNAK	59.8	62.6	2.8

Kaynak: Kızıroğlu, 2015

Kentleşme hızı bir ülkenin, bölgenin ya da ilin belirli bir zaman dilimi içerisinde nüfus bakımından hangi hızda değiştiğini gösterir. Kentleşme hızı şu şekilde formüle edilebilir:

Kentleşme Hızı = [(Son Yılın Kentleşme Oranı-İlk Yılın Kentleşme Oranı) / (İlk Yılın Kentleşme Oranı X 100) / (Aradan Geçen Yıl Sayısı).

Buna göre; Tablo2.6'da Türkiye toplam nüfusunun, 2000 yılında yüzde 64.9'u il ve ilçe merkezlerinde ikamet ederken 2014 yılında bu oran yüzde 91.8'e ulaşmıştır. Ülke nüfusunun 2000 yılında 35,1'lik kesimi belde ve köylerde yaşarken; bu oran 2014 yılında yüzde 8,2'ye gerilemiştir ve Türkiye kentleşme hızı oranını yüzde 2.96'dır.

Tablo 2.6. 2000-2014 Yılları Arası Türkiye ve Şırnak'ın Kentleşme Hızı

YIL	TÜRKİYE	Şırnak	2000-2014 Yılları Arası Kentleşme Hızı (%)
2000	64.9	59.8	2.96
2014	91.8	62.6	0.33

Kaynak: TÜİK, 2019

Şırnak'ta 2000 yılında toplam nüfusun yüzde 59.8'i il ve ilçe merkezlerinde yaşarken; 2014 yılında bu oran 62.6'dır. Şırnak'ın kentleşme hız oranı ise yüzde 0.33'tür. Yapılan hesaplamalara göre; Şırnak'ın kentleşme hızı (yüzde 0.33) Türkiye genelinin (yüzde 2.96) kentleşme hızından daha düşüktür.

2.2.4. Eğitim

Ülkelerin gelişmesi ve çağdaş uygarlık düzeyine erişmelerinde yatan temel üretim faktörleri vardır. Bunlar; toprak, sermaye ve emektir. Emek en önemli üretim faktörüdür. Emekten kastedilen ise kendini geliştiren, yenileyen, sosyal yapılara uyum sağlayan ve toplumun kendisinden beklentilerini karşılayabilen nitelikli insan gücü olarak anlaşılmalıdır (Âdem, 1981). Günümüzde eğitimin amacı sadece okur-yazar bir kitle yetiştirmek değildir. Bu amacın ötesinde eğitimin yaratıcı, girişken, büyük düşünüp, yerele her açıdan katkıda bulunan ve yerelin dinamiklerine uyum sağlayabilen kişiler yetiştirmek görevi vardır. Bu şekilde belirli bir eğitim seviyesine ulaşmış, gerekli bilgi ve becerilerle kendini yetiştirmiş kişiler hem kendine hem de topluma katkıda bulunarak ülkenin kalkınmasında olumlu yönde etkiye bulunacaktır (Çakmak, 2008).

Tablo 2.7. 2018 Şırnak Nüfusunun Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Eğitim Düzeyi (2018)	Eğitim Oranı (2018) (%)
Okuma Yazma Bilmeyen	31.434	11,08
Okuma Yazma Bilen Ama Bir Okul Bitirmeyen	31.666	11.16
İlköğretim Mezunu	62.357	21,98
Ortaokul veya Dengi Mezunu	61.178	21.57
Lise veya Dengi Mezunu	58.774	20.71
Yüksekokul veya Fakülte Mezunu	36.346	12.80
Yüksek Lisans Mezunu	1776	0.63
Doktora Mezunu	210	0.08
Toplam	283.741	100

Kaynak: TÜİK, 2019

Şırnak eğitim göstergeleri açısından Türkiye'nin oldukça gerisindedir. Türkiye'de okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 4.5 iken bu oranın Şırnak'ta tezahürü Tablo 2.7'de de görüldüğü gibi, yüzde 11,08 gibi yüksek bir rakamdır. Toplam nüfusun yüzde 11.16'sı okuma yazma bilip ancak bir okul bitirmeyendir. İlköğretim mezunu kişiler nüfusun yüzde 21.98'ini oluşturmaktadır. Okur-yazarlık oranının %95.5'lerde olduğu Türkiye de, Şırnak ili okur-yazar oranının düşüklüğü dikkat çekicidir. Bu durumun bölgede yaşanan istikrarsızlıklara bağlı olarak eğitim hizmetlerinin sağlıklı yürütülmemesinden ve özellikle yöresel kültür gereği kız çocuklarının okula gönderilmemesinden kaynaklı olduğu söylenebilir (Karabulut, 2010).

2.3. Şırnak'ın Sosyal ve Ekonomik Profili

Ülkemizde illerin sosyal ekonomik gelişmişlik düzeyi, Kalkınma Bakanlığı'na geliştirilen Sosyal Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) tarafından belirlenmektedir. İllerin ve bölgelerin sosyo-gelişmişlik sıralamasında en son 2003 yılında yayımlanan raporda 78. sırada olan Şırnak, 8 yıl aradan sonra SEGE tarafından yayınlanan 2011 yılı verilerine göre 81 il arasından yine 78.sırada yer almıştır. Bu da 8 yıl içinde Şırnak ilinde sosyo-gelişmişlik bağlamında kayda değer bir gelişmenin yaşanmadığını göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

TÜİK'in 2018 verilerine göre Şırnak, 524.190 kişiden oluşan nüfusu ile Türkiye sıralamasında 43. sırada yer almaktadır. Öte yandan yüzde 51 kaba doğum hızı oranı ile yüzde 1.43 olan Türkiye ortalamasının üstündedir. Bu yönüyle Şırnak nüfusunun, Türkiye nüfus artış hızı ortalamasının üstünde bir artış eğiliminde olduğu söylenebilir. İlkokul seviyesinde net okullaşma oranı %97.50 gibi yüksek bir değerde iken ortaöğretimde bu oran %57.80 ile %76.65 olan Türkiye ortalamasının altında kalmıştır (TÜİK, 2019).

Türkiye'de ortalama olarak yüzde 11.6 olan işsizlik oranı, Şırnak içinde bulunduğu TRC3 bölgesinin karşılığı yüzde 25 olup Şırnak işsizliğin en yüksek olduğu il olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde yüzde 46 istihdam oranına sahip ülkede Şırnak, yüzde 30'luk oran ile 81 il arasından 78. sırada yer alacak şekilde konumlanmıştır (TÜİK, 2019). Bütün bu istatistiki veriler, Şırnak ilinin yüksek nüfus artışına mukabil eğitim seviyesi ve iş olanağı bakımından Türkiye geneline oranla yetersiz kaldığını; ekonomik koşullar göz önüne alındığında ise ülkenin en az gelişmiş illeri arasında olduğunu göstermek için yeterlidir. Nitekim doğum hızının yüksekliği, nüfusun hızla artması, yüksek işsizlik oranları, düşük istihdam verileri gibi göstergeler, bir ilin sosyoekonomik dokusu hakkında fikir sahibi olabilmek için yeterli

verilerdir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, ileride tartışılacak olan, Habur Sınır Kapısı'nın bölge için "ehemmiyeti" daha da anlaşılır olacaktır.

Bulunduğu konum itibarıyla iklim koşullarının zor olması, dağlık ve engebeli arazi nedeniyle, Şırnak'ta yerleşim birimleri oldukça dağınık ve elverişsiz bir durumdadır. 1990 ve 2015 yıllarında yaşanan terör olayları nedeniyle bölge halkı yerleşim alanlarını terk etmek zorunda kalmıştır. 2015 yılından bu yana yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve güvenlik önlemlerinin had safhaya çıkarılması sayesinde şehre geri dönüşler gerçekleşmektedir. İlin geçim kaynakları madencilik ve sınır ticareti başta olmak üzere tarım, küçük esnafılık ve hayvancılıktır (Akgün ve Ünlü, 2010).

2.3.1. İstihdam, İşgücü ve İşsizlik Oranları

İşgücüne katılma oranı; işgücünün aktif nüfusa⁴ oranını ifade etmektedir. Şırnak ilinin ortalama işgücüne katılma oranı; 2011 yılında yüzde 36.3, 2012 yılında yüzde 36.4 ve 2013 yılında ise yüzde 37.6 oranında artış göstermektedir ki, bu oran çalışmayan kesimin istihdam edilebileceğini ima etmektedir (Tablo 2.8).

Tablo 2.8. Şırnak İline Ait 2011-2013 Yıllarına ait Temel İşgücü İstatistikleri⁵

Yıllar	İş Gücüne Katılım Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
2011	36.3	31.9	12.0
2012	36.4	29.4	19.4
2013	37.6	30.0	20.1

Kaynak: TÜİK, 2019

Tablo 2.8'de görüldüğü gibi Şırnak ilinin ortalama istihdam oranları 2011 yılında yüzde 31.9, 2012 yılında yüzde 29.4 ve 2013 yılında ise yüzde 30'dur. İşsizlik oranı; bir ekonomide çalışma gücüne ve isteğine sahip olan işgücünün toplam çalışabilir işgücüne oranını ifade etmektedir. TÜİK verilerine göre bölgedeki ortalama işsizlik oranı 2011 yılında yüzde 12;

⁴ Aktif nüfus, ülke nüfusundan çalışma çağı dışındaki nüfus (0-15 ve 65 yaş üzerinde olanlar) ile çalışma çağındaki nüfus içerisinde olup da çalışma istek ve kabiliyetinde olmayanların düşürülmesi ile elde edilir.

⁵ TÜİK 2013'ten sonra il bazında veri üretmediği için Tabloda 2013 yılından sonraki verilere yer verilememiştir.

2012 yılında yüzde 19.4 iken; bu oran 2013 yılında artarak yüzde 20.1'lere ulaşmıştır. Görüldüğü gibi, işgücü göstergeleri gerek Şırnak için Türkiye için çok iç açıcı değildir.

2013 yılından sonra il bazında istihdam verilerini üretmediği için, konuyu daha güncel veriler ışığında değerlendirmek amacıyla; Türkiye karşılaştırılmasında Şırnak ilinin de içinde bulunduğu TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt) bölge sınıflandırılmasında var olan verileri kullanmak anlamlıdır. Buna göre, Türkiye’de iller arasında işgücüne katılma oranları arasında büyük farklılıklar gözlemlenmiştir. İşgücünün önemli bir göstergesi olan işgücüne katılma oranı TÜİK 2019 verilerine göre Türkiye genelinde işgücüne katılım oranı yüzde 53.2 oranında gerçekleşmiştir. TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinin tezahürü yüzde 40.7 olup, 2008 yılından bu yana artış gösteren bir eğilimde olmasına rağmen Türkiye’de halen bu bölgeler işgücüne katılım oranının en düşük olduğu bölgeler arasında yer almaktadır (TÜİK, 2019).

2018 yılında Türkiye genelinde yüzde 46 olan istihdam oranı TRC3 bölgesinde yüzde 30.5 olup, 2008 yılından bu yana artış gösteren bir eğilimde olmuştur (TÜİK,2019). Ancak Türkiye ortalamasının altında kalmıştır ve Türkiye’de halen bu bölgeler istihdam oranının en düşük olduğu bölgeler arasında yer almaktadır. Türkiye genelinde işsizlik oranı 2018 yılında yüzde 11 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran TRC3 bölgesinde yüzde 26.9 olup, önceki yıla oranla azalma eğilimi göstermiştir (TÜİK, 2019).

Tablo 2.9. Şırnak İlinin bulunduğu TRC3 Bölgelerine Ait 2017-2018 Yıllarına ait Temel İşgücü İstatistikleri

Yıllar	İş Gücüne Katılım Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
TRC3 (2017)	38.6	28.2	26.9
TRC3 (2018)	40.7	30.5	25.0

Kaynak: TÜİK, 2019

2.3.2. Tarım

Şırnak, Dicle Nehrinin taşıdığı alüvyonlarla kaplı olan yüksek verimli ve düşük rakımlı Silopi, Cizre ve İdil Ovalarına sahip tarım potansiyeli fazla olan bir il konumundadır (Şırnak İli Çevre Durum Raporu, 2011).

Şırnak'ın Cizre ilçesinde bulunan Yalıntepe – Kocatepe havzasında mercimek ve buğday fosillerine rastlanması yüz yıllardan beridir bu coğrafyada tarım yapıldığının en önemli göstergelerinden biridir. Tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanması ve tarımsal örgütlenme eksiklikleri gibi nedenlerden dolayı tarımsal ürün çeşitliliği ve verim arzu edilen oranlarda değildir. İlde çeşitli sebeplerle parçalı hale gelen araziler, tarımda makineleşmeyi güçleştirmekte, ekili arazideki tarımsal verimi düşürmekte, sulama yatırımlarının etkin bir şekilde yapılmasını zorlaştırmaktadır (Şırnak Çalıştay, 2017).

Tablo 2.10. Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarları (2002-2019)

	2002 Yılı		2019 Yılı	
	Üretim alanı (ha)	Üretim miktarı (ton)	Üretim alanı (ha)	Üretim miktarı (ton)
Sebze	25.640	6.457	46.439	18.630
Meyve	19.110	22.039	11.921	9.487
Tarla	1.062.680	252.318	896.529	223.985

Kaynak: Şırnak İl Tarım Müdürlüğü, 2020

Tablo 2.10'daki veriler dikkate alındığında; 2002 yılında 1.062.680 ha olan ekili tarım arazisinin 2019 yılında 896.529 ha seviyesine düştüğü görülmektedir. Gelişmekte olan Şırnak'ta kentleşmenin hızla artmasına bağlı olarak ekilebilir tarım arazilerinin imara açılması, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında olmasına rağmen sulama olanaklarının yetersiz olması, kırsaldan kente göçlerin artmasıyla beraber tarımsal üretimin önemini kaybetmesi gibi olumsuz etkenler, bu düşüşün sebepleri olarak gösterilebilir. Diğer taraftan sebze ve meyve üretim miktarlarının dalgalanmalar gösterdiği gözlenmektedir. Bu dalgalanmaların sebeplerinin, yıldan yıla değişiklik gösteren iklimsel ve ekonomik değişkenler olduğu söylenebilir.

Tablo 2.11. Tarla Ürünlerinin Üretim, Verim ve Türkiye’deki Üretim Payı

Ürün Adı	Türkiye Üretimi (ton)	İl Üretimi (ton)	Türkiye Üretimi İçindeki Payı (%)
Buğday	19.000.000	143.656	0,76
Pamuk	2.200.000	32.794	1.49
Arpa	7.600.000	22.362	0.29
Mısır	6.000.000	9.792	0.16
Yer Fıstığı	169.328	9.600	5.67
Genel Toplam	63.835.101	223.985	0.35

Kaynak: Şırnak İl Tarım Müdürlüğü, 2020

Tablo 2.11’e göre, bitkisel üretimin ülke üretimi içindeki payının yüzde 0.35 seviyesinde olduğu görülmektedir. Şırnak’ın tarımsal potansiyeli göz önüne alındığı zaman bu oranın istenilen seviyede olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında yer fıstığı üretiminin tarım alanlarının darlığına rağmen Türkiye üretimi içindeki payının %5.67 olması, ilerleyen yıllarda bitkisel üretimin artması noktasında umut vericidir denilebilir. Üretim miktarı 143.656 ton olan buğday ürünün en fazla tercih edilen tarla ürünü olmasında, geleneksel tarım yöntemlerinin uygulanması ve buğdayın temel gıda maddesi olarak kullanılması gibi faktörler etkilidir.

2.3.3. Hayvancılık

Şırnak’ta büyükbaş hayvancılık iklim şartları, yer şekilleri vb. sebeplerden dolayı İdil, Cizre ve Silopi ilçelerinde yoğunlaşmaktadır. Arazinin engebeli olması, yükseltinin fazla olması gibi etmenler diğer ilçelerde küçükbaş hayvancılığın tercih edilmesine sebep olmuştur.

Şırnak'ta yapılan hayvancılık, çoğunlukla küçük aile işletmesi şeklinde olup hayvancılıktan genelde süt ve süt ürünleri elde edilmektedir (Şırnak Çalıştay, 2017).

Bu hayvancılık faaliyetlerine ek olarak özellikle son yıllarda ekonomik getirisinin fazla olması nedeniyle bölgede arıcılık önem kazanmıştır. Şırnak'ın Beytüşşebap ve Uludere ilçeleriyle beraber Balveren ve Şenoba beldelerinde yükselti, bitkisel floralarının çeşitliliği gibi sebeplerden dolayı arıcılık faaliyetleri artmıştır (Dicle Kalkınma Ajansı, 2013).

Tablo 2.12. Hayvan Varlığı (Baş)

Tür	2002	2019
Sığır Toplamı	23.049	92.167
Manda Toplamı	52	490
Keçi Toplamı	121.179	491.357
Koyun Toplamı	109.335	705.579
Genel Toplam	253.615	1.289.593

Kaynak: Şırnak İl Tarım Müdürlüğü, 2020

Şırnak'ta yapılan büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık faaliyetleri, endüstriyel ve sanayi odaklı projelerden ziyade bölgenin ihtiyacına yönelik olarak ilkel metotlarla mera hayvancılığı tarzında gerçekleşmektedir. Tablo 2.12. incelendiğinde, 2002 yılına göre 2019 yılında oranla hayvan varlığının büyük artış gösterdiği gözlenmektedir. Küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayılarındaki büyük artışlar dikkate alındığında; hızlı nüfus artışına paralel olarak talep ve ihtiyacın fazlalaşması beraberinde hayvancılığın üretim potansiyelini arttırmıştır denilebilir.

2.3.4. Madencilik

Madenciliğin Şırnak ili için önemi büyüktür. Maden kaynakları bakımından zengin bir potansiyele sahip Şırnak'ta asfaltit, fosfat, linyit, konglomera, demir, çimento hammaddeleri, mermer, bazalt, jeotermal kaynaklar ve petrol gibi madenler bulunmaktadır (Şırnak Çalıştay, 2017). Asfaltit, petrol kökenli bir yakıt olmakla beraber kömür benzeri, sert, doğal bir maden

türüdür. Türkiye'nin sahip olduğu bütün asfaltit yatakları Şırnak Merkez ve Silopi ilçelerinde bulunmaktadır. Kalori değeri 3.000-6.000 kcal/kg arasında değişen asfaltit madeni, genel olarak bölgede ısınma amaçlı ve termik santrallerde yakıt olarak değerlendirilmektedir (Bilgin ve Kantarcı, 2014). Şırnak'ta 1965'te başlayan üretim ilk etapta 5300 ton iken bu değer 2016 yılında 1.566.277 tona yükselmiştir (Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, 2017)

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) ve Maden İşleri Genel Müdürlüğü (MİGEM) verilerine göre bölgedeki toplam asfaltit rezervi 127 milyon ton civarında olup 18 işletme ruhsatlı maden sahasında faaliyet yürütmektedir (Dicle Kalkınma Ajansı, 2018). Tablo 2.13'e göre, 2016 asfaltit üretiminde ton bazında 2015 yılına oranla büyük bir artış olduğu; buna karşın diğer maden türlerinde üretim düşüklüğü yaşandığı görülmektedir. Bölgenin en önemli yer altı kaynağı olan ve yalnızca Şırnak'ta çıkarılan asfaltit madeninin üretiminin her geçen yıl arttığı bilinmektedir.

Tablo 2.13. Maden Cinsine Göre Üretim Miktarları

Maden Cinsi	İşletme Ruhsat Sayısı	2015 Yılı Üretim (ton)	2016 Yılı Üretimi (ton)
Asfaltit	18	837.112	1.566.277
Linyit	3	23.163	12.167
Demir	1	-	-
Kalker	2	213.586	173.129
Bazalt	1	8.000	-
Konglomera	1	31.000	25.000

Kaynak: Dicle Kalkınma Ajansı, 2018.

2.3.5. Sanayi

Şırnak sanayi sektöründe, köy kapsamında değerlendirildiği için Türkiye'nin imalat sanayisi en az gelişmiş illerin başında gelmektedir. Bunun temel sebebi bulunduğu coğrafi konum, durağan yapısı, ulaşım, enerji, sulama gibi alanların yetersiz altyapıya sahip olmasındandır (Doğan, 2010). Türkiye'nin en az gelişmiş illerinden birisi olan Şırnak'ta sanayi, en az rağbet gören sektörlerdendir. Şırnak, GAP kapsamında bulunan ve bu kapsamda olan iller arasında toplam işyeri sayısı ve imalat işyeri sayısı açısından Şırnak en az işyerine sahiptir. 8 tanesi Cizre Organize Sanayi Bölgesi (OSB), bir tanesi de Şırnak OSB'sinde olmak üzere toplamda

9 firma faaliyet göstermektedir (Tablo 2.14). Firma sayıları baz alındığında bölgedeki sanayi yatırımlarının yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır (Şırnak Çalıştay, 2017).

Tablo 2.14. OSB’lerde Faaliyette Olan Yatırım Türleri ve İstihdam Sayısı

Sektör	Firma Sayısı	İstihdam Sayısı	Bulunduğu Yer
Ağaç ve Ağaç Ürünleri	2	40	Cizre
Kimyasalların Üretimi	1	20	Cizre
Kauçuk ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	1	20	Cizre
Ana Metal Sanayi	1	35	Cizre
Diğer İmalatlar	3	135	Cizre
Mermer İmalatı	1	10	Şırnak
Toplam:	9	260	

Kaynak: Cizre Organize Sanayi Müdürlüğü ve Şırnak Ticaret Sanayi Odası, 2019

Şırnak’ta organize sanayi bölgelerinin yanı sıra faaliyet göstermekte olan ikisi Merkez ilçesi ve bir tanesi de Cizre’de olmak üzere toplamda üç adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Küçük sanayi siteleri Şırnak Merkez’de 2 Cizre’de 1 etaba ayrılmış ve bu etaplara karşılık gelen toplamda 448 adet işyeri mevcut olup bunlardan 248 tanesi faaliyet halindedir (Tablo 2.15). 200 adet işyerinin dolmamış olması Şırnak’ta küçük sanayi sitelerinin (KSS) faaliyetlerinin gelişmediğinin kanıtıdır (GAP Şırnak İl Profili, 2019).

Tablo.2.15’de Şırnak ilinde faaliyette olan 2 KSS’de 400 işyeri mevcuttur. KSS’lerin işyeri sayısı ve doluluk oranı aşağıdaki tabloda verilmiştir. 2 adet KSS’de ise çalışmalar devam etmektedir.

Tablo 2.15. Şırnak İline Ait KSS ‘ler

KSS Adedi	İşyeri Adedi	Doluluk
Merkez 73(1.Etap)	250	100
Merkez 73(2.Etap)	150	100
Cizre	48	48
Toplam	448	248

Kaynak: GAP Şırnak İl Profili, 2019

2.4. Irak

Irak, idari yapı olarak başkenti Bağdat olmak üzere 18 ilden oluşmaktadır. Batısında Suriye ve Ürdün, doğusunda İran, kuzeyinde Türkiye, güneyinde ise Kuveyt, Suudi Arabistan ve Basra Körfezi ile çevrilidir (DEİK Irak Ülke Bülteni, 2015). Sürekli bir artış eğiliminde olan Irak nüfusunun 2018 yılında 38.430.000 olduğu görülmektedir (Irak Kalkınma Bakanlığı, 2019). Irak ekonomisi enerji kaynaklarına dayalı bir yapıya sahiptir. Irak'ın başlıca önemli yer altı kaynaklarını petrol, doğalgaz, fosfat ve sülfür oluşturmaktadır. Irak, Venezuela, Suudi Arabistan ve İran'dan sonra dünyanın en büyük petrol üreticileri arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca Fırat ve Dicle gibi önemli nehirlerin varlığıyla da tarım sektörüne de sahip olduğu bir ekonomidir (DEİK, 2015).

2.4.1. Irak'ın Dış Ticaret Yapısı

Irak'ın ekonomisi ve ihracatı, büyük ölçüde petrole bağımlıdır. İhracat gelirlerinin yaklaşık %98'ini petrol ve petrol ürünlerinden karşılamaktadırlar. Petrol gelirlerine bağlı olarak değişen dış ticaret yapısı ile ülkenin ithalatı, yine ülkenin ihracatına oldukça bağımlıdır. Ülkede yaşanan ideolojik-politik gerilimler ve devam eden savaş nedeniyle meydana gelen güvensizlik ve siyasi istikrarsızlık ortamlarından ötürü ülkede yeterli alt yapı yatırımları yapılmamış ve sanayi alanında geri kalmıştır. Bu sebeplere nazaran ülkenin ihtiyaç duyduğu ürünler ithalat yoluyla karşılanmıştır. Irak'ın 2018 verilerine göre en çok ihracat yaptığı ülkeler, Çin, Hindistan, ABD, Kore ve İtalya'dır. Irak'ın en önemli ihracat kalemleri, petrol ve petrol yağlarından oluşurken; diğer önemli ihracat kalemleri sırasıyla kıymetli maden sektörü ile meyve ve kuruyemiştir. Irak'ın 2018 verilerine göre en çok ithalat yaptığı ülkelerin başında ise Türkiye, Çin, ABD ve Kore ülkeleri gelmektedir. Irak'ta sanayi ve üretim sektörleri gelişmemiştir. Irak'ın en önemli ithalat kalemleri, gıda, makine, elektronik eşya, motorlu kara taşıt parça ve aksesuarıdır (Aras, 2019).

2.5. Habur Sınır Kapısı'nın Genel Profili

2.5.1. Habur Sınır Kapısı

Habur Sınır Kapısı, Türkiye'nin Irak'a açılan ve Şırnak iline bağlı Silopi ilçesine 15 km. uzaklıktaki kara sınır kapısıdır. Ayrıca, bu kapı taşımacılıkta Avrupa ve Orta Doğuyu birbirine bağlayan hem stratejik hem de coğrafi yapısıyla üç ülkeyi birleştiren tek kara sınır kapısıdır (Şırnak Ticaret Sanayi Odası, 2019). 1973 yılında Gümrük İdare Memurluğu olarak hizmete başlayan ve akabinde 1976 yılında kurulan Gümrük Müdürlüğü ile aktif hale gelen Habur Sınır Kapısı; 1981 yılında Habur Gümrükler Başmüdürlüğü ile faaliyetine devam

etmiştir. 18.08.2014 tarihli 29092 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2014/6711 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Bölge Müdürlüğün Merkezi Habur olarak belirlenmiştir (İpekyolu Gümrük Müdürlüğü ve Dış ticaret Bölge Müdürlüğü, 2019).

Türkiye’nin Ortadoğu’ya açılan tek kapısı hükmünde olan Habur Sınır Kapısı’nın kurulma sebebi başlangıçta petrol ithalatıdır. Habur, yılda ortalama 10 milyar dolar ihracat ile birlikte 4.000.000 yolcuya ve 1.400.000’i tır olmak üzere toplam 2.000.000 araca hizmet vermektedir. Habur Sınır Kapısı’nda 12 adet giriş - 12 adet çıkış olmak üzere toplam 24 peron, 2 adet -x-ray tarama cihazı, 3500 m²’lik ticari bina ve 6000 m²’lik idari bina bulunmaktadır. Ayrıca PTT, yiyecek-içecek alanları için, gümrüksüz satış mağazası ticari binada faaliyet göstermektedir. Kapalı devre görüntüleme sistemleri, kartlı geçiş ve otomasyon sistemleri ile 370.000 m² alanda hizmet vermektedir. Toplam da 677 personelin çalıştığı Habur Sınır Kapısı’nda 24 hattan sadece 6 adedi çalışmaktadır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yapı-İşlet-Devret modeli ile 2006 yılında Habur Sınır Kapısı’nı 17 yıllığına devralmıştır (Sönmez, 2018).

Habur Sınır Kapısı’nın giriş çıkış kapıları üç geçişi organize etmektedir. Bunlar; insan, mal ve araç geçişi şeklindedir. Bu üç grubun her birini farklı kurumlar takip etmektedir. Bu şekilde dizayn edilmelerinin temel sebebi, insanların sınırdan geçişleri esnasında bulaşıcı hastalık, terör tehdidi vb. durumlara karşı önlem alınmasıdır. Bulaşıcı hastalıkların engellenmesi ve hastalık tehditlerinin kontrol altına alınmasından Sağlık Bakanlığı sorumludur. Malların freeshopların (Gümrüksüz Satış Yapan Mağaza) işletilmesinden denetimine kadar Tekel Vergisiz Satış Mağaza Amirliği ve araçların yaş gruplarını tescil etmekten TURİNG sorumludur. Ayrıca sınır kapısının iç güvenliğinden de Emniyet Amirliği sorumludur (Özgen, 2004).

Habur Sınır Kapısı’nın geçmişine bakıldığında, karşı gümrük idaresi olan İbrahim Halil Gümrüğü ile son derece güvene ve iş birliğine dayalı bir çalışma halen günümüzde yürütülmektedir (İpekyolu Gümrük Müdürlüğü ve Dış ticaret Bölge Müdürlüğü, 2019).

Türkiye ile Ortadoğu arasında köprü görevi gören Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin önemi 1986 yılından itibaren daha belirgin hale gelmiştir. Türkiye ile komşu olan Irak, İran ve Suriye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşayan insanların bu ülkelere olan yakın kültürleri, din ve inanç benzerlikleri sayesinde bu ülkelerle yapılan dış ticaret daha kolay hale gelmiştir. Türkiye bu ülkelerden genellikle petrol ürünleri ve doğal gaz ithal ederken, bu

ülkelere işlenmiş tarımsal ürünleri ve sanayi ürünlerini ihraç etmektedir (Marangoz vd., 2010).

2.5.2. Habur Sınır Kapısı'na Bağlı İdare Bölge Müdürlükleri

Habur Gümrük İdaresi 1973 yılında Gümrük İdare Memurluğu olarak kurulmuştur. Ticaretimizin ve ekonomimizin büyümesine paralel olarak Gümrük Baş Memurluğu Gümrük Müdürlüğü, Gümrük ve Muhafaza Baş Müdürlüğünden sonra 2011 yılından sonra ise İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü olarak kurulmuştur. 70 yıllık tarihi bir geçmişe sahip olan Habur Sınır Kapısı bünyesinde olan bölge müdürlükleri dört ili kapsamaktadır (İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü, 2020).

Tablo 2.16. Habur Sınır Kapısı'na Bağlı Bölge Müdürlükleri

Bölge Müdürlükleri	Bağlı Olduğu İl
İpekyolu Gümrük Müdürlüğü	Şırnak
Habur Gümrük Müdürlüğü	Şırnak
Diyarbakır Gümrük Müdürlüğü	Diyarbakır
Mardin Gümrük Müdürlüğü	Mardin
Nusaybin Bölge Müdürlüğü	Mardin
Batman Gümrük Müdürlüğü	Batman

Kaynak: İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü, 2020

2.5.3. Habur Sınır Kapısı'ndan Giriş-Çıkış Yapan Toplam Araç Sayılarının Dönemsel Karşılaştırılması

Habur Sınır Kapısı, Türkiye'nin tüm ürünlerini ihraç eden bir kapı olduğu için daha çok Türkiye'nin ihracat ürünlerini götürecek ticari araçlar üzerinden okuma yapılmaktadır. Tablo 2.17'de görüldüğü gibi 2018 yılında giriş-çıkış yapan büyük ticari araç sayıları 1.065.557 olarak işlem görürken 2019 yılında ise giriş-çıkış yapan büyük ticari araç sayıları yüzde 7 oranında artış sağlayarak 1.135.238 olarak işlem görmüştür.

Tablo 2.17. Habur Sınır Kapısından Giriş-Çıkış Yapan Toplam Araç ve Yolcu Sayılarının Dönemsel Karşılaştırılması

Giriş-Çıkış Yapan (Cinsi)	2018 (Adet)	2019 (Adet)	Yüzde Değişim (%)
Büyük Araç	1.065.557	1.135.238	7
Küçük Araç	254.530	358.668	41
Otobüs	17.150	20.493	19
Toplam Araç Sayısı	1.337.237	1.514.399	13
Toplam Yolcu Sayısı	2.642.380	3.628.826	37

Kaynak: İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü, 2020

Habur Sınır Kapısı, Ortadoğu'ya açılan en büyük sınır kapısı olduğu için, çok ciddi yolcu trafiğine de sahiptir. 2018 yılında 254.530 küçük araç işlem görmüşken, 2019 yılında 358.668 çıkarak yüzde 41 oranında bir artış sağlamıştır. Bu orana göre Iraklı misafirlerin hem sağlık, turizm kapsamında hem de ev ihtiyaçları karşılama kapsamında ülkemizi tercih ettikleri ve ülkemizde alışverişlerini yaptığı anlamı çıkmaktadır. 2018 yılında toplam yolcu sayısı 2.642.380 iken, 2019 yılında toplam yolcu sayısı yüzde 7 oranında artarak 3.628.826'ya ulaşmıştır (Tablo 2.17). Bu durum, Habur sınır kapısında iyileştirilen koşullarla beraber yolcu sayısının da buna bağlı olarak artış sağladığını göstermektedir.

2.5.4. Habur Sınır Kapısı'nın Önemi

Tarihi çok eskilere dayanmasa da tarihte Körfez Savaşı gibi önemli olaylara şahitlik etmiş ve günümüzde halen devam etmekte olan ideolojik politik gerilimlerin odağında olan Habur Sınır Kapısı, genelde Türkiye ekonomisi için özelde ise Şırnak ilinin kalkınması adına son derece önem arz eden bir ticaret kapısıdır. Türkiye'nin en büyük ikinci kapısı olma özelliğini taşıyan Habur Sınır Kapısı, yarattığı gelir açısından ise kara sınırları içerisindeki en büyük kapıdır. Türkiye'nin modernizasyonu tamamlanan kapıları arasında olan bu kapı, Türkiye'nin Irak sınırına açılan yasal geçişi olan tek kapısıdır. Bunun yanında 1994 yılında motorin ithalatına izin veren de ilk kapıdır (Ece, 2010).

Sınır komşumuz olan Irak büyük petrol kaynaklarına sahip, sanayisi gelişmemiş, üretimi yok denecek kadar az olan ve neredeyse tükettiği tüm ürünleri ithal eden ülke konumundadır. Bu yönden değerlendirildiğinde, Irak ithalatı yüksek bir potansiyele sahiptir (Hüseyini, 2018). Bu yönüyle de Habur Sınır Kapısı Türkiye için hayati bir öneme sahiptir. İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Müdürlüğü, 2019 yılı verileri incelendiğinde; Türkiye'nin Habur Sınır Kapısı üzerinden sadece Irak ile yaptığı ticarete Irak'tan yaptığı 2.5 milyar dolarlık ithalata karşılık, 9,1 milyar dolarlık ihracat ile 6.6 milyarlık dış ticaret fazlası vermiştir (İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü, 2020).

Ayrıca, Şırnak'ta yaşayan insanların büyük bölümü, Habur Sınır Kapısı üzerinden geçimini sınır ticareti yaparak sağlamışlardır. Kapının tarih boyunca önemini koruyan İpek yolu üzerinde bulunması ve bu kapı üzerinden Türkiye'nin gerçekleştirdiği sınır ticaret hacminin önemli bir paya sahip olması gibi avantajlar, Şırnak'ta yaşayan girişimci ruhlu insanların sınır ticaretine olan şevklerini daha da artırmıştır. Öte yandan; yöre insanları, kendi imkânları çerçevesinde yolcu taşımacılığı ve devamlı bir işi bulunmayan karınca diye tabir edilen alternatifler yaratarak kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve geçimlerini sağlayabilmek için Irak'ta “freeshop” diye adlandırılan mağazalardan satın aldıkları malları Türkiye'de satmaktadır. Bu insanlar, günde sadece bir defa Irak'a geçiş yaptıkları gibi ağırlıklı olarak yanlarında getirdikleri çay ve sigara gibi ürünlerden cüzi miktarda kar elde etmekte olup; konulan düşük limitler yüzünden kimi zaman maliyetlerini bile karşılayamadıkları için limitleri aşarak sınırsız ticaret yapma yoluna gitmektedirler (Ece, 2010)

Şırnak halkı ve ekonomisinin olmazsa olmazı niteliği taşıyan Habur Sınır Kapısı, on beşi aşkın sektörü etkilemesiyle birçok insana ekmek kapısı olmuş, halk için en önemli geçim kaynaklarından biri haline gelmiştir. Nakliye, lojistik, transit ticaret gibi sektörlerle bölgedeki şirketlerin büyümesine katkı sağlamakla beraber; bu sektörlerdeki işgücü ihtiyacının hamal ve şoför gibi emek işçileri vasıtasıyla karşılanmasının bireysel olarak da ekonomik faydalar sağlamasına imkân vermiştir. Bu gerçeklerden hareketle, Şırnak nüfusunun yarısına yakın bir kesimin Habur Sınır Kapısı'ndan doğrudan, geri kalan kısmının ise dolaylı olarak etkilendiği söylenebilir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde sınır ticareti ile uğraşan önemli bir kesim, sınır ticareti sayesinde elde ettikleri kazanımlarla sermaye elde etmiş ve elde ettikleri bu sermayeleri yatırıma dönüştürmüştür. Bu bağlamda birçok insana istihdam yaratmasını sağlayarak bölgenin ekonomik kalkınmasına ve refah artışının sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Bölgede bu gibi gelişmeler, birçok kişiyi harekete geçirerek statik konumda

olan bazı şirket ve kişilerin dinamik bir girişimci konuma getirmesine öncülük etmiştir (Tan ve Altundal, 2008).

2.5.5. Habur Sınır Kapısı'na İlişkin İstatistikî Bilgiler

2.5.5.1. Habur Sınır Kapısı Üzerinden Gerçekleşen Dış Ticaret

Türkiye'nin dış ticareti açısından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan sınır kapılarının önemi büyüktür. Şırnak ilinde bulunan Habur Sınır Kapısı ise elde edilen dış ticaret rakamları açısından Türkiye'nin en önemli sınır kapısıdır (Sugözü ve Atay, 2010).

Irak, Türkiye'nin en önemli ticari ortaklarından biridir. İki ülke arasındaki son on yılda Habur Sınır Kapısı'ndan yapılan toplam dış ticaret değerleri Tablo 2.18'de verilmiştir. 2010 yılında 6 milyar dolar olan ihracat miktarı artarak 2013 yılında 12 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılından sonra Irak'ta yaşanan iç karışıklıklar ve siyasi kötü koşullardan dolayı ihracat miktarı azalan bir seyir izlemiş ve 2014 yılında Türkiye'nin Irak'a ihracatı 10.8 milyar dolar olmuştur. 2016 yılından sonra ihracat artarak 2019 yılında 9.1 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye ile Irak arasında Habur Sınır Kapısı'ndan yapılan toplam ihracat tutarının her yıl artan seyir izlemesinin temel nedenleri arasında, siyasal ve güvenlik sorunlarının kısmen aşılması ve Türk bankacılık sistemlerinin Irak'ta devreye girmesi sayılabilir.

Dış ticaret verilerindeki ithalat miktarları ise, TÜİK 2019 verilerine göre 2010 yılında 153 milyon dolar olan ithalat miktarı artan bir seyir izleyerek 2019 yılında 2.5 milyar dolar olmuştur.

Tablo 2.18. Türkiye -Irak 2010-2019 Yılları Arası Habur Sınır Kapısı'ndan Yapılan Toplam Dış Ticaret (Milyar \$)

Yıllar	İhracat	İthalat
2010	6	0,153
2011	8.3	0.086
2012	10.8	0.149
2013	12	0.145

2014	10.8	0.268
2015	8.5	0.296
2016	7.6	0.836
2017	9	1.5
2018	8.3	1.4
2019	9.1	2.5

Kaynak: TUIK, 2019; İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü, 2020

2.5.5.2. Habur Sınır Kapısı'na Bağlı Bölge İdare Müdürlükleri Bazında İstatistiki Bilgiler

Habur Gümrük İdaresi, 2011 yılında İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü olarak kurulmuştur ve bu müdürlük Habur Sınır Kapısı alanında hizmet vermektedir. Bölge Müdürlüğüne bağlı, Şırnak, Mardin, Nusaybin, Batman illerinde bulunan Gümrük Müdürlükleri mevcuttur. 2019 yılında 9.1 milyar dolarlık toplam ihracatımızın 2.5 milyar dolarlık kısmı Bölge Müdürlüğüne bağlı yukarıda zikredilen dört il müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Tablo 2.19'da 2019 yılı verilere göre 2.5 milyar dolarlık ihracata karşılık, 0.985 milyar dolarlık ithalat gerçekleşmiştir.

Tablo 2.19. Bölge Müdürlükleri-Irak 2016-2019 Yıllar Arası Bölge Müdürlüğü Bazında Toplam İhracat ve Toplam İthalat (Milyar \$)

Yıllar	Toplam ihracat	Toplam İthalat
2016	2.1	0.083
2017	2	0.105
2018	1.9	0.081
2019	2.5	0.099

Kaynak: İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü, 2020

2.5.5.3. Yıllara Göre Şırnak- Irak Dış Ticaretine İlişkin İstatistiki Bilgiler

Tablo 2.20’de Şırnak ilinin Irak ile yaptığı dış ticaret verileri yer almaktadır. Şırnak’tan Irak’a 2015 yılında 481 milyon dolarlık ihracat yapılırken; Irak’tan 211.000 dolarlık ithalat yapılmıştır. Bölgede yaşanan belirsizlikler ve Irak’ta uygulanan çifte vergilendirme uygulamaları gibi sebepler sonraki iki yılda dış ticaretin azalmasına yol açan nedenler arasındadır. Yaşanılan sorunların aşılması için yapılan girişimlerle Irak’a yapılan ihracat bir önceki yıla göre, 2019 yılında 344 milyon dolar artmıştır.

Tablo 2.20. Şırnak -Irak 2015-2019 Yılları Arası Habur Sınır Kapısı’ndan Yapılan Toplam Dış Ticaret (Milyon \$)

Yıllar	Toplam İhracat	Toplam İthalat
2015	481	0.211
2016	356	0.126
2017	391	0.03
2018	326	0.05
2019	344	0.04

Kaynak: TÜİK (İl ve Bölge Sınıflandırılması, 2020)

Şırnak, Güneydoğu Anadolu Bölge sınıflandırılmasında Gaziantep ve Mardin illerinden sonra en çok ihracat yapan il olma özelliğini taşımaktadır.

2.5.5.4. Habur Sınır Kapısı’nın Sınır Ticaretine İlişkin İstatistiki Bilgiler

Tablo 2.21’de 1997-2009 yılları arasında sınır ticareti kapsamında yapılan ihracat ve ithalat tutarları yer almaktadır. Tablodaki rakamlar, dış ticaret rakamlarından elde edilen ithalat ve ihracat rakamlarından farklıdır. Sınır ticareti kapsamında elde edilen ihracat ve ithalat değerleri sadece bölge halkı tarafından yapılan ve yine getirisi yalnızca sınıra yakın bölgedeki insanlara dağıtılan değerlerdir. Tabloda yer alan rakamlarda ithalatın ihracattan oldukça yüksek olmasının en temel sebebi Irak’tan ithal edilen motorinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 2.21. 1997-2008 Yıllar Arası Şırnak'ta Sınır Ticaret Kapsamında Yapılan İthalat ve İhracat Verileri (Milyon \$)

Yıl	İthalat	İhracat
1997	3	0
1998	24.5	4
1999	3	3.5
2000	9	5.5
2001	0.073	7.5
2002	1.4	23
2003	2	14
2004	0.135	8
2005	0	15
2006	0	15.5
2007	0	18
2008	0	7
TOPLAM	44	121

Kaynak: Şırnak Ticaret Sanayi Odası, 2019

Tablo 2.21'den de anlaşılacağı üzere tarım ve motorin ithalatının yasaklanmasıyla, değişen mevzuatlardan dolayı özellikle 2000 yılından sonra ithalat rakamlarında hızlı bir düşüş görülmüştür. Sınır kapılarının sınıra yakın bölge halkı için ekonomik etkilere sahip olmasının temel sebebi sınır ticaretidir. 2003 yılından itibaren sınır ticaret merkezlerinin kurulmasıyla birlikte sınır ticareti belirli merkezlerden yapılmaya başlandı. Belirmek gerekir ki, Şırnak ili

için sınır ticaretinin durma noktasına gelmesinin önemli nedeni sınır ticaret merkezinin olmayışıdır.

2.5.6. Sınır Ticaret Kapsamında Alınan Belgelere İlişkin İstatistiki Bilgiler

2.5.6.1. Sınır Ticaret Belgeleri

Şırnak Ticaret Sanayi Odası verilerine göre sınır ticaret kapsamında 1997-2008 yılları arasında alınan sınır ticaret belgeleri aşağıdaki gibidir (Tablo 2.22). Sınır ticaretinin bölgede yaygın olarak yapıldığı 1997-2004 yılları arasında tüzel ve gerçek kişilerden oluşan toplamda 749 sınır ticaret belgesi alınmıştır. Bu bölgede bulunan aile yapısının kalabalık aileden oluştuğu düşünüldüğünde bölge için sınır ticareti kaçınılmazdır. Sınır ticaretine ilişkin sürekli değişen mevzuatlar, ürünlere getirilen kısıtlamalar ve kotalar, bölgede bir türlü kurulamayan sınır ticaret merkezi özellikle 2004 yılından sonra sınır ticaretini durma noktasına getirmiştir. 2004 yılından sonra sınır ticaret belgesi alan kişiler yok denecek kadar azdır.

Tablo 2.22. Sınır Ticaret Kapsamında Alınan Sınır Ticaret Belgeleri (1997-2008)

Tarih	Tüzel	Gerçek
1997-2004	449	300
2005	10	-
2006	15	-
2007	11	-
2008	4	-
Toplam	489	300

Kaynak: Şırnak Ticaret Sanayi Odası, 2019

2.5.6.2. Düzenlenen Uygunluk Belgeleri

Şırnak Ticaret Sanayi Odası verilerine göre 1997-2008 yılları arasında sınır ticaret kapsamında düzenlenen uygunluk belgeleri Tablo 2.23'teki a gibidir. Sınır Ticaretinin bölgede yaygın olarak yapıldığı 1997-2004 yılları arasında 9638 kişi uygunluk belgesi almıştır. İlerleyen yıllarda ise, bu değişkenlerde, yapılan sınır ticaretine ilişkin düzenlemelere paralel olarak alınan uygunluk belgesi sayısında azalma yaşanmıştır.

Tablo 2.23. Sınır Ticaret Kapsamında Düzenlenen Uygunluk Belgeleri (1997-2009)

Tarih	İthalat Uygunluk Belgesi	İhracat Uygunluk Belgesi
1997-2004	4319	5319
2005	25	424
2006	5	764
2007	-	1208
2008	21	251
Toplam	4370	7966

Kaynak: Şırnak Ticaret Sanayi Odası, 2019

2.5.7. Yıllara Göre Şırnak'ta İhracat ve İthalat Yapan Firma Sayıları

Ticaret Bakanlığı'nın 2018 verileriyle oluşturulan Tablo 2.24'te, 2015-2018 yıllara ait Şırnak'ta ihracat ve ithalat yapan toplam firma sayıları yer almaktadır. 2018 yılında Şırnak 237 ihracatçı firmaya sahiptir. Bölgede ve Irak'ta yaşanan terör ve belirsizlikler gibi birçok nedenden dolayı Şırnak'ta ihracat yapan firma sayılarında istenilen düzeyde artış sağlanamamıştır.

Tablo 2.24. 2015-2018 Yıllara Ait Şırnak'ta İhracatçı ve İthalatçı Firma Sayısı

Yıllar	İhracatçı Firma Sayısı	İthalatçı Firma Sayısı
2015	228	29
2016	215	24
2017	255	41
2018	237	47

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, 2018

2.5.8. İhraç ve İthal Edilen Ürün Grupları

Habur Sınır Kapısı'nda gerçekleşen sınır ticaretinin sektörel bazda incelenmesi önemlidir. Tablo 2.25'te Şırnak'ın komşu ülkeler ile 2016 ve 2018 yılları arası sektörel bazda ithalat ve

ihracat miktarları verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, inişli-çıkışlı görünen ithalat ve ihracat miktarlarıyla beraber Şırnak ilinde dış ticaretin arttığını söylemek mümkündür. Irak üreten bir ülkeden ziyade tüketen bir ülke olduğu için sınır komşusu olan Türkiye için kaçınılmaz bir fırsattır.

Tablo 2.25. ISIC Sınıflanmasına Göre Şırnak İhraç ve İthal Edilen Ürün Grupları

İhracat (bin \$)			SEKTÖRLER	İthalat (bin \$)		
2018	2017	2016		2016	2017	2018
54.961	56.103	47.279	Tarım ve Ormancılık	31.452	24.576	10.109
1.017	1336	1.077	Madencilik ve Taşocakçılığı	-	-	2
295.387	410.488	358.959	İmalat	1.970	7.065	5.762
301	49	9	Toptan ve Parekende Ticaret	-	86	3.903
-	-	-	Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	13	4	-
130	50	-	Diğer Sosyal Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	-	410	-
351.794	468.026	407.324	Toplam	33.435	32.141	19.777

Kaynak: TÜİK, 2019

Esnaf ve ticaret erbablarının, sınırdaki komşu ülkelerle karşılıklı bir şekilde ticaret yapmak suretiyle, ihracatın artırılması amacıyla vergi kolaylıkları sağlanarak bölgenin ihtiyaçları çerçevesinde ithalat yapılmasına olanak getirilmiştir. Bu olanaklar, ticaretin arttırılmasıyla birlikte komşu ülkelere sınırları olan illerin ticaretten aldıkları payı arttıracak olup istihdama ve ticaretteki verimliliğe pozitif yönde katkı sağlayacaktır (Arslan, 2007).

Türkiye'nin Irak ile dış ticareti, ham petrol ithalatı karşılığında Irak'ın ihtiyaç duyduğu gıda, ilaç ve tıbbi malzemeler, hizmet ihracatının yanında temizlik, elektrik malzemeleri, teçhizat ve özellikle Irak'ın elverişsiz topraklarından dolayı tarımsal ürünler ile tarımsal alet ve makineler şeklinde gerçekleşmektedir (Akal, 2008).

Irak, Çin ve İran ülkelerine nazaran Türkiye'nin malları daha çok benimsendiği su götürmez bir gerçektir. Buna istinaden Türkiye'nin toplam ihracat payını artırmak adına girişimler sağlanmalıdır.



BÖLÜM III

SINIR TİCARETİNİN BÖLGE HALKI ÜZERİNDEKİ SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİ: HABUR SINIR KAPISI ÖRNEĞİ BİR ARAŞTIRMA

Tezin bu bölümünde sınır ticaretinin Şırnak üzerindeki sosyal ve ekonomik etkileri üzerine yapılan analiz sunulmaktadır. İlk olarak literatürde sınır ticaretine ilişkin bazı çalışmalar değerlendirilmekte, ardından kullanılan analizler ve kullanılan yöntemler hakkında açıklamalar yapılmaktadır. Son kısımda ise bu tezde gerçekleştirilen analizlere ilişkin bulgular sunulmakta ve değerlendirilmektedir.

3.1. Literatürde Sınır Ticaretine İlişkin Yapılan Çalışmalar

Sınır ticaretini konu alan çalışmalardan ilki Çin ile Vietnam arasındaki ticareti konu etmektedir (Öztürk, 2006:109). 1992-1993 yıllarında bu iki ülke arasındaki ticaret hacminin zirveye ulaşması üzerine konuyu inceleyen Womack dikkatleri ilk kez sınır ticaretine çekmiştir. Ardından Merkezi ve Guangxi eyalet hükümetleri konunun incelenmesi gereğini karara bağlamıştır. 1965-1973 yılları arasında Çin'in Guangxi eyaleti ile Vietnam arasında sınır ticareti ilişkisi başlamış; ancak 1979 yılında kendi aralarında çıkan sınır savaşından ticaret durmuş; 1989 yılında yeniden başlamıştır (Womack,1994).

Kei-Mu-Yi (2003) çalışmasında, insanların ekonomik yönden karşılaştığı sorunlarda hemen ikamesine yöneldiğini ve bu bağlamda sınır ticaretinde karşılaşılan sorunları gidermek adına sınır etkisinin ampirik bulgularının elde edilmesinin zor olduğunu ancak bu etkiyi ölçmede dikey uzmanlaşma yöntemi ile mümkün olduğu vurgulanmıştır.

Helliwell ve Schembri (2005), sınır ticaretinin gözle görülebilecek ekonomik yararların olduğunu, bu nedenle yeni politikalar üretilmesinin gerekliliğini vurguladıkları çalışmalarında sınır ticaretinde ülkelerin bulundukları ekonomik yapılarından çok ülkelerin politikalarına bağlı olarak etkilerini göstermeyi amaçlamışlardır.

Manda vd (2014) çalışmasında, Afrobarometre veri analizi yöntemi kullanılarak Doğu Afrika Topluluğu'ndaki (East African Community) sosyal etkileşim ve ekonomik ve siyasi bütünleşme araştırılmıştır. Tanzanya'nın komşu ülkeleriyle olan mesafesine uygun orijinal verilerin kullanıldığı araştırmada; önerilen federasyonun iş olanaklarını, piyasa ve ticaret fırsatlarını, yolsuzluğun kontrolünü, demokrasinin güçlenmesini ve ürünlerinin fiyatlarının kontrolünü sağlayıp sağlamayacağını düşünen katılımcıların, Tanzanya'nın Doğu Afrika komşusu olan ülkelerin sınırlarına olan uzaklığının etkilerinin daha güçlü olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Analiz, farklı uluslardan insanlar arasındaki sosyal etkileşimin politik ya da ekonomik olarak bütünleşmek için olumsuz ya da olumlu motivasyonlar sağlayabileceği fikrine yönelik kanıtlar sunmaktadır.

Yaw Zar Ling (2017), 1996-2015 dönemi için, Myanmar'a komşu olan Çin, Tayland, Hindistan ve Bangladeş ile yapılan sınır ticaretinin Myanmar Birliği Cumhuriyeti'nin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisini incelemiştir. Zaman serisi verileri kullanarak, Augment Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi ve Granger nedensellik testleri Vector Auto Regressive (VAR) modelinin kullanıldığı çalışmada, sınır ticaretinin Myanmar'ın ekonomik büyümesi üzerinde belirleyici faktör olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Türkiye'de sınır ticaretine ilişkin yapılan araştırmalar kısıtlıdır. Bunlardan Türkiye'nin komşu ülkelerle sosyal ve ekonomik potansiyelini en iyi kullanabilmesi ve faydalanması açısından sınır ticaretinin önemine vurgu yapan, Gökçe'nin (2005) "1994-2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi Suriye ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi", adlı çalışmasında; Türkiye'nin sınır ticaretine gereken teşviklerin artırılması ve koşulların iyileştirilmesi şartlandırılmış ayrıca sınır ticaretin yaratmış olduğu dezavantajlara dikkat çekerek bu olumsuzlukların giderilmesine yönelik çözüm önerileri sunmaktadır.

Kara (2005) çalışmasında, sınır ticaretinin geri kalmış bölgelerle diğer bölgeler arasındaki farkın giderilmesinde alternatif role sahip olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, sınır ticaretinde esneklik ve işlerlik gibi geleneksel sorunlarının varlığının devam ettiği, Sınır Ticaret Merkezleri'nin kurulmasının ticaretine yeni bir açılım getirdiği ve bu sorunların giderilmesi durumunda sınır ticaretiyle girişimcilik bilincinin yeniden inşa ederek bölgede var olan işsizlik sorununun giderilmesinde sınır ticaretinin rolünün büyük olduğunu ifade etmiştir.

Güllülü vd. (2006) çalışmasında, Türkiye'den İran'a açılan Gürbulak Sınır Kapısı'nın, bu kapıdan yapılan ticaretin ülke ekonomisine önemli derecede katkı sağladığı, Gürbulak sınır

kapısından daha fazla istifade edebilmek adına bazı yasal düzenlenmelerin yeniden düzenlenmesi ve sınır ticaret merkezlerinin kurulması gerekliliğinden bahsedilmiştir.

Öztürk (2006) çalışmasında, Türkiye’de ilk kez 1978 yılında sınır ticaretine başlandığını ifade ederek, sınır ticaretinin ilk kurulma amacından saparak bazı yeni ve kısıtlayıcı düzenlenmelerin oluşmasına neden olduğunu; buna rağmen ülkenin faydasına olacak sınır ticaret kapsamında yeniden petrol ithal etmenin mümkün olabileceğini vurgulamıştır.

Karabulut vd. (2006) çalışmasında, Gürbulak Sınır Kapısı’ndan geçiş yapan kişilerin bu kapıdan gerçekleştirilen sınır ticaretin boyutları ile ilgili bilgi, düşünce ve tutumları araştırılmıştır. Komşu ülkelerin Türkiye ile neden ticaret yaptıklarına dair birtakım sorulara ve sorunlara bakışı anket yöntemi kullanılarak incelenerek; sorunların çözümü için öneriler sunulmuştur. Türkiye ile ticaret yapan ülkelerin alışverişlerinin ihtiyaçlarına göre değişkenlik gösterdiği, Gürbulak Sınır Kapısı’ndan geçişlerin daha çok ticaret ağırlıklı olduğu ve buna istinaden sınır ticaret merkezi gibi önemli bir eksiğin var olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca, saptanan bazı ürün gruplarında imtiyaz gösterilmesinin, yol geçiş sürecinde güvenlik tedbirlerinin alınması doğrultusunda sorunların tespiti yapılmış ve bu doğrultuda çözüm önerileri sunulmuştur.

Akal’ın 2008 yılında yayınladığı “Ortadoğu Sınır Ülkeleriyle Dış Ticaret Yoğunlaşması ve Yapısal Değişim”, adlı çalışmasında Türkiye’nin yaşadığı ham petrol ithalatı nedeniyle yaşanan dış ticaret açığını komşu olduğu, Ortadoğu ülkelerine tarımsal makine, otomotiv, elektrik, kimya gibi sanayi ürünlerinin ihracatını artırarak dış ticaret açığını fazlasıyla karşılayabileceğini ifade etmiştir.

Sugözü ve Atay (2010) çalışmasında, bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi için sınır ticaretinin önemine vurgu yapmış ve sınır ticaretinin çeşitli sektörlerde istihdam imkânı sağladığını ancak özel sektör yatırımcılarının kısıtlı olması, ikili fiyattan kaynaklı haksız rekabetin bölgede gelir dağılımının bozulmasına neden olduğunu ifade etmiştir.

Deniz ve Doğu’nun (2010) çalışmasında, sınır ticaretinin önemi vurgulanarak, sınır ticaretinin hangi durumlardan ötürü yapılması gerektiğini, sınır ticaretinde olası bir durum karşısında alınması gereken önlemlerin neler olabileceği ifade edilmiştir.

Güneş vd. (2010) çalışmasında, sınır ticaretinin olumsuz yönlerinin sektörler üzerinde hangi etkileri yaratacağı; bu olumsuzlukların girişimciler ve tüketicilere nasıl yansıtacağı ve bu bağlamda çözüm önerilerinin neler olması gerektiği açıklanmıştır.

Ülkemizin en geri kalmış bölgelerinde kalkınmaya yönelik atılacak adımlar çerçevesinde her türlü yatırımın büyük oranda etkiler yaratacağını belirten Serka Kalkınma Ajansı'nın (2011) "Serhat Bölgesi Sınır Kapıları İnceleme Raporu" adlı çalışmasında, bu bölgede yapılan demiryolu çalışmasının İran mallarının Karadeniz limanlarına rahatlıkla ulaşabileceğini ifade edilmiştir.

Oğuz Tuncay Görür'ün 2011 yılında yayınlanan "Doğu Kalkınma Ajansı Sınır Ticaret Raporu"nda, bölgede yapılan sınır ticaretine ilişkin sorunlar ve eksiklikler ifade edilmiştir.

Mercan (2011) çalışmasında, sınır ticaretinin dış ticaret rejimi ve uluslararası ticaret kuralları dışında tutulması gerektiğini ifade edilerek; sınır ticaretinin faydaları ve zararlarının neler olduğu, bundan üreticinin ve tüketicinin nasıl etkilendiği, uygulamada nelere dikkat edilmesi gerektiği, devletin konu ile ilgili alabileceği önlemlerin neler olduğu üzerinde durulmuştur.

Özçiloğlu (2011) çalışmasında, sınır ticaretinde "karşılıklı ilkesinin" benimsenmesi ile bu ticaretten daha çok faydalanacağı ortaya konulmuştur. Bu bağlamda,

ülkelerin karşılıklı yapacakları ticaretin iki ülke için önemli katkılar sağlayacağına değinilmiştir.

Türkiye'de uygulanan sınır ticaretinin, ülkenin dış ticaretine alternatif bir olanak şeklinde ifade edilmemesi gerektiğini ve ülkenin bir ekonomik politika tamamlayıcı olmasının gerekliliğini anlatan Deniz ve Ağırkaya (2015) çalışmasında, sınır ticaretine verilen önemin artırılmasının gerekliliği, bu ticaretin aksamamasının nedenlerinin araştırılması gerekliliği ve devlet tarafından sıkı bir denetim mekanizmasının oluşturulması gerekliliği ifade edilmiştir. Bu çalışmada, yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre sınır ticareti kapsamında uygulanan yanlış politikalar yüzünden sınır ticaretinden istenilen düzeyde kazanç elde edilememiştir. Dünya ticaretinde yaşanan hızlı yükselişe ayak uydurmak kaydıyla sınır ticaretin standartlarının bu bağlamda yükseltilmesi ve Türkiye açısından ihracat odaklı sınır ticareti ülke ekonomisi üzerinde büyük etkisi olduğu sonuca varılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Habur sınır bölgesinde yapılan ticari faaliyetlerin, Şırnak'ta yaşayan nüfus üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerini irdelemek amacıyla bu çalışmada betimsel istatistiki yöntemler kullanılmıştır. Diğer yandan; cinsiyet, yaş ve eğitim durumu gibi demografik bilgiler arasındaki ilişkilerin tespiti için çıkarımsal istatistiki yöntemler kullanılmıştır. Yapılan analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir.

3.2.1. Araştırmanın Amacı

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde 1980’li yılların ortalarında başlayan ve 1990’lı yıllarda yoğunlaşan ideolojik-politik gerilimler, kırsal kesimlerde daha yoğun olmak üzere terör faaliyetlerini artırmıştır. Bu durum Şırnak’ı gerek ekonomik yönden gerekse sosyal yönden oldukça olumsuz etkilemiştir. Bütün bu olumsuzluklar içinde Habur Sınır Kapısı bu ilde yaşayan nüfus için bir “umut kapısı” olmuştur.

Habur Sınır Kapısı’nın bölge ekonomisine olan katkıları küçümsenemeyecek boyuttadır. Özellikle Irak ile yapılan dış ticaret, Türkiye’nin toplam ihracatı içinde yüksek bir paya sahiptir (İpekyolu Gümrük Müdürlüğü ve Dış ticaret Bölge Müdürlüğü, 2019). Sınır kapılarında doğal bir süreç olarak gelişen nakliye, lojistik ve transit ticaret gibi sektörlerdeki şirketlerin büyümesi, bununla birlikte bu sektörlerin ihtiyaç duyduğu vasıflı ve vasıfsız işgücü talebi bölge halkı için istihdam alanı oluşturmuştur. Yine günübirlik sınır ötesi ziyaretler ve gümrük dışı ticarete konu olan ürünlerin alım satımı, birçok seyyar tacir için gelir kapısı olmuştur. Bu çalışmada, Habur Sınır Kapısı’nın varlığıyla sosyal ve ekonomik olarak gelişim gösterdiği söylenen Şırnak için bölge halkından alınan anket cevapları istatistiksel olarak değerlendirilmiş ve Habur Sınır Kapısı’nın, Şırnak ili üzerindeki etkileri incelenmiştir.

3.2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini küçük ölçekli kent yapısı ve hâlihazırda daha çok kırsal yaşam biçimlerinin hâkim olduğu Şırnak ilinde yaşayan kişiler oluşturmaktadır Türkiye İstatistik Kurumu’nun açıkladığı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi kayıtlarına göre 2019 yılında Şırnak’ın nüfusu 524.190’dır. Araştırmanın örnekleme için yargısal (amaçsal) örnekleme kullanılmıştır.

3.2.3. Araştırmanın Kısıtı

Araştırmanın ilk kısıtı örneklem sayısıdır ve örneklem 250 kişilik veri seti ve 6,2’lik hata payı ile tamamlanmıştır. Araştırmanın Şırnak’ta ve sadece Habur Sınır Kapısı üzerine yapıyor olması araştırmanın sınır ticaretini irdelemek için ikinci kısıtıdır. Bunun yanında, araştırmanın amacına uygun olan kişilerin değerlendirmeye alınması bu araştırmanın başka bir kısıtıdır. Bütün kısıtlara rağmen, bu tez çalışmasının, sınır ticaretinin sınıra yakın yerleşim bölgelerinde yaşayan nüfus üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerinin ortaya konması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.2.4. Veri Toplama Aracı ve Süreci

Tez kapsamında yapılan araştırmanın yöntemi alan araştırması olup, veri toplama tekniği olarak yüzyüze anket yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Fakat alan araştırmasına çıkmadan önce anahtar kavramlardan olan Şırnak, Habur Sınır Kapısı, Sınır Ticareti ve Dış Ticaret üzerine teorik çalışmaların okumaları yapılmış olup özellikle sınır ticareti üzerine bir literatür taramasına gidilmiştir.

Alan araştırmasında anahtar kavramlara ve araştırma öznelerine ulaşmaya aracılık eden “kilit isimler” vardır: Bunlar; Şırnak’ta ilk sınır ticareti belgesine sahip olan ve bölgede sınır ticareti farkındalığı yaratan ve hala Doğu Anadolu İhracatçıları Birliği’nde aktif ve Şırnak Sanayi ve Ticaret Odası’na üye olan **Ramazan İMRAL** ve **Kemal PALTA**; Şırnak sınırları içerisinde Yapı Kimyasal’ın tüm ürünlerini üreten firmalarına sahip ve Türkiye İhracatçıları Meclisi’nin 2019 yılında yapmış olduğu “İhracatın Şampiyonları” adı altında gerçekleşen ödül töreninde Türkiye’de firmalar arasında ilk on sıraya giren, ihracata ve istihdama büyük katkısı olan Doğu Anadolu İhracat Birliği Meclis Üyesi **Mahmut Ökten**; Ticaret Sanayi Odası Başkanı **Osman GELİŞ** ve İpekyolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürümüz **Enver KÖK**’tür. Zikredilen bu isimler Şırnak ve Silopi’de yaşayan ve ikamet eden kilit isimler aracılığıyla ulaşıp yüz yüze ve telefon ile görüşme yapma imkanı sağlanmıştır. Araştırma kapsamında oluşturulan ankette yer alan ifade ve yargılar, daha önce isimleri zikredilen; Enver KÖK, Osman Geliş, Mahmut ÖKTEN, Ramazan İMRAL ve Kemal PALTA’nın görüş, öneri ve verdikleri bilgiler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Fikir alışverişinde bulunulan bu şahısların Şırnak’ta sınır ticaretinin yapılmaya başlandığı tarihten itibaren bölgede bu konuda söz sahibi olan, şehrin ve komşu ülke Irak’ın sosyal ve ekonomik iç dinamiklerini iyi bilen, bölgede sınır ticaretini aktif olarak da yıllardır gerçekleştiren bireyler olarak seçilmesine dikkat edilmiştir. Araştırmada yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Hazırlanan soru formu kişilerin yanına gidilerek okunmuş ve soruları yanıtlamaları istenmiştir. Anketin tamamlanabilmesi için her sorunun mutlaka cevaplanması istenmiştir.

Anket soruları iki ana bölümden oluşmaktadır. Anket soruları; kişisel bilgiler, sosyal etkiler ve ekonomik etkiler olmak üzere üç gruba ayrılmış ve anket formunu yanıtlayanların soruların odağından uzaklaşması engellenmiştir. Sınır ticaretinin Şırnak halkı üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerini tespit etmek amacıyla 5’li likert tipi ölçek kullanılmıştır. İlk etapta anketin ön güvenirliği test edilmiştir.

Yapılan anketin güvenilir olup olmadığını anlayabilmek amacıyla, 50 kişinin katılımıyla ön güvenilirlik çalışması yapılmıştır ve kişileri ankete verdikleri cevapların sonucunda ölçek %80 güvenilirlik düzeyinde gerçekleşmiştir. Ön güvenilirlik çalışması yapılırken, güvenilirliği düşük bulunan sorular anketten çıkarılmıştır. Güvenirliği düşük bulunan soruların çıkarılmasıyla ön güvenilirlik testi için ölçek sorularının güvenilirlik katsayısının arttığı görülmüştür.

Anket, 15 Ekim-15 Aralık 2019 tarihleri arasında uygulanmış ve elde edilen araştırma verileri bu tarihlerde toplanmıştır. Anket formu 400'den fazla katılımcıya ulaştırılmış; ancak, bunlardan sadece 380 katılımcı dönüş sağlamıştır. Yapılan değerlendirme sonucu, geçersiz cevap veren ve araştırma amacına uygun olmayacak şekilde cevap veren katılımcıların anketleri geçersiz sayılmıştır. 380 katılımcıdan istenilen düzeyde olan 250 katılımcının anket verisi ile çalışma tamamlanmıştır.

Anket formu 43 sorudan oluşmaktadır. Soruların 7'si demografik bilgiler olup, kalan 36 soru ölçek sorularıdır. Anket formunun örneği EK-2 de yer almaktadır. Anket üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amaçlı sorulan 7 soru, ikinci kısımda sosyal etkileri ölçümlemek amacıyla 5'li likert tipi (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum) ölçekle hazırlanan 11 soru ve üçüncü kısımda yine 5'li likert tipi ekonomik etkileri anlamaya yönelik 25 soru bulunmaktadır.

3.2.4.1. Cronbach Alpha Güvenirlik Analiz Sonuçları

Güvenilirlik, bir ölçme aracında (testte, ankette) yer alan bütün soruların birbiriyle tutarlılığını, ele alınan sorunu ölçmede homojenliğini ortaya koyan bir kavramdır. Güvenilirlik analizi ise, ölçmede kullanılan araçların güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş bir yöntemdir. Yapılan araştırmalarda test veya ankette yararlanıldıysa mutlaka güvenilirlik analizinden en çok tercih edilen Alpha Yöntemi (Cronbach Alpha Katsayısı)'dir, Ölçekte yer alan k sorunun varyansları toplamının genel varyans oranlanması ile bulunan ve 0 ile 1 arasında değerler alan Alpha katsayısı, bir ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır. Cronbach Alpha Katsayısı, ölçekte yer alan k sorunun homojen bir yapıyı açıklamak üzere bir bütün oluşturup oluşturmadıklarını araştırır (Akgül ve Çevik, 2005).

Yapılan araştırma çalışmasının iç tutarlılığının belirlenmesi amacıyla güvenilirlik katsayısı yeniden hesaplanmıştır. Güvenirlik katsayısı için Cronbach Alpha değeri göz önüne alınmaktadır. Güvenilirlik katsayısının değerlendirilmesindeki kriterler;

0.00<a <0.40 ise ölçek güvenilir değildir,

0.40<a <0.60 ise ölçek düşük güvenilirliktedir,

0.60<a <0.80 ise ölçek oldukça güvenilirirdir,

0.80<a<1.00 ise ölçek yüksek derecede güvenilirirdir, şeklinde değerlendirilmiştir (Özdamar, 1999).

Çalışmada likert tipi ölçekli sorular için sosyal ve ekonomik ifadeler bir arada olmak üzere toplam ve ayrı ayrı güvenilirlik analizleri yapılmış ve sonuçlara Tablo 3.1’de yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Güvenirlik Analizleri

Güvenilirlik Analizi			
Değişken	Soru Sayısı	Cronbach's Alpha	Ölçek Güvenilirliği
Sosyal	11	0,78	Güvenilir
Ekonomik	25	0,75	Güvenilir
Tüm Ölçek	36	0,83	Güvenilir

Tablo 3.1’de ölçek değişkenlerinin hesaplanan Cronbach Alpha katsayıları yer almaktadır. Güvenilirlik katsayıları sosyal değişkenler için 0,78, ekonomik değişkenler için 0,75 ve tüm sorular için 0,83 olarak gerçekleşmiştir. Cronbach Alpha değerinin 0.70’ten büyük olması güvenilir olarak yorumlanabileceğinden değişken gruplarının her biri için yüksek güvenilirlik tespit edildiği söylenebilir. Tüm ölçeğin güvenilirlik katsayısı ise 0,83 olarak hesaplanmış ve ölçeğin yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

3.2.5. Verilerin Analizi

Araştırma çalışması kapsamında toplanan verinin analizi için SPSS 24.0 (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılmıştır. Bunun dışında Microsoft Office uygulamalarından da yararlanılmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin anketin ilk ana bölümünde yer alan demografik bilgileri (Cinsiyet, Yaş, Öğrenim Durumu, Medeni Durum, Doğum Yeri, Meslek ve Aylık Gelir) frekans ve yüzdeleri alınarak betimlenmiştir.

Araştırmanın ikinci ana bölümünde yer alan sosyal ve ekonomik etkilere ilişkin ifadeler ankete katılan kişilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda hem genel bilgilerine hem de demografik bilgilerine göre; frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanarak yorumlanmıştır.

Sosyal bilimlerde ankete katılan kişilerin, cevaplarının normal dağılıma uygunluk gösterip göstermediğinin tespiti için likert tipi değişkenler için basıklık ve çarpıklık değerlerine bakılmıştır. Basıklık ve çarpıklık değerleri -2 ve +2 değer aralığında yer alıyorsa, veriler normal dağılıma uygundur denilebilir (George ve Mallery, 2010). Tablo 3.3'te tüm likert tipi değişkenler için basıklık ve çarpıklık değerlerini göstermektedir. Tüm değişkenlerin basıklık ve çarpıklık değerleri -1,5 ve +1,5 aralığında yer aldığından sonuçların normal dağılıma uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Böylelikle ankete katılanların demografik özelliklerine göre farklılıklar gösterip göstermediğinin tespiti için parametrik testlerden aynı zamanda iki cevap seçeneği olan “Cinsiyet” ve “Medeni Durum değişkeni için bağımsız örneklem “t testi” kullanılırken, “Yaş”, “Gelir Düzeyi”, “Meslek” gibi birden çok cevap seçeneği olan değişkenlerinde tek yönlü varyans analizleri “One Way ANOVA” analizi kullanılmış olup, varyans analizlerinin yorumlanmasında Scheffe testinden yararlanılmıştır. Anova testi yapılırken Levene testi ile gruplara ait varyansların homojenlik yapısı incelenmiştir. Levene testi sonucunda gruplara ait varyansların homojen yapıda olduğu belirlenmiş ve post-hoc yöntemi olarak Scheffe testi kullanılmıştır. Scheffe testinin kullanılmasının nedeni, testin Alpha tipi hataya karşı duyarlı olmasıdır. Gruplar arasında mümkün olan bütün doğrusal kombinasyonların karşılaştırılması için, Scheffe metodu geliştirilmiş olup, bu metot genel itibarıyla en esnek ve karşılaştırılacak grup sayılarının çok olması durumunda α (Alpha) hata payını kontrol altında tutabilen ve gruplardaki gözlem sayılarının eşit olması varsayımını dikkate almayan bir post-hoc türü olarak ele alınmaktadır (Scheffe, 1959).

Çalışmada kullanılan ölçekte farklı etkileri ölçen 36 soru katılımcılara yöneltilmiştir. Sorulara ilişkin ekonomik etkiler için “EKO”, sosyal etkiler için “SOS” kodları belirlenmiştir. Anket formunda yer alan ifadelerle ait tanımlayıcı istatistik değerleri Tablo 3.2.'de sunulmaktadır. Tablodan da anlaşıldığı üzere, hiçbir madde için normal dağılıma aykırı basıklık ve çarpıklık değeri saptanmamıştır. Dolayısıyla tüm ifadelerin normal dağılım gösterdiği söylenebilmektedir.

Tablo 3.2. Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Sorular		İstatistik	Sorular		İstatistik	Sorular		İstatistik
Sos_1	Çarpıklık	-0.659	Eko_1	Çarpıklık	-1.301	Eko_13	Çarpıklık	-1.149
	Basıklık	-0.929		Basıklık	0.812		Basıklık	0.062
Sos_2	Çarpıklık	-0.509	Eko_2	Çarpıklık	-1.11	Eko_14	Çarpıklık	-0.434
	Basıklık	-0.931		Basıklık	0.634		Basıklık	-0.966

Sos_3	Çarpıklık	-0.097	Eko_3	Çarpıklık	0.591	Eko_15	Çarpıklık	-1.447
	Basıklık	-1.136		Basıklık	-0.751		Basıklık	1.717
Sos_4	Çarpıklık	-0.74	Eko_4	Çarpıklık	-0.534	Eko_16	Çarpıklık	-1.359
	Basıklık	-0.269		Basıklık	-0.65		Basıklık	1.671
Sos_5	Çarpıklık	-0.202	Eko_5	Çarpıklık	-0.65	Eko_17	Çarpıklık	0.375
	Basıklık	-1.233		Basıklık	-0.498		Basıklık	-0.924
Sos_6	Çarpıklık	-0.609	Eko_6	Çarpıklık	-0.635	Eko_18	Çarpıklık	-0.045
	Basıklık	-0.72		Basıklık	-0.59		Basıklık	-1.461
Sos_7	Çarpıklık	-0.466	Eko_7	Çarpıklık	-0.252	Eko_19	Çarpıklık	-0.451
	Basıklık	-1.02		Basıklık	-1.102		Basıklık	-0.999
Sos_8	Çarpıklık	-0.129	Eko_8	Çarpıklık	-0.816	Eko_20	Çarpıklık	0.088
	Basıklık	-1.237		Basıklık	-0.303		Basıklık	-1.06
Sos_9	Çarpıklık	-0.508	Eko_9	Çarpıklık	-1.196	Eko_21	Çarpıklık	-0.387
	Basıklık	-0.818		Basıklık	0.552		Basıklık	-0.696
Sos_10	Çarpıklık	-0.82	Eko_10	Çarpıklık	0.354	Eko_22	Çarpıklık	0.095
	Basıklık	-0.115		Basıklık	-0.942		Basıklık	-1.182
Sos_11	Çarpıklık	-0.576	Eko_11	Çarpıklık	0.419	Eko_23	Çarpıklık	-0.65
	Basıklık	-0.794		Basıklık	-1.039		Basıklık	-0.518
			Eko_12	Çarpıklık	-0.685	Eko_24	Çarpıklık	-1.301
				Basıklık	-0.693		Basıklık	0.885
						Eko_25	Çarpıklık	-0.341
							Basıklık	-1.19

3.3. Bulgular

3.3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde öncelikle araştırmaya katılan kişilerin demografik bilgilerini görmek amacıyla sorulan cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, medeni durum, doğum yeri, meslek ve aylık gelir sorularına verilen cevapların dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.3’de göre anketi cevaplayan 250 katılımcıdan 193 (77,2) ‘ü erkek 57 (22,8)’si kadın katılımcıdan oluşmaktadır.

Tablo 3.3. Ankete Katılanların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzde (%)
Erkek	193	77,2
Kadın	57	22,8
Toplam	250	100,0

Tablo 3.3'e bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir. Yöre halkının kültür, gelenek ve yaşam stillerinden kaynaklı olarak kadınların anket sorularını cevaplama konusunda çekingen davranmaları, açık alanda yapılan anket çalışmalarında çalışan kesimin erkek yoğunlukta olması, bu durumun temel sebepleri olarak gösterilebilir.

Tablo 3.4. Ankete Katılanların Yaş Dağılımları

Yaş Aralığı	Frekans (f)	Yüzde (%)
18-25 yaş	81	32,4
26-35 yaş	106	42,4
36-45 yaş	40	16,0
45 yaş ve üstü	23	9,2
Toplam	250	100,0

Tablo 3.4.'e göre anketi cevaplayan 250 katılımcıdan 81'inin (%32,4) 18-25 yaş aralığında, 106'sının (%42,4) 26-35 yaş aralığında, 40'ının (%16) 36-45 yaş aralığında ve son olarak 23'ünün (%9,2) 46 yaş üzeri olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak anketlerin çoğunluğuna cevap verenlerin 35 yaş altı genç nüfus olduğu söylenebilir. Bölgede doğurganlık oranının yüksek olması, bu durumun nedeni olarak düşünülmektedir.

Tablo 3.5. Ankete Katılanların Öğrenim Durumu Dağılımları

Öğrenim durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
İlkokul	21	8,4
Ortaokul	41	16,4
Lise	58	23,2
Lisans ve üstü	130	52,0
Toplam	250	100,0

Tablo 3.5'e göre ankete katılanların 21'inin (%8,4) ilkokul mezunu, 41'inin (%16,4) ortaokul mezunu, 58'inin (%23,2) lise mezunu ve 130'unun (%52) lisans ve lisans üstü mezunudur. Öğrenim durumu dağılımına göre görüşülen kitlede eğitim seviyesinin yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 3.6. Ankete Katılanların Medeni Durumuna Göre Dağılımları

Medeni durum	Frekans (f)	Yüzde (%)
Evli	126	50,4
Bekar	124	49,6
Toplam	250	100,0

Tablo 3.6'da görüldüğü üzere ankete cevap verenlerin 126'sı (%50,4) evli, 124'ü (%49,6) ise bekârdır.

Tablo 3.7. Ankete Katılanların Meslek Dağılımları

Meslek	Frekans (f)	Yüzde (%)
Memur	36	14,4
İşçi	83	33,2
Çiftçi	3	1,2
Esnaf	74	29,6
Çalışmayan	54	21,6
Toplam	250	100,0

Tablo 3.7'de ankete katılanların meslek dağılımları verilmiştir. Ankete katılanların 36'sı (%14,4) memur, 83'ü (%33,2) işçi, 3'ü (%1,2) çiftçi, 74'ü (%29,6) esnafır. 54 kişi (%21,6) ise çalışmadığını belirtmiştir. Çalışmayan kesimin yüksek olması da sınır ticaretinin beklenen etkiyi sağlayamadığını göstermektedir.

Tablo 3.8. Ankete Katılanların Aylık Geliri Dağılımları

Aylık Gelir	Frekans (f)	Yüzde (%)
1400 TL ve daha az	85	34,0
1401-2500 TL	70	28,0
2501-4000 TL	63	25,2
4000 TL'den fazla	32	12,8
Toplam	250	100,0

Tablo 3.8'e göre ankete cevap veren 250 kişinin 85'i (%34,0) 1400 TL ve daha az, 70'i (%28,0) 1401-2500 TL arası, 63'ü (%25,2) 2501-4000 TL arası 32'si (%12,8) ise 4000 TL üzeri aylık gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir.

3.3.2. Katılımcıların Sosyal ve Ekonomik Yapıyı Anlamaya Yönelik Bulgular

Çalışma kapsamında 250 katılımcı tarafından elde edilen veriler ile Habur Sınır Kapısı'nın sosyal ve ekonomik yapıyı anlamaya yönelik ifadelerin tümü için aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (s_x) değerleri aşağıda yer alan Tablo 3.9'da gösterilmiştir. Katılımcıların ifadelere verdikleri cevaplar için ortalamaları “5” en yüksek, “1” en düşük değer şeklinde değerlendirilmiştir.

250 katılımcı ile elde edilen anket verilerine göre; Habur Sınır Kapısı'nın sosyal yapı üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik ifadelerde “Sınır ticareti sayesinde yöre halkının durağanlıktan sıyrılıp dinamik girişimci konumuna geçtiğini düşünüyorum.” ifadesine 3,70 aritmetik ortalama ($\bar{x}$) $\pm$ 1,15 standart sapma (s_x) ile en yüksek ortalamaya sahip ifadedir. En düşük aritmetik ortalamaya sahip sosyal yapı ifadesi ise 2,97($\bar{x}$) $\pm$ 1,32(s_x) değeri ile “Habur Sınır Kapısı, faaliyete girdikten sonra Şırnak halkının kültürel anlamda Irak kültürüne yakınlığını söyleyebilirim.” ifadesi olmuştur. Aritmetik ortalamaya ve standart sapmaya göre ikinci, üçüncü ve dördüncü en çok katılan ifade sırasıyla “Sınır ticareti sayesinde yöre halkının durağanlıktan sıyrılıp dinamik girişimci konumuna geçtiğini düşünüyorum.” 3,65($\bar{x}$) $\pm$ 1,19(s_x), “Habur Sınır Kapısı açıldıktan sonra Şırnak halkı ile Irak vatandaşları arasında ticaretin yanı sıra akrabalık ve dostluk ilişkilerinin geliştiğini düşünmekteyim.” 3,61($\bar{x}$) $\pm$ 1,42(s_x), “Habur Sınır Kapısı üzerinden yapılan ticaret sayesinde bölge halkının yaşam standartlarının yükseldiğini düşünüyorum” 3,58($\bar{x}$) $\pm$ 1,28(s_x) ifadeleridir.

Habur Sınır Kapısı'nın ekonomik etkilerini anlamaya yönelik ifadelerde ise en yüksek dört aritmetik ortalamaya sahip ifadeler “Günübirlik Irak'a seyahat eden insanların beraberinde getirdikleri mal ve hizmet konusunda kolaylık sağlanması halinde; bu durumun, bölge insanının ekonomik ve sosyal yaşamlarına yarar sağlayacağına inanıyorum.” ifadesi 4,26($\bar{x}$) $\pm$ 0,99(s_x), “Sınır ticareti yoluyla ortaya çıkan girişimcilik ruhunun yöre halkına iş olanakları ve istihdam sağlayacağını düşünmekteyim.” 4,16($\bar{x}$) $\pm$ 1,01(s_x), “Sınır ticareti, Şırnak ilinde başta nakliyecilik, lojistik, otomotiv vb. sektörlerdeki istihdamın arttırılmasında etkin bir role sahiptir.” 4,08($\bar{x}$) $\pm$ 1,17(s_x), “Sınır ticareti aracılığıyla piyasaya sokulan ürünlerin yöre halkı tarafından sıklıkla tercih edildiği kanısındayım.” 4,05($\bar{x}$) $\pm$ 1,16(s_x) ifadeleri olmuştur. En düşük ortalamaya sahip ifade ise 2,32($\bar{x}$) $\pm$ 1,24(s_x) aritmetik ortalama ile gelir

dağılımına ilişkin bir ifade olan “Habur sınır kapısı üzerinden yapılan sınır ticaretinin bölge üzerindeki gelir dağılımını daha adaletli hale getirdiğine inanıyorum.” ifadesidir. Tüm sosyal yapı ve ekonomik yapı ifadelerinin ortalamaları ise sırasıyla 3,42 ve 3,40 olarak bulunmuştur. Bu bağlamda Habur Sınır Kapısı’nın sosyal ve ekonomik yapıya ilişkin ifadelerinin aritmetik ortalamasının anket katılımcıları için benzer düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Bir diğer açıdan ise bu ortalamaların “Katılıyorum” ifadesine karşılık gelen “4” değerine yakın olması katılımcıların Habur Sınır Kapısı’nın sosyal yapı ve ekonomik yapı üzerinde etkisi olduğuna katıldıkları anlamına gelmektedir.

Tablo 3.9. Sosyal ve Ekonomik Yapı İfadeleri

SOSYAL YAPIYA İLİŞKİN İFADELER	Aritmetik Ortalama ($\bar{x}$)	Std. Sapma (s_x)	EKONOMİK YAPIYA İLİŞKİN İFADELER	Aritmetik Ortalama ($\bar{x}$)	Std. Sapma (s_x)
Habur Sınır Kapısı üzerinden yapılan ticaret sayesinde bölge halkının yaşam standartlarının yükseldiğini düşünüyorum.	3.61	1.42	Son zamanlarda devletin Şırnak’ta arttırdığı güvenlik önlemleri neticesinde, eskiye nazaran mal kaçakçılığının önüne geçildiğini düşünüyorum.	3.66	1.26
Habur Sınır Kapısı’nın faaliyete girmesi, Şırnak’ta Irak kültürünün tanınmasına katkı sağladığı kanaatindeyim.	3.44	1.33	Sınır ticaretinin yöre esnafına ve ticaret erbabına olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum.	3.95	1.22
Habur Sınır Kapısı, faaliyete girdikten sonra Şırnak halkının kültürel anlamda Irak kültürüne yakınlaştığını söyleyebilirim.	2.97	1.32	Habur Sınır Kapısı’ndaki sınır ticareti için yapılan devlet teşvikleri ve süspansiyonlarının yeterli düzeyde olduğuna inanıyorum.	2.53	1.29
Habur Sınır Kapısı açıldıktan sonra Şırnak halkı ile Irak vatandaşları arasında ticaretin yanı sıra akrabalık ve dostluk ilişkilerinin geliştiğini düşünmekteyim.	3.65	1.19	Sınır ticareti ile uğraşan tacirlerin yeterli düzeyde ticari bilgi ve eğitime sahip olduğu kanaatindeyim.	2.43	1.30
Irak tarafına yapılan geçişlerin en az ticaret kadar eğitim, sağlık, turizm vb. amaçlarla yapılan ziyaretleri de kapsadığını düşünüyorum.	3.22	1.37	Üretimi sınırlı olan bazı ürünlerin ihracatına kota konulması, belli ürünlere uygulanan ek vergilendirme gibi son dönemde yapılan değişikliklerin sınır ticaretini olumsuz etkilediğini düşünmekteyim.	3.61	1.36
Habur Sınır Kapısı’nın faal olmasının, bölge halkının mutluluk endeksini yükselttiğini düşünüyorum.	3.58	1.28	Habur Sınır Kapısı’ndaki sınır ticaretinin herhangi bir nedenle aksaklığa uğraması durumunda yöre halkının hayati ölçüde ekonomik sıkıntılar yaşayacağını düşünüyorum.	3.94	1.33
Sınır ticareti ile gelir düzeyleri artan bölge halkının eğitimlerine ayırdıkları kaynağın oransal olarak	3.41	1.35	Türkiye’nin güneyindeki güvenlik zafiyeti ve terör tehdidi vb. olumsuz faktörler göz önüne alındığında; sınır ticareti hacminin	3.37	1.35

arttığını düşünmekteyim.			genişlemesi adına serbest geçiş imkânı tanınmasını isterim.		
Sınır ticareti ile bölgedeki ekonomik iyileşmenin, bilimsel ve sanatsal etkinliklere olan ilgiyi arttırdığını düşünmekteyim.	3.03	1.35	Günöbirlik Irak'a seyahat eden insanların beraberinde getirdikleri mal ve hizmet konusunda kolaylık sağlanması halinde; bu durumun, bölge insanının ekonomik ve sosyal yaşamlarına yarar sağlayacağına inanıyorum.	4.26	0.99
Sınır ticareti yapan insanların farklı kültür ve yaşayışlarla karşılaşmalarının, ufuklarını genişlettiğine ve bakış açılarını değiştirdiğine inanıyorum.	3.44	1.25	Sınır ticareti yoluyla ortaya çıkan girişimcilik ruhunun yöre halkına iş olanakları ve istihdam sağlayacağını düşünmekteyim.	4.16	1.01
Sınır ticareti sayesinde yöre halkının durağanlıktan sıyrılıp dinamik girişimci konumuna geçtiğini düşünüyorum.	3.70	1.15	Sınır ticareti yapılan güzergâh boyunca faaliyet gösteren tesis ve işyerleri sayısı yeterlidir.	2.52	1.27
Sınır ticaretinin sağlamış olduğu imkanlar çerçevesinde yöre halkının sosyal statülerinin gelişmesine yardımcı olduğu kanısındayım.	3.55	1.30	Sınır ticareti sayesinde sermaye birikimi sağlayan tacirler, yeni iş alanlarına yatırım yapmakta ve bölgenin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.	2.96	1.51
EKONOMİK YAPIYA İLİŞKİN İFADELER	Aritmetik Ortalama ($\bar{x}$)	Std. Sapma (s_x)	Sınır ticareti ile yurda kaçak yollardan sokulan yakıtın haksız rekabete sebebiyet verdiği düşünüldüğünde; petrol ürünleri ticaretinin kontrol altına alınması gerektiğini düşünüyorum.	3.38	1.34
Sınır ticareti, Şırnak ilinde başta nakliyecilik, lojistik, otomotiv vb. sektörlerdeki istihdamın artırılmasında etkin bir role sahiptir.	4.08	1.17	Sınır ticareti kapsamından petrol ve ürünlerinin çıkarılmasının bölge ekonomisine zarar verdiğini düşünmekteyim.	2.85	1.33
Sınır ticaretinin bölgenin ekonomik yönden gelişmişlik düzeyini olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum.	3.94	1.08	Sınır ticareti yapmak için Şırnak Valiliği'nde verilen sınır ticaret belgelerinin bazı gerçek ve tüzel kişilerin tekelinde bulunduğu kanaatindeyim.	3.57	1.18
Habur sınır kapısı üzerinden yapılan sınır ticaretinin bölge üzerindeki gelir dağılımını daha adaletli hale getirdiğine inanıyorum.	2.32	1.24	Devletin gerçek girişimcileri korumak ve sınır ticaretini canlandırmak adına gerekli tedbirleri aldığına inanıyorum.	2.75	1.32
Habur Sınır Kapısı üzerinde yapılan sınır ticareti sayesinde Şırnak ilinden dışarıya verilen göçün önemli ölçüde azaldığı kanaatindeyim.	3.50	1.22	Türkiye'de satılan bir ürün ile kaçak veya sınır ticareti ile temin edilen aynı ürünün fiyatlarının birbirine yakın olması durumunun, satın alma kararları üzerinde etkisi olduğunu düşünüyorum.	3.60	1.22
Habur Sınır Kapısı üzerinden gerçekleşen sınır ticareti sayesinde Şırnak ilinde yaşayan insanların alım güçlerinin arttığını ve ihtiyaçlarını daha düşük	3.54	1.18	Sınır ticareti aracılığıyla piyasaya sokulan ürünlerin yöre halkı tarafından sıklıkla tercih edildiği kanısındayım.	4.05	1.16

maliyetlerle karşılayabildiklerini söyleyebilirim.					
Sınır ticaretinin bölgede yarattığı ciddi ekonomik yararlar sebebiyle Şırnak ilinin çevresindeki yerleşim yerlerinden göç aldığını söyleyebilirim.	3.60	1.25	Sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerde pazar sorunu yaşanmadığını düşünmekteyim.	3.26	1.42
Şırnak ilinden Irak'a yapılan sınır ticaretinin devamlılığı için ek sınır kapılarına ihtiyaç olduğu kanısındayım.	3.28	1.38			

3.3.3. Faktör Analizi

Araştırmada sosyal yapıyı irdelemek için 11 ifade, ekonomik yapıyı irdelemek için ise 25 ifade kullanılmıştır. Bu ifadelerde ilişkileri yüksek değişkenlerin ise belli başlıklar altında gruplanabilir olup olmadığının anlaşılması için her bir ifade setine ayrı ayrı faktör analizi uygulanmıştır.

Sosyal ve ekonomik değişkenlerin kendi içinde de konulara göre gruplanıp gruplanamayacağını görmek için ise faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi, değişkenler arasında birbiri ile ilişkili olanları bir kategoride toplayarak boyut indirgeme yani değişken azaltma ve bu sayede yorumlama kolaylığı sağlayan bir analizdir (Brown, 2009).

3.3.3.1. Geçerlilik Analizi Kaiser- Meyer-Olkin Testi (KMO)

Öncelikle veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığını belirlemek için Kaiser- Meyer – Olkin Testi (KMO) sonuçları incelenmiştir. KMO 0 ile 1 arasında değer alır, 1'e ne kadar yakınsa örneklem o kadar faktör analizine uygundur. KMO değerinin 0,50'den büyük olması gerekir.

Yapılan analiz sonucunda; Sosyal yapı ifadeleri için uygulanan KMO test değeri sonucu Tablo 3.10'daki gibi 0,797 olarak bulunmuş olup verilerin faktör analizi için uygun olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0.05$).

Ekonomik yapı ifadeleri için uygulanan KMO test değeri sonucu Tablo 3.11.'deki gibi 0,685 olarak bulunmuş olup bu verilerin de faktör analizi için uygun olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Çıkan sonuçlara göre sosyal ve ekonomik yapılara ilişkin elde edilen veri setlerinin faktör analize uygun olduğu anlaşılmıştır. Tablo 3.10 ve Tablo 3.11'de KMO analizinin genel sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3.10. Sosyal Yapı ile ilişkili ifadeler için KMO testi

KMO Ölçütü	Kaiser -Meyer –Olkin ve Bartlett’s Testi	0.797
Bartlett’s Testi	Yaklaşık Ki-Kare	572.273
	Standart Sapma (sd)	55
	Ortalama Değer (p)	0.000

Tablo 3.11. Ekonomik Yapı ile ilişkili ifadeler için KMO testi

KMO Ölçütü	Kaiser -Meyer –Olkin ve Bartlett’s Testi	0.685
Bartlett’s Testi	Yaklaşık Ki-Kare	572.273
	Standart Sapma (sd)	55
	Ortalama Değer (p)	0.000

3.3.3.2. Sınır Ticaretinin Sosyal Yapıya Etkisi

Sosyal yapı ile ilgili ifadelerle yapılan faktör analizi sonucunda 11 ifadenin üç grupta ele alınabileceği, anlaşılmaktadır. Bu durumda sosyal yapı ile ilgili ifadeler; 1. Gruba 6 ifade, 2 Gruba 3 ifade ve 3. Gruba 2 ifade şeklinde gruplandırılmıştır. Tablo 3.12’de döndürülmüş faktör yapısına yer verilmiştir. Tablo 3.12 incelendiğinde, 11 Sosyal Yapı sorusuna ilişkin ifadelerin gruplanış şekilleri aşağıdaki gibi yer almaktadır. Sosyal yapıya ilişkin sorular 3 faktör altında gruplanarak bu ifadelerin anlamlarına uygun olan başlıklar verilmiştir.

Tablo 3.12. Sosyal Yapı ile ilgili İfadeler Döndürülmüş Faktör Matrisi

Döndürülmüş Matris			
	Bileşen		
	1.Grup Sosyal Gelişim	2.Grup Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	3.Grup Kültürel Gelişim
Sınır ticareti sayesinde yöre halkının durağanlıktan sıyrılıp dinamik girişimci konumuna geçtiğini düşünüyorum.	0.691		
Habur Sınır Kapısı üzerinden yapılan ticaret sayesinde bölge halkının yaşam standartlarının yükseldiğini düşünüyorum.	0.670		
Habur Sınır Kapısı'nın faal olmasının, bölge halkının mutluluk endeksini yükselttiğini düşünüyorum.	0.646		
Sınır ticaretinin sağlamış olduğu imkanlar çerçevesinde yöre halkının sosyal statülerinin gelişmesine yardımcı olduğu kanısındayım.	0.614		
Habur Sınır Kapısı açıldıktan sonra Şırnak halkı ile Irak vatandaşları arasında ticaretin yanı sıra akrabalık ve dostluk ilişkilerinin geliştiğini düşünmekteyim.	0.601		
Sınır ticareti ile gelir düzeyleri artan bölge halkının eğitimlerine ayırdıkları kaynağın oransal olarak arttığını düşünmekteyim.	0.581		
Habur Sınır Kapısı, faaliyete girdikten sonra Şırnak halkının kültürel anlamda Irak kültürüne yakınlığını söyleyebilirim.		0.790	
Irak tarafına yapılan geçişlerin en az ticaret kadar eğitim, sağlık, turizm vb. amaçlarla yapılan ziyaretleri de kapsadığını düşünüyorum.		0.638	
Habur Sınır Kapısı'nın faaliyete girmesi, Şırnak'ta Irak kültürünün tanınmasına katkı sağladığını kanaatindeyim.		0.582	
Sınır ticareti yapan insanların farklı kültür ve yaşayışlarla karşılaşmalarının, ufuklarını genişlettiğine ve bakış açılarını değiştirdiğine inanıyorum.			0.752
Sınır ticareti ile bölgedeki ekonomik iyileşmenin, bilimsel ve sanatsal etkinliklere olan ilgiyi arttırdığını düşünmekteyim.			0.740
Temel Bileşenler Analizi			

3.3.3.3. Sınır Ticaretinin Ekonomik Yapıya Etkisi

Ekonomik yapı ile ilgili ifadelerle yapılan faktör analizi sonucunda 25 ifadenin beş grupta ele alınabileceği anlaşılmaktadır. Bu durumda Ekonomik Yapıya ilişkin soruların 1.Gruba 8 ifade 2.Gruba 5 ifade, 3.Gruba 3 ifade, 4.Gruba 4 ifade, 5.Gruba 5 ifade şeklinde gruplandırılmıştır. Tablo 3.13’de döndürülmüş faktör yapısına yer verilmiştir.

Tablo 3.13. Ekonomik Yapı ile ilgili İfadeler-Döndürülmüş Faktör Matrisi

Döndürülmüş Matris					
	Bileşen				
	1.Grup Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	2.Grup Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	3.Grup Sınır Ticareti ile İlgili Mevcut Düzenden Memnuniyet	4.Grup Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	5. Grup Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler
Sınır ticaretinin bölgenin ekonomik yönden gelişmişlik düzeyini olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum.	0.734				
Sınır ticareti, Şırnak ilinde başta nakliyecilik, lojistik, otomotiv vb. sektörlerdeki istihdamın artırılmasında etkin bir role sahiptir.	0.713				
Sınır ticaretinin yöre esnafına ve ticaret erbabına olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum.	0.682				
Habur Sınır Kapısı üzerinde yapılan sınır ticareti sayesinde Şırnak ilinden dışarıya verilen göçün önemli ölçüde azaldığı kanaatindeyim.	0.616				
Günübirlik Irak’a seyahat eden insanların beraberinde getirdikleri mal ve hizmet konusunda kolaylık sağlanması halinde; bu durumun, bölge insanının ekonomik ve sosyal yaşamlarına yarar sağlayacağına inanıyorum.	0.613				
Sınır ticareti yoluyla ortaya çıkan girişimcilik ruhunun yöre halkına iş olanakları ve istihdam sağlayacağını düşünmekteyim.	0.573				
Habur Sınır Kapısı’ndaki sınır ticaretinin herhangi bir nedenle aksaklığa uğraması durumunda yöre halkının hayati ölçüde ekonomik sıkıntılar yaşayacağını	0.365				

düşünüyorum.					
Habur Sınır Kapısı üzerinden gerçekleşen sınır ticareti sayesinde Şırnak ilinde yaşayan insanların alım güçlerinin arttığını ve ihtiyaçlarını daha düşük maliyetlerle karşılayabildiklerini söyleyebilirim.	0.208				
Sınır ticareti sayesinde sermaye birikimi sağlayan tacirler, yeni iş alanlarına yatırım yapmakta ve bölgenin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.		0.714			
Sınır ticareti ile uğraşan tacirlerin yeterli düzeyde ticari bilgi ve eğitime sahip olduğu kanaatindeyim.		0.689			
Son zamanlarda devletin Şırnak'ta arttırdığı güvenlik önlemleri neticesinde, eskiye nazaran mal kaçakçılığının önüne geçildiğini düşünüyorum.		0.526			
Şırnak ilinden Irak'a yapılan sınır ticaretinin devamlılığı için ek sınır kapılarına ihtiyaç olduğu kanısındayım.		0.488			
Habur Sınır Kapısı'ndaki sınır ticareti için yapılan devlet teşvikleri ve süspansiyonlarının yeterli düzeyde olduğuna inanıyorum.		0.460			
Sınır ticareti yapılan güzergâh boyunca faaliyet gösteren tesis ve işyerleri sayısı yeterlidir.			0.671		
Habur sınır kapısı üzerinden yapılan sınır ticaretinin bölge üzerindeki gelir dağılımını daha adaletli hale getirdiğine inanıyorum.			0.583		
Devletin gerçek girişimcileri korumak ve sınır ticaretini canlandırmak adına gerekli tedbirleri aldığına inanıyorum.			0.536		
Sınır ticareti aracılığıyla piyasaya sokulan ürünlerin yöre halkı tarafından sıklıkla tercih edildiği kanısındayım.				0.651	
Sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerde pazar sorunu yaşanmadığını düşünmekteyim.				0.629	
Üretimi sınırlı olan bazı ürünlerin ihracatına kota konulması, belli ürünlere uygulanan ek vergilendirme gibi son dönemde yapılan değişikliklerin sınır ticaretini olumsuz etkilediğini düşünmekteyim.				0.579	

Sınır ticareti kapsamından petrol ve ürünlerinin çıkarılmasının bölge ekonomisine zarar verdiğini düşünmekteyim.				0.301	
Türkiye’de satıla/n bir ürün ile kaçak veya sınır ticareti ile temin edilen aynı ürünün fiyatlarının birbirine yakın olması durumunun, satın alma kararları üzerinde etkisi olduğunu düşünüyorum.					0.597
Sınır ticaretinin bölgede yarattığı ciddi ekonomik yararlar sebebiyle Şırnak ilinin çevresindeki yerleşim yerlerinden göç aldığını söyleyebilirim.					0.513
Sınır ticareti yapmak için Şırnak Valiliği’nde verilen sınır ticaret belgelerinin bazı gerçek ve tüzel kişilerin tekelinde bulunduğu kanaatindeyim.					0.499
Türkiye’nin güneyindeki güvenlik zafiyeti ve terör tehdidi vb. olumsuz faktörler göz önüne alındığında; sınır ticareti hacminin genişlemesi adına serbest geçiş imkânı tanınmasını isterim.					0.249
Sınır ticareti ile yurda kaçak yollardan sokulan yakıtın haksız rekabete sebebiyet verdiği düşünüldüğünde; petrol ürünleri ticaretinin kontrol altına alınması gerektiğini düşünüyorum.					0.203
Temel Bileşenler Analizi					
Varimax Döndürme Yöntemi					

Tablo 3.13 incelendiğinde 25 Ekonomik Yapı sorusuna ilişkin ifadelerin gruplanış şekilleri yer almaktadır. Toplamda 5 faktör altında gruplanarak bu ifadelerin anlamlarına uygun olan başlıklar verilmiştir.

Yukarıda gruplanması verilen faktörlerin SPSS programında elde edilen çıktısı Tablo 3.12 ve 3.13’te verilmiştir Faktör analizleri sonucunda sosyal yapı ile ilgili ifadeler 3 ana başlık altında ekonomik yapı ile ilgili ifadeler ise 5 ana başlık altında toplanmıştır. Her bir ana başlık altındaki ifadelerin aritmetik ortalaması alınarak bundan sonraki aşamalarda bu grup ortalamaları ile sonuçlar değerlendirilecektir.

Her bir gruplama için aritmetik ortalama ve standart sapmalar Tablo 3.14’te yer verilmiştir.

Tablo 3.14. Faktör Grupları Ortalama ve Standart Sapma

Tanımlayıcı İstatistikler		
	Aritmetik Ort. $(\bar{x})$	Std. Sapma (s_x)
Sosyal Gelişim	3.58	0.843
Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	3.21	1.001
Kültürel gelişim	3.23	1.086
Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	3.92	0.712
Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	2.97	0.860
Sınır Ticareti ile İlgili Mevcut Düzendeki Memnuniyet	2.53	0.927
Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	3.44	0.818
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	3.50	0.688

Tablo 3.14’te tüm ifadelerin gruplanmasıyla oluşan yapıda, ankete katılan kişilerin en yüksek ortalamayı Habur Sınır Kapısı’ndaki sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkısı ile ilgili ifadeler için verdiği görülmektedir. $3.92(\bar{x}) \pm 0.712(s_x)$ ile Habur Sınır Kapısı’ndaki Sınır ticaretinin en çok bölge ekonomisini olumlu etkilediği bu sonuçlardan söylenebilir. İkinci sırada ise sosyal gelişim gelmektedir. $3.58(\bar{x}) \pm 0.843(s_x)$ ile görüşmeciler Habur Sınır Kapısı ve burada yürütülen ticaretin sosyal gelişime katkısı olduğunu düşünmektedirler. Ankete katılanların bu doğrultuda oldukça yüksek bir ortalama ile Habur Sınır Kapısı ve sınır ticaretinin bölgenin gelişmişlik düzeyini, mutluluk endeksini, istihdamın artmasını esnaf ve ticarete olumlu etkileri olduğunu ve bölge halkının alım güçlerini arttırdığını söylemektedirler. Görüşmecilerin sınıflanan ifadeler içinde en düşük ortalamayı ise $2.53(\bar{x}) \pm 0.927(s_x)$ ile şu andaki var olan düzendeki memnuniyet ile ilgili ifadeler almaktadır. Yani, ankete katılan 250 kişi sınır ticareti yapılan güzergâh boyunca faaliyet gösteren tesis ve işyerleri sayısını yeterli bulmamakta, Habur Sınır Kapısı üzerinden yapılan sınır ticaretinin bölge üzerindeki gelir dağılımını daha adaletli hale getirdiğine ve devletin gerçek girişimcileri korumak ve sınır ticaretini canlandırmak adına gerekli tedbirleri aldığı konusunda kararsız kalmaktadırlar.

3.3.4. Bağımsız Örneklem T-Testi

3.3.4.1. Cinsiyete Göre T-Testi Bulguları

Gruplanan verilerin ortalamasının cinsiyete göre ve medeni duruma göre farklılık gösterip göstermediğini anlamak için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Kadın ve erkeklerin sosyal ve ekonomik etkilerine yönelik düşüncelerin karşılaştırılması, aralarında bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi bulguları sunulmaktadır. 193 erkek ve 57 kadın ile yapılan ankette kadın ve erkeklerin verdikleri cevapların ortalamasına Tablo 3.15’de yer verilmiştir.

Tablo 3.15. Cinsiyete Göre Faktör Grupları Ortalama ve Standart Sapma

Grup İstatistikleri				
Cinsiyet		N	Aritmetik Ort.	Std. Sapma
Sosyal Gelişim	Erkek	193	3.65	0.795
	Kadın	57	3.35	0.961
Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	Erkek	193	3.24	0.961
	Kadın	57	3.12	1.129
Kültürel gelişim	Erkek	193	3.34	1.074
	Kadın	57	2.89	1.061
Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	Erkek	193	4.01	0.642
	Kadın	57	3.61	0.847
Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	Erkek	193	3.01	0.897
	Kadın	57	2.83	0.710
Sınır Ticareti ile İlgili Mevcut Düzendeki Memnuniyet	Erkek	193	2.48	0.968
	Kadın	57	2.70	0.755
Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	Erkek	193	3.45	0.857
	Kadın	57	3.42	0.675
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	Erkek	193	3.56	0.702
	Kadın	57	3.31	0.603

Tablo 3.16’da ise, bağımsız örnek t-testi sonuçlarını göstermektedir. Habur Sınır Kapısı’nın sosyal gelişime olumlu katkısı olduğunu düşünen erkeklerin bu ifade grubuna verdikleri ortalamalar ile kadınların verdiği ortalamalar arasında %95 güven düzeyinde istatistiksel anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p=0.015<0.05$). Erkekler sınır kapısının sosyal gelişime katkısı olduğunu kadınlardan daha yüksek ortalama ile belirtmektedirler.

Tablo 3.16. Cinsiyete Göre Bağımsız Örnekler T- Testi

Bağımsız Örnekler T Testi							
	t	sd	p	Ortalama Farkı	Std. Hata Farkı	Fark için %95 Güven Aralığı	
						En düşük	En Yüksek
Sosyal Gelişim	2.439	248	0.015	0.30696	0.1259	0.059	0.555
Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	0.804	248	0.422	0.12138	0.1510	-0.176	0.419
Kültürel gelişim	2.792	248	0.006	0.45082	0.1615	0.133	0.769
Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	3.814	248	0.000	0.39892	0.1046	0.193	0.605
Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	1.434	248	0.153	0.18540	0.1293	-0.069	0.440
Sınır Ticareti ile İlgili Mevcut Düzendan Memnuniyet	-1.590	248	0.113	-0.22162	0.1393	-0.496	0.053
Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	0.230	248	0.818	0.02843	0.1236	-0.215	0.272
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	2.488	248	0.014	0.25536	0.1026	0.053	0.458

Sınır ticaretinin kültürel gelişim, bölge ekonomisine katkısı ve sınır ticareti ile ilgili diğer genel düşünce ile ilgili konu başlıklarında da erkekler ve kadınlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Genel olarak bu başlıklarda erkeklerin kadınlardan daha yüksek puanlar verdiği görülmektedir. Irak ve Irak kültürüne yakınlaşma, sınır ticaretinin esnaf ve tacirlere katkısı, sınır ticareti ile ilgili mevcut düzendan ve sınır ticaretindeki ürünlerden memnuniyet konularında ise verilen puanlarda erkekler ve kadınlar arasında istatistiksel bir fark yoktur ($p>0.05$).

3.3.4.2. Medeni Gruba Göre T-Testi Bulguları

Evli olan bireyler ile bekar olan bireyler arasında sosyal ve ekonomik etkilerine yönelik düşüncelerin karşılaştırılması, aralarında bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi bulguları sunulmaktadır.

Medeni duruma göre karşılaştırma sonuçları da Tablo 3.17 ve Tablo 3.18 ‘de yer almaktadır.

Tablo 3.17’de görüldüğü gibi yapılan t-testi sonucuna göre medeni hali evli olanların sadece üç ana başlıkta bekar olanlardan istatistiksel olarak farklı cevap verdikleri görülmüştür. Bunlardan ilki sosyal gelişim, ikincisi bölge ekonomisine olan katkı, üçüncüsü ise sınır ticareti ile ilgili diğer genel düşüncelerdir. Evlilerin bu üç ana başlığı bekarlara göre istatistiksel olarak daha yüksek değerlendirdikleri söylenebilmektedir. Ancak diğer başlıklarda evliler ve bekarlar arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$).

Tablo 3.17. Medeni Duruma Göre Faktör Grupları Ortalama ve Standart Sapma

Grup İstatistikleri				
Medeni durum		N (Gözlem)	Aritmetik Ort.	Std. Sapma
Sosyal Gelişim	Evli	126	3.72	0.774
	Bekar	124	3.44	0.889
Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	Evli	126	3.26	0.999
	Bekar	124	3.16	1.004
Kültürel gelişim	Evli	126	3.37	1.118
	Bekar	124	3.10	1.040
Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	Evli	126	4.07	0.635
	Bekar	124	3.77	0.756
Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	Evli	126	2.96	0.949
	Bekar	124	2.98	0.762
Sınır Ticareti ile İlgili Varolan Düzendeki Memnuniyet	Evli	126	2.52	1.018
	Bekar	124	2.54	0.829
Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	Evli	126	3.47	0.820
	Bekar	124	3.41	0.818
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	Evli	126	3.65	0.628
	Bekar	124	3.35	0.716

Tablo 3.18. Medeni Duruma Göre Bağımsız Örnekler T-testi

Bağımsız Örnekler T-Testi							
	t	sd	p	Ortalama Farkı	Std. Hata Farkı	Fark için %95 Güven Aralığı	
						En düşük	En yüksek
Sosyal Gelişim	2.631	248	0.009	0.27737	0.1054	0.070	0.485
Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	0.773	248	0.440	0.09797	0.1267	-0.152	0.347
Kültürel gelişim	1.935	248	0.054	0.26427	0.1366	-0.005	0.533
Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	3.414	248	0.001	0.30127	0.0883	0.127	0.475
Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	-0.231	248	0.818	-0.02514	0.1090	-0.240	0.189
Sınır Ticareti ile İlgili Mevcut Düzendan Memnuniyet	-0.118	248	0.906	-0.01382	0.1175	-0.245	0.218
Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	0.569	248	0.570	0.05892	0.1036	-0.145	0.263
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	3.476	248	0.001	0.29598	0.0852	0.128	0.464

3.3.5. Anova Testi

3.3.5.1. Yaş Gruplarına Göre Anova Testi

Yaş gruplarına göre bireyler arasında sosyal ve ekonomik etkilerine yönelik düşüncelerin karşılaştırılması, aralarında bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan Anova testi bulguları Tablo 3.19 ve Tablo 3.20’de sunulmaktadır.

Sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkısı, sınır ticaretindeki ürünlerden memnuniyeti ve diğer genel düşünceler ana başlıklarında ise yaş gruplarına göre istatistiksel anlamlı farklar bulunmaktadır. Post- hoc testleri incelendiğinde sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkısı konusunda 26-35ve 36-45 yaş grubundaki kişilerin 18-25 yaş grubuna göre bu konuda istatistiksel olarak daha yüksek puan verdikleri görülmektedir. Yüksek değerlendirme yapan yaş gruplarının çalışma hayatında daha çok yer aldıklarından dolayı Habur Sınır Kapısı’nın bu konuda yarattığı katkıyı daha iyi fark edilebildiklerini söylemek mümkündür.

Tablo 3.19. Yaş Gruplarına Göre Faktör Grupları Ortalama ve Standart Sapma

Tanımlayıcı İstatistikler				
		N Gözlem	Aritmetik Ort.	Std. Sapma
Sosyal Gelişim	18-25	81	3.47	0.970
	26-35	106	3.57	0.814
	36-45	40	3.85	0.693
	45 yaş üzeri	23	3.58	0.665
	Toplam	250	3.58	0.843
Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	18-25	81	3.06	1.019
	26-35	106	3.26	0.990
	36-45	40	3.35	1.046
	45 yaş üzeri	23	3.25	0.900
	Toplam	250	3.21	1.001
Kültürel gelişim	18-25	81	3.03	1.099
	26-35	106	3.32	1.083
	36-45	40	3.46	1.058
	45 yaş üzeri	23	3.15	1.038
	Toplam	250	3.23	1.086
Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	18-25	81	3.66	0.809
	26-35	106	4.06	0.642
	36-45	40	4.15	0.572
	45 yaş üzeri	23	3.79	0.607
	Toplam	250	3.92	0.712
Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	18-25	81	3.01	0.851

	26-35	106	2.96	0.824
	36-45	40	2.96	0.966
	45 yaş üzeri	23	2.92	0.910
	Toplam	250	2.97	0.860
Sınır Ticareti ile İlgili Mevcut Düzendeki Memnuniyet	18-25	81	2.61	0.844
	26-35	106	2.42	0.943
	36-45	40	2.79	0.986
	45 yaş üzeri	23	2.30	0.953
	Toplam	250	2.53	0.927
Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	18-25	81	3.35	0.772
	26-35	106	3.47	0.916
	36-45	40	3.72	0.583
	45 yaş üzeri	23	3.17	0.740
	Toplam	250	3.44	0.818
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	18-25	81	3.19	0.647
	26-35	106	3.72	0.700
	36-45	40	3.46	0.558
	45 yaş üzeri	23	3.66	0.564
	Toplam	250	3.50	0.688

Tablo 3.20. Yaş Gruplarına Göre Tek yönlü ANOVA

ANOVA						
		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Sosyal Gelişim	Gruplar arası	3.801	3	1.267	1.799	0.148
	Grup içi	173.268	246	0.704		
	Toplam	177.069	249			
Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	Gruplar arası	2.906	3	0.969	0.967	0.409
	Grup içi	246.443	246	1.002		
	Toplam	249.349	249			
Kültürel gelişim	Gruplar arası	6.383	3	2.128	1.822	0.144
	Grup içi	287.178	246	1.167		
	Toplam	293.561	249			
Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	Gruplar arası	9.904	3	3.301	6.972	0.000
	Grup içi	116.481	246	0.473		
	Toplam	126.385	249			
Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	Gruplar arası	0.185	3	0.062	0.082	0.970
	Grup içi	183.848	246	0.747		
	Toplam	184.033	249			
Sınır Ticareti ile İlgili Mevcut Düzendan Memnuniyet	Gruplar arası	5.794	3	1.931	2.281	0.080
	Grup içi	208.249	246	0.847		
	Toplam	214.043	249			
Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	Gruplar arası	5.561	3	1.854	2.831	0.039
	Grup içi	161.064	246	0.655		

	Toplam	166.625	249			
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	Gruplar arası	13.796	3	4.599	10.871	0.000
	Grup içi	104.062	246	0.423		
	Toplam	117.859	249			

Yaş gruplarına göre yapılan ANOVA analizi sonrası çoklu karşılaştırmalar için Post-hoc analizinde hangi yaş grupları arasında fark olduğu Tablo 3.21’de görülmektedir.

Tablo 3.21. Post-hoc Çoklu Karşılaştırmalarda Farklı Yaş Grupları

Çoklu Karşılaştırmalar					
Bağımlı değişken			Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	p
Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	18-25	26-35	-.39892*	0.10155	0.002
		36-45	-.48329*	0.13298	0.005
		45 yaş üzeri	-0.12990	0.16258	0.887
	26-35	18-25	.39892*	0.10155	0.002
		36-45	-0.08437	0.12769	0.932
		45 yaş üzeri	0.26902	0.15828	0.411
	36-45	18-25	.48329*	0.13298	0.005
		26-35	0.08437	0.12769	0.932
		45 yaş üzeri	0.35340	0.18007	0.280
	45 yaş üzeri	18-25	0.12990	0.16258	0.887
		26-35	-0.26902	0.15828	0.411
		36-45	-0.35340	0.18007	0.280
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	18-25	26-35	-.53440*	0.09599	0.000
		36-45	-0.26488	0.12569	0.220
		45 yaş üzeri	-.47075*	0.15367	0.026
	26-35	18-25	.53440*	0.09599	0.000

		36-45	0.26953	0.12069	0.176
		45 yaş üzeri	0.06366	0.14961	0.981
	36-45	18-25	0.26488	0.12569	0.220
		26-35	-0.26953	0.12069	0.176
		45 yaş üzeri	-0.20587	0.17020	0.691
	45 yaş üzeri	18-25	.47075*	0.15367	0.026
		26-35	-0.06366	0.14961	0.981
		36-45	0.20587	0.17020	0.691
	*. Ortalama farklar 0.05 düzeyinde anlamlıdır.				

3.3.5.2. Meslek Gruplarına Göre Anova Testi

Meslek gruplarına göre bireyler arasında sosyal ve ekonomik etkilerine yönelik düşüncelerin karşılaştırılması, aralarında bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla Anova Testi yapılmış, testin bulguları Tablo 3.22’de sunulmuştur.

Tablo 3.22’de ankete katılan kişilerin sosyal ve ekonomik yapı ile ilgili ana başlıkların çoğunda meslek gruplarına göre farklılık olduğunu göstermektedir. Meslek gruplarına göre farklılık gösteren ana başlıklar “Sosyal Gelişim” ($p=0,034$), “Kültürel Gelişim” ($p= 0,00$), “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı” ($p= 0,019$) ve “Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı” ($p= 0,007$) ana başlıklarıdır. Farklılıkların hangi meslek gruplarından ileri geldiği incelendiğinde “Sosyal gelişim konusunda memurların bu ifadelerle katılımının diğer meslek gruplarına göre daha düşük olduğu gözlenmektedir. Memurlar Habur sınır kapısındaki ticaretin kültürel gelişime etkisi olduğunu pek düşünmezlerken esnaflar kültürel gelişime önemli katkısı olduğunu düşünmektedirler. Sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkısı olduğu görüşüne her meslek grubu katılırken, en çok bu görüşe katılanların esnaf ve işçiler olduğu görülmektedir. Sınır ticaretinin esnaf ve tacirlere katkısı konusunda sadece çiftçilerin bu görüşe katıldığı diğer meslek gruplarının ise kararsız kaldığı anlaşılmaktadır. Sınır ticaretindeki ürünlerden genel olarak tüm meslek grupları memnundur. Tüm ifadeler bir arada düşünüldüğünde Habur Sınır Kapısı’na en olumlu yaklaşan meslek grubu esnaflardır.

Tablo 3.22. Meslek Gruplarına Göre Tek yönlü ANOVA

ANOVA						
		N	Aritmetik Ort.	Std. Sapma	F	p
Sosyal Gelişim	Memur	36	3.1898	0.96622	2.642	0.034
	İşçi	83	3.7028	0.80271		
	Çiftçi	3	3.4444	0.63099		
	Esnaf	74	3.5721	0.83906		
	Çalışmıyor	54	3.6790	0.77760		
	Toplam	250	3.5820	0.84328		
Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	Memur	36	3.0648	1.11218	0.496	0.739
	İşçi	83	3.1606	1.06860		
	Çiftçi	3	3.1111	0.69389		
	Esnaf	74	3.2477	0.90838		
	Çalışmıyor	54	3.3395	0.96368		
	Toplam	250	3.2107	1.00070		
Kültürel gelişim	Memur	36	2.5278	1.20086	5.656	0.000
	İşçi	83	3.3675	0.99107		
	Çiftçi	3	3.1667	0.57735		
	Esnaf	74	3.4932	1.06467		
	Çalışmıyor	54	3.1481	1.01233		
	Toplam	250	3.2340	1.08580		
Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	Memur	36	3.6632	0.82798	2.999	0.019
	İşçi	83	4.0000	0.66000		
	Çiftçi	3	3.2500	0.21651		
	Esnaf	74	4.0507	0.64470		
	Çalışmıyor	54	3.8356	0.75658		
	Toplam	250	3.9220	0.71244		

Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	Memur	36	2.8222	0.63566	3.606	0.007
	İşçi	83	2.8193	0.94152		
	Çiftçi	3	3.8000	0.69282		
	Esnaf	74	3.2351	0.82718		
	Çalışmıyor	54	2.8963	0.82484		
	Toplam	250	2.9712	0.85970		
Sınır Ticareti ile İlgili Mevcut Düzendenden Memnuniyet	Memur	36	2.7037	0.86107	2.094	0.082
	İşçi	83	2.3815	0.85561		
	Çiftçi	3	3.5556	1.34715		
	Esnaf	74	2.4820	0.96537		
	Çalışmıyor	54	2.6543	0.96471		
	Toplam	250	2.5307	0.92715		
Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	Memur	36	3.4167	0.56695	0.717	0.581
	İşçi	83	3.4880	0.95229		
	Çiftçi	3	3.0000	0.43301		
	Esnaf	74	3.3514	0.80124		
	Çalışmıyor	54	3.5417	0.77513		
	Toplam	250	3.4430	0.81803		
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	Memur	36	3.5111	0.52469	1.605	0.174
	İşçi	83	3.4313	0.71122		
	Çiftçi	3	3.2000	0.00000		
	Esnaf	74	3.6595	0.70593		
	Çalışmıyor	54	3.4074	0.71845		
	Toplam	250	3.5024	0.68799		

3.3.5.3. Aylık Gelir Dağılımına Göre Anova Testi

Aylık gelir gruplarına göre bireyler arasında sosyal ve ekonomik etkilerine yönelik düşüncelerin karşılaştırılması, aralarında bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla Tablo 3.23'te sunulmuştur.

Farklı gelir gruplarına göre sosyal ve ekonomik yapı ile ilgili başlıklara verilen cevaplarda farklılık olduğu tespit edilmiştir. %95 güven düzeyinde gelir gruplarına göre “Sosyal Gelişim”, “Kültürel Gelişim”, “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı” ve “Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere katkısı konularında verilen cevaplar anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0.05$). Diğer ana başlıklarda ise gelir düzeyine göre anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Sosyal gelişim ve kültürel gelişim konularında aylık gelir düzeyi 1401-2500 TL aralığında olan görüşmecilerin ifadeleri diğer gelir gruplarına sahip görüşmecilere göre daha olumlu değerlendirdikleri görülmektedir.

Sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkısı ve esnaf ve tacirlere katkısı ile ilgili konularda ise aylık gelir düzeyi 2500-4000 TL olan kişilerin diğer gelir gruplarına sahip kişilere göre daha olumlu yaklaşımları tespit edilmiştir.

Tablo 3.23. Aylık Gelir Dağılımına Göre Tek Yönlü ANOVA Testi

Tanımlayıcı İstatistikler							
		N	Aritmetik ort	Std. Sapma	Std. Hata	F	p
Sosyal Gelişim	0-1400 TL	85	3.5157	0.91454	0.09920	3.910	0.009
	1401-2500 TL	70	3.8190	0.58617	0.07006		
	2501-4000 TL	63	3.5820	0.86441	0.10890		
	4000 TL üzeri	32	3.2396	0.96250	0.17015		
	Toplam	250	3.5820	0.84328	0.05333		
Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	0-1400 TL	85	3.1804	1.05729	0.11468	1.126	0.339
	1401-2500 TL	70	3.3286	0.95889	0.11461		
	2501-4000 TL	63	3.2540	0.91525	0.11531		
	4000 TL üzeri	32	2.9479	1.08792	0.19232		
	Toplam	250	3.2107	1.00070	0.06329		
Kültürel gelişim	0-1400 TL	85	3.3176	1.06862	0.11591	4.718	0.003
	1401-2500 TL	70	3.3714	1.00248	0.11982		
	2501-4000 TL	63	3.3016	1.11275	0.14019		
	4000 TL üzeri	32	2.5781	1.07095	0.18932		
	Toplam	250	3.2340	1.08580	0.06867		

Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	0-1400 TL	85	3.8544	0.80175	0.08696	6.206	0.000
	1401-2500 TL	70	4.0554	0.60179	0.07193		
	2501-4000 TL	63	4.0794	0.50865	0.06408		
	4000 TL üzeri	32	3.5000	0.85135	0.15050		
	Toplam	250	3.9220	0.71244	0.04506		
Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	0-1400 TL	85	3.0494	0.89969	0.09758	3.004	0.031
	1401-2500 TL	70	2.9143	0.80331	0.09601		
	2501-4000 TL	63	3.1175	0.85582	0.10782		
	4000 TL üzeri	32	2.6000	0.79515	0.14056		
	Toplam	250	2.9712	0.85970	0.05437		
Sınır Ticareti ile İlgili Varolan Düzensiz Memnuniyet	0-1400 TL	85	2.6667	1.04527	0.11338	1.095	0.352
	1401-2500 TL	70	2.5190	0.74349	0.08886		
	2501-4000 TL	63	2.4286	0.84333	0.10625		
	4000 TL üzeri	32	2.3958	1.09557	0.19367		
	Toplam	250	2.5307	0.92715	0.05864		
Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	0-1400 TL	85	3.4235	0.93861	0.10181	0.693	0.557
	1401-2500 TL	70	3.5571	0.75682	0.09046		
	2501-4000 TL	63	3.3889	0.80043	0.10084		
	4000 TL üzeri	32	3.3516	0.62172	0.10990		
	Toplam	250	3.4430	0.81803	0.05174		
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	0-1400 TL	85	3.4682	0.74422	0.08072	0.765	0.514
	1401-2500 TL	70	3.4571	0.65421	0.07819		
	2501-4000 TL	63	3.6159	0.61728	0.07777		
	4000 TL üzeri	32	3.4688	0.74246	0.13125		
	Toplam	250	3.5024	0.68799	0.04351		

3.3.6.Korelasyon Analizi

Son olarak sosyal ve ekonomik yapıyı ifade eden konu başlıkları arasında bir ilişki olup olmadığını tespit edebilmek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi ile ekonomik ve sosyal yapının farklı konu başlıkları arasındaki ilişkinin yönü ve şiddeti belirlenebilmektedir.

Tablo 3.24. Kolerasyon Katsayısı

Korelasyonlar									
		Sosyal Gelişim	Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	Kültürel gelişim	Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	Sınır Ticareti ile İlgili Mevcut Düzenden Memnuniyet	Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	Sınır Ticaretine İlgili Diğer Genel Düşünceler
Sosyal Gelişim	Pearson Kolerasyon	1	.388**	.331**	.522**	0.100	0.116	.302**	0.123
			0.000	0.000	0.000	0.115	0.067	0.000	0.052
Irak ve Irak Kültürüne Yakınlaşma	Pearson Kolerasyon	.388**	1	.359**	.361**	0.072	0.120	.210**	0.081
		0.000		0.000	0.000	0.260	0.057	0.001	0.202
Kültürel gelişim	Pearson Kolerasyon	.331**	.359**	1	.337**	.326**	.227**	-0.010	0.098
		0.000	0.000		0.000	0.000	0.000	0.878	0.123
Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Katkısı	Pearson Kolerasyon	.522**	.361**	.337**	1	.220**	0.049	.342**	.411**
		0.000	0.000	0.000		0.000	0.438	0.000	0.000
Sınır Ticaretinin Esnaf ve Tacirlere Katkısı	Pearson Kolerasyon	0.100	0.072	.326**	.220**	1	.357**	0.004	.188**
		0.115	0.260	0.000	0.000		0.000	0.951	0.003
Sınır Ticareti ile İlgili Varolan Düzenden Memnuniyet	Pearson Kolerasyon	0.116	0.120	.227**	0.049	.357**	1	0.101	-.129*
		0.067	0.057	0.000	0.438	0.000		0.110	0.042
Sınır Ticaretindeki Ürünlerden Memnuniyet	Pearson Kolerasyon	.302**	.210**	-0.010	.342**	0.004	0.101	1	.173**
		0.000	0.001	0.878	0.000	0.951	0.110		0.006
Sınır Ticareti ile İlgili Diğer Genel Düşünceler	Pearson Kolerasyon	0.123	0.081	0.098	.411**	.188**	-.129*	.173**	1
		0.052	0.202	0.123	0.000	0.003	0.042	0.006	

Korelasyon tablosu incelendiğinde, sosyal gelişim ve sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkısı en yüksek pozitif ilişkiye sahiptir. Sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkısı arttıkça bölgedeki sosyal gelişimin de artacağı söylenebilir ($r=0,522$, $p < 0.01$).

Sosyal gelişim, Irak ve Irak kültürün yakınlaşma ve kültürel gelişim başlıklarının da birbirleriyle pozitif yönde güçlü (orta düzeyde) ilişkisi olduğu görülmektedir ($p<0.01$).

Sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkısı sınır ticaretindeki genel düşünceler ile de yüksek (orta düzeyde) ilişkilidir ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($r=0,411$, $p>0.01$). Ancak sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkı konusu var olan düzenden memnuniyet dışında tüm ekonomik ve sosyal yapı konu başlıkları ile yüksek ilişkili olduğu görülmektedir. Sınır ticaretinde var olan düzenden memnuniyet konusunda en yüksek ilişkinin esnaf ve tacirlere katkı konusu olduğu görülmüştür ($r=0,357$, $p<0.01$).

Sınır ticaretinin bölgenin ekonomisine katkısı birçok konuyla ilgili olduğundan bu bölgede Habur Sınır Kapısı ve bu sınırdaki ticaretin bölge ekonomisine katkı sağlayacağı gibi, ilişkili olduğu sosyal ve kültürel gelişimi de katkı sağlayacağı bu bulgulardan görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sınır ticareti, uygulandığı bölgelerin ve sınır kapısı bulunduran şehirlerin sosyal ve ekonomik yapısını önemli ölçüde etkileyen ve değiştiren bir ticaret şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınır ticaretinin uygulanma aşamalarında doğru kararlar alınıp düzenli ve sürekli bir şekilde işleyişi sağlandığı takdirde uygulanan bölgelerde ekonomik gelişme ve kalkınmayı sağlayacağı, sosyal ve kültürel dokuya olumlu katkı yapacağı bir gerçektir. Bu tez çalışmasında, Şırnak ilinin profil bilgileri çıkarılarak elde edilen kaynaklar ve uygulanan anketler ışığında Habur Sınır Kapısı üzerinden yapılan sınır ticaretinin Şırnak ili üzerindeki sosyal ve ekonomik etkileri araştırılmıştır. Çalışmada Şırnak kentinde yıllarca uygulanan yanlış politikalardan ötürü durma noktasına gelen sınır ticareti; sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla ele alınmış olup bölgede ikamet eden 250 katılımcının anket yoluyla değerlendirmeleri göz önüne alınarak yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında oluşturulan ankette yer alan ifade ve yargılar; Şırnak'ta ilk sınır ticareti belgelerine sahip, Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği'nde aktif ve Şırnak Sanayi ve Ticaret Odası'na da üye olan Ramazan İmral ve Kemal Palta ile Türkiye'de ihracat ve istihdama büyük katkısı olan Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği Meclis Üyesi Mahmut Ökten'in görüş, öneri ve verdikleri bilgiler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Fikir alışverişinde bulunulan bu önemli şahısların Şırnak'ta sınır ticaretinin yapılmaya başlandığı tarihten itibaren bölgede bu konuda söz sahibi olan, şehrin ve komşu ülke Irak'ın sosyal ve ekonomik iç dinamiklerini iyi bilen, bölgede sınır ticaretini aktif olarak da yıllardır gerçekleştiren bireyler olarak seçilmesine dikkat edilmiştir.

Literatürde sınır ticaretinin etkinliğine ilişkin birçok farklı araştırma gerçekleştirilmiştir. Ancak bu araştırmalardan elde edilen bulgular oldukça yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlikler ve genel geçerlilik gösteren sonuçlara ulaşamamış olması, sınır ticaretine verilen önemin yeterince benimsenmediğinin bir göstergesidir. Bu tez çalışması da bu sürece katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Sınır ticaretinin bölge üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerinde etkin olup olmadığının araştırıldığı bu tez üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sınır ticaret kavramı açıklanmıştır.

Bu bölümde ayrıca, sınır ticaretin kapsamı, çeşitli ülke örnekleri yardımıyla sınır ticaretin uygulama biçimleri değerlendirilmiş, Türkiye tarihinde dış ticaret ve sınır ticareti ifade edilerek sınır ticaretin avantajları ve dezavantajları hakkında tanımlayıcı bilgiler sunulmuştur. İkinci bölümde, Şırnak ve Şırnak'ın sınırları içerisinde bulundurduğu Habur Sınır Kapısı detaylı bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca Şırnak'ın nüfusu, göç durumu, kentleşme ve eğitim durumu gibi önemli konular Şırnak'ın profil bilgileri başlığı altında ifade edilmiş; Şırnak'ın geçim kaynakları arasında yer alan tarım, hayvancılık, madencilik ve sanayi kolları sıralanarak açıklanmıştır. Son olarak Habur Sınır Kapısı'nın genel özellikleri, bağlı bulundukları bölge müdürlükleri, giriş-çıkış yapan araçların dönemsel karşılaştırmaları incelenmiştir. Ayrıca Habur Sınır Kapısı'nın bölge için önemi ve bu kapı üzerinden gerçekleşen dış ticareti ve sınır ticaretine ilişkin dönemsel istatistiki bilgiler yer verilerek ihraç ve ithal edilen ürünler hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, sınır ticaretinin etkinliğine dair literatürde yer alan araştırmalara ilişkin genel tarama gerçekleştirildikten sonra, Habur Sınır Kapısı kapsamında sınır ticaretinin bölge üzerinde sosyal ve ekonomik etkinliği araştırmanın örnekleme için yargısal (amaçsal) örnekleme kullanılmış olup; görüşlerin ortaya konulması amacıyla betimsel istatistiki yöntemler kullanılmıştır. Sosyal ve ekonomik değişkenlerin kendi içinde gruplanması için keşfedici faktör analizi uygulaması yapılmıştır. Diğer yandan, cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi demografik bilgiler arasındaki ilişkilerin tespiti için çıkarımsal istatistiki yöntemlerden Anova ve T testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Bu tezde gerçekleştirilen analizlerde; sınır ticaretinin Şırnak halkı üzerindeki sosyal etkilerinin araştırılması ve değerlendirilmesi amacıyla ankete katılan katılımcılara birtakım ifadeler yöneltilmiş olup; katılımcıların bu ifadelere katılma düzeyleri araştırılmıştır. Bu ifadelere verilen cevaplar; sosyal gelişim, kültürel gelişim, Irak'a ve Irak kültürüne yaklaşma başlıkları altında analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Araştırmadan “sosyal gelişim” başlığı altında elde edilen bulgulara göre; Şırnak halkı, sınır ticareti sayesinde dinamik girişimci ruhun arttığını, yaşam standartlarının yükseldiğini, mutluluk endekslerinin yükseldiğini, sosyal statülerinin geliştiğini, eğitimlerine ayırdıkları kaynakların oransal olarak artış gösterdiğini, Irak vatandaşlarıyla sosyal ilişkilerin olumlu yönde geliştiğini belirtmektedir. Bu bulgulardan hareketle, sınır ticaretinin Şırnak halkının sosyal gelişimine büyük ölçüde olumlu katkı sağladığı görülmektedir. Sınır ticaretiyle doğrudan ve dolaylı olarak bölge içindeki ekonomik faaliyetlerin artış göstermesi, halkın gelir ve refah düzeyini arttırarak imkânlarının çoğalmasını sağlamış bu da bölgenin sosyal

gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. Araştırmadan “Irak’a ve Irak kültürüne yakınlaşma” başlığı altında elde edilen bulgulara göre, Şırnak halkı; kültürel anlamda Irak kültürüne yakınlaşma, ticaretin yanı sıra eğitim, sağlık, turizm vb. amaçlarla da ziyaret yapma, Irak kültürünün Şırnak’ta tanınması hususlarında kararsız kalmışlardır. Aynı dine mensup olmanın, aynı dili konuşmanın, aynı coğrafyada yıllardır beraber yaşamının karşılıklı kültür etkileşimlerine yol açmasına rağmen; geçmişte yaşanan ve günümüzde de etkileri görünen ideolojik ve politik gerilimler kültürel bağları zedelemiştir. Bu bağlamda Şırnak halkının kararsız kalması bu gerçeklerle açıklanabilir.

Tezde “kültürel gelişim” başlığı altında elde edilen bulgulara göre, Şırnak halkı; sınır ticareti sayesinde farklı kültür ve yaşayışlarla karşılaşmalarının, ufuklarını genişlettiğine ve bakış açılarını değiştirdiğine, ekonomik iyileşmenin bilimsel ve sanatsal etkinliklere olan ilgiyi arttırdığına yönelik ifadelerde kararsız kalmışlardır. Ekonomik iyileşmenin öncelik olarak temel ihtiyaçları sağlamaya yönelik olması, bulundukları bölgenin eğitim seviyesinin Türkiye ortalamasının çok altında olması gibi sebepler kişisel ve kültürel gelişim ile bilimsel ve sanatsal faaliyetlere olan ilgiyi azaltmıştır. Katılımcılar bu nedenlerle kararsız kalmıştır denilebilir.

Bu tezde gerçekleştirilen analizlerde sınır ticaretinin Şırnak halkı üzerindeki ekonomik etkilerinin araştırılması ve değerlendirilmesi amacıyla ankete katılan katılımcılara birtakım ifadeler yöneltilmiş olup; katılımcıların bu ifadelere katılma düzeyleri araştırılmıştır. Bu ifadelere verilen cevaplar; sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkısı, sınır ticaretinin esnaf ve tacirlere katkısı, sınır ticareti ile ilgili mevcut düzenden memnuniyet, sınır ticaretindeki ürünlerden memnuniyet, sınır ticareti ile ilgili diğer genel düşünceler başlıkları altında analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Çalışmadan “sınır ticaretinin bölge ekonomisine katkısı” başlığı altında elde edilen bulgulara göre, Şırnak halkı sınır ticareti sayesinde bölge ekonomisinin gelişmişlik düzeyinin arttığını, başta nakliyecilik, lojistik, otomotiv gibi sektörlerde istihdamın oluştuğunu, yöre esnafı ve ticaret erbabının kazanımlar elde ettiğini, dışarıya verilen göçün azaldığını belirtmektedir. Bununla beraber günübirlik Irak seyahatlerinin önemli getirisinin olduğunu, girişimci ruhu arttırdığını, sınır ticaretinde aksaklık oluşması durumunda ekonomik sıkıntıların oluşacağını, ürünlerin maliyetlerinin düşmesiyle alım güçlerinin arttığını düşünmektedir. Bu gerçeklerden hareketle sınır ticaretinin bölge ekonomisine net olarak olumlu katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmadan “sınır ticaretinin esnaf ve tacirlere katkısı” başlığı altında elde edilen bulgulara göre, Şırnak halkı sınır ticareti sayesinde tacirlerin yeni iş alanlarına yatırım yaparak bölgenin kalkınmasına katkıda bulunduğu, tacirlerin yeterli düzeyde ticari bilgi ve eğitime sahip olduğu, güvenlik önlemlerinin artırılmasıyla eskiye nazaran mal kaçakçılığının önüne geçildiği, sınır ticaretinin devamlılığı için ek sınır kapılarına ihtiyaç olduğu, devlet teşvikleri ve sübvansiyon yeterli düzeyde olduğu hususlarında kararsız kalmışlardır. Şırnak halkının ve sınır ticaretiyle uğraşan tacir ve esnafların sınır ticaretinden ekonomik anlamda umduklarını bulamamasının nedenleri arasında; sınır ticaretinden alınan verimin artırılmasına yönelik devlet desteklerinin ve sübvansiyonların yetersiz olması, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yok denecek kadar az olmasından kaynaklı esnaf ve tacirlerin bilinçsiz olması sayılabilir.

Tezden “sınır ticareti ile ilgili mevcut düzenden memnuniyet” başlığı altında elde edilen bulgulara göre, Şırnak halkı sınır ticareti yapılan güzergâh boyunca faaliyet gösteren tesis ve işyerleri sayısının yeterli olmadığını, sınır ticaretinin bölge üzerindeki gelir dağılımını daha adaletli hale getirmediğini, devletin girişimcileri korumak ve sınır ticaretini canlandırmak için aldığı tedbirleri yeterli bulmadığını belirtmektedir. Yıllardır ticaret güzergahının değişeceği iddiası, yeni işyerleri ve tesisler inşa etmede çekingen davranılmasını; sınır ticaretinin bazı şirket ve şahısların tekelinde bulunması, gelir dağılımının adaletsiz dağılmasını; devletin girişimcileri koruma konusunda yetersiz kalması, sınır ticaretini canlandırma konusunda yeterli tedbirler almadığını göstermektedir. Bu bulgular, katılımcıların çoğunun sınır ticareti ile ilgili mevcut düzenden memnun olmadıklarını ortaya koymaktadır.

Araştırmadan “sınır ticaretine konu olan ürünlerden memnuniyet” başlığı altında elde edilen bulgulara göre, Şırnak halkı sınır ticaretiyle piyasaya sokulan ürünlerin bölge halkı tarafından tercih edildiğini, ithal edilen ürünlerde pazar sorunu yaşanmadığını, bazı ürünlerin ithalatına kota konulması ve ek vergilendirme gibi değişikliklerin sınır ticaretini olumsuz etkilediğini, petrol ve petrol ürünlerinin sınır ticareti kapsamından çıkarılmasının bölge ekonomisine zarar verdiğini düşünmektedirler. Yıllardır bölge halkı tarafından alışlagelmiş yoğun olarak tüketilen ürünlerin ticaretinin yapılması, ürünlerin pazarlanmasında sıkıntı yaşanmamasına neden olmuştur. Kota, ek vergilendirme, sınır ticaretinin Irak menşeli ürünlerle sınırlandırılması vb. sebeplerden dolayı sınır ticareti olumsuz etkilenmekte ve bölge ekonomisi zarar görmektedir.

Araştırmadan “sınır ticareti ile ilgili diğer genel düşünceler” başlığı altında elde edilen bulgulara göre, katılımcılar sınır ticaretiyle veya kaçak yollarla temin edilen ürünlerin ülke

içinde satılan ürünlerle aynı fiyatlarda olmasının satın alma tercihleri üzerinde etkisi olduğunu belirtmektedir. Maliyet konusunda fark bulunmayan ürünleri tercih etme konusunda bölge halkı, ürünlerin güvenilirliği ve yerli malına duyulan hassasiyetten dolayı ülke içinde üretilen ürünleri sıklıkla tercih etmektedir. Katılımcılar sınır ticaretinin ekonomik faydaları sebebiyle çevresindeki yerleşim yerlerinden göç aldığını belirtmişlerdir. Katılımcılar devlet güvencesinin sağlanması koşuluyla serbest geçiş imkanı verilmesi durumunda sınır ticareti hacminin genişleyeceğini düşünmektedirler. Serbest geçiş imkanının sağlanmasıyla gidiş gelişlerin artması, var olan sermaye birikimlerinin yatırıma dönüşmesi, bölgede bu sayede geniş çaplı yatırımların fazlalaşması vb. sebeplerden dolayı ticaret hacminin genişleyeceği öngörülmektedir. Katılımcılar petrol ve petrol ürünlerinin kaçak yollardan ülkeye sokulmasının önlenmesi şartıyla bu ürünlerin ticaretinin devam ettirilip devlet tarafından denetim altına alınması gerektiğini belirtmektedirler. Irak menşeli ürünlerin ithalatı zorunluluğu, petrol ve petrol ürünleri hususunda dışa bağımlı olan Türkiye'nin en fazla petrol ihraç eden ülkelerden biri olan Irak'tan petrol ithal edilmesini zorunlu kılmaktadır. Üretken bir ülke olmayan Irak'la yapılan sınır ticareti kısıtlı bir durumda iken; petrol ve petrol ürünlerinin ticaretinin yasaklanması, Irak'la yapılan sınır ticaretini olumsuz olarak etkilemektedir.

Araştırmanın sonuçları dikkate alındığında, sınır ticareti Şırnak iline birtakım sosyal ve ekonomik fayda ve kazanımlar getirmesine karşın; hâlihazırda sınır ticaretinin sağlıklı bir şekilde uygulanması noktasında birçok sorun ve sıkıntı söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

Şırnak'ta yapılan sınır ticaretinde karşılaşılan en büyük güçlük ve engellerin başında terör ve güvenlik sorunu gelmektedir. Öyle ki, bu sorun sınır ticaretiyle alakalı diğer sorunların da kaynağı ve tetikleyici unsuru olarak göze çarpmaktadır. Güvenlik sorunu, bölgede yatırımcılar için güvensizlik ortamı ve geleceğe yönelik belirsizlikler oluşturmaktadır. Böylece değil bölge dışındaki sermayedarlar, bölgedeki yatırımcıların dahi yatırım yapmasını engellemektedir. Bu da ticaret hacminin azalmasına neden olmakta ve sınır ticaretinin bölgeye sağladığı avantajlardan yararlanılmasına engel olmaktadır. Bölge insanı güvenlik sorununun bir an evvel çözümlenmesini temenni etmekte ve bölgeye yapılan yatırımların ivmelenerek hızlanmasını umut etmektedir.

Şırnak ilinin ülke içindeki kötü imajının düzeltilmesiyle ve huzur ve güven ortamının sağlanmasıyla beraber; tarım, hizmet, inşaat, ticaret gibi şehrin kalkınmasında önemli rol oynayacak ekonomik potansiyele sahip sektörlerin devlet desteği ve mevcut yerel şirketlerin

girişimleriyle canlandırılması sağlanabilir. Böylece şehirde köklü bir mali ekonomik kalkınmanın tohumları atılarak sağlam ve kalıcı bir ekonomik istikrarın temelleri atılabilir.

Şırnak'taki sanayi kuruluşlarının ve faaliyetlerinin azlığı da ekonomik anlamda sınır ticaretini olumsuz yönde etkileyen bir başka büyük sorun olarak kendini göstermektedir. Sanayii anlamında teşvik ve destek oranlarının kabul edilebilir seviyelerde olduğu bölgede girişimci sayısının az olmasının sebepleri, güven eksikliğinden kaynaklı ekonomik istikrarsızlık ile birlikte sanayi altyapısının yetersiz olması ve yapılması muhtemel uzun vadeli yatırımların durumunun belirsizliği olarak gösterilebilir. Bu problemin giderilmesi için kalıcı ve sürekli bir sanayii sistemini oturtmak adına bölgede kaliteli girişimcilerin yetiştirilmesi hedeflenmeli, sürekli ve düzenli olacak şekilde çalıştay, sempozyum, konferans gibi eğitim programları arttırılarak bu hedefe yönelik bilimsel ve teknik alt yapı oluşturulmalıdır. Girişimciler, sanayii yatırımlarını il dışında yapmak yerine kendi bölgelerinde yapmalarını sağlayacak devlet teşvikleri ile desteklenmelidir.

Organize sanayi bölgelerinin yanlış yerlere kurulması, bölgede iş gören sanayii ehlini sınır ticaretinden faydalanamadığı için mağdur etmektedir. Sınıra yakın yerlere kurulacak organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösterecek olan şirketler, sınır ticareti sayesinde ürettikleri sanayii ürünlerini kolay ve zahmetsiz bir şekilde komşu ülke Irak'a pazarlayabilecek ve kazançlarını arttırarak bölge ekonomisine doğrudan ve dolaylı ekonomik faydalar sağlayacaklardır. Ayrıca sanayii faaliyetleri ile elde edilen sanayii ürünlerinin ihracatını yapacak şirketlerin Habur Sınır Kapısı sayesinde kazandıkları gelir ve sermayeleri Şırnak bölgesinde yatırıma dönüştürecek destek ve teşviklerin sağlanması da bu açıdan önemlidir.

Silopi ilçesinde bulunan tarıma elverişli topraklar, burayı tarım üssü yapacak bir potansiyeli barındırmaktadır. Sınır ticaretinin tarım ürünleri üzerinden yapılması halinde Irak'ın tarımsal üretkenliğinin olmaması da göz önünde bulundurulduğunda; büyük bir ihracat kapısının açılacağı ihtimali, tarımsal üretim açısından bölge için hayati bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda bölgede tarımsal üretimin arttırılması için sulama imkânları iyileştirilmeli, arazinin mümkün kıldığı yerlerde tarımsal makineleşme yapılması sağlanmalı, çiftçi eğitimi ve kredi desteği ile devlet teşvikleri sunulmalı, gerektiğinde bazı ürünlerin üretiminin devamı için destekleme alımları yapılmalıdır. Tahrip edilen vasfını yitirmiş orman arazileri, gelir getirisi yüksek badem, ceviz ve fıstık gibi yöre ikliminde yetismeye müsait ürünler ile zenginleştirilmeli, bu ürünlerin ticaretine meydan verecek alanlara dönüştürülmelidir.

Şırnak ilinde ekonomik kalkınmayı engelleyen ve ekonomik ilerlemeyi yavaşlatan sorunlardan birisi de devasa bir kazanç ve parasal getiri potansiyeli olmasına rağmen Irak'la yapılan sınır ticaretinin bir türlü hak ettiği ilgiyi görmemesi ve buradan arzu edilen verimin bir türlü alınamamasıdır. Habur Sınır Kapısı üzerinden yapılan sınır ticaretinin iyileştirilmesi adına birtakım önlemler alınarak teşvik ve desteklemelerle sınır ticaretinin boyutu genişletilebilir.

Irak hükümetinin siyasi nedenlerden dolayı Türkiye'den gelen malların Irak'a girmesini engellemek veya çifte vergilendirme ya da gümrük vergilerinin yükseltmesi gibi nedenler bölge halkının Irak hükümetinden güvence alamamasına ve sınır ticaretinden olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Bu da bölge halkının uzun vadeli ticaret yapmasına mâni olmaktadır. Bu problemi ortadan kaldırmaya yönelik Türkiye ve Irak arasında belirlenecek alanlarda işsizliği azaltacak, dış ticaret hacmini artıracak, dar gelirli kesimlere hitap edebilecek açık pazarların oluşturulması sağlanmalıdır. Dış ticaretin artırılması adına yerli malların daha iyi tanıtılması ve ticaretinin yaygınlaştırılması sağlanarak bölgeye ayrıcalık tanınmalı, devlet nezdindeki teşvikler arttırılmalıdır. Uzayan kamyon kuyrukları, tır parkında çileli bekleyişler ve engellenemeyen bazı haksızlıkların önüne geçecek projeler veya sistemler üretilmelidir.

Şırnak'ta yapılan sınır ticaretinde karşılaşılan bir diğer büyük sorun da Sınır Ticaret Merkezinin halen kurulamamış olmasıdır. Habur Sınır Kapısı'nın ticaret hacmi büyüklüğünde ülkede ikinci sırada bulunmasına rağmen birtakım siyasi ve ekonomik sorunlardan dolayı pilot bölge olarak Şırnak yerine Ağrı ili sınır ticaret merkezi olarak seçilmiştir. Şehirde kurulması olası bir sınır ticaret merkezi sayesinde esnaf ve tacirlerin ürünlerini daha rahat pazarlayabilecekleri gerçeği göz önünde bulundurulduğunda bu durumun bölgede acil çözüm bekleyen sorunlar arasında olduğu kuşkusuzdur.

Şırnak bölgesindeki sınır ticaretinin, devletin birincil menfaatleri ve uluslararası saygınlığı dışında geçici hiçbir ideolojik ve siyasi konjonktüre bağlı kalınmadan, belli kişi veya grupların çıkarlarına göre şekillenmeden yürütülmesi vazgeçilmezdir. Habur Sınır Kapısı'nın kapatılma ihtimali ve yol güzergâhının sık değişmesi gibi durumlar, bölgedeki tacir ve esnafın sağlıklı ve sürekli ticaret yapmasına engel olmakta, sınır ticaretinde bir istikrarsızlık tehlikesi oluşturmaktadır.

Sınır ticaretinin mevzuatı bölgenin kalkınması amacından sapmayacak şekilde hak ve hukuk çerçevesinde düzenlenmeli ve bunun için sıkı denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Uygulanacak olan sınır ticareti kotaları, Şırnak'ın ve komşu illerin ihtiyaçlarına göre belirlenebilir ve bu sayede şehre sınır ticareti yoluyla gelen ürünler diğer komşu illere ihtiyaçları karşılayacak şekilde satılabilir. Mevzuattaki değişikliklerin buna benzer şekilde yapılması, sınır ticaretinden alınan verimin arttırılması açısından önemli olacaktır.

Sınır ticaretiyle ülkeye girişi sağlanan ürünlerin kalite kontrolü ve denetimi önemli bir husus teşkil etmektedir. Bu açıdan bölgede bir “İhtisas Gümrüğünün” kurulması, kalitesiz ürünlerin yurda girişini engelleyerek ticaretle uğraşanların zaman ve maliyet açısından tasarruf etmeleri konusunda kolaylıklar sağlayacaktır.

Şırnak'ta bulunan devlete bağlı veya özerk bazı kurum ve kuruluşlar, sınır ticareti konusunda özel bir hassasiyetle sorumluluk yüklenerek Şırnak ili için “kanayan yara” niteliği taşıyan bu sorunun çözümü için bağlı oldukları bakanlıklar veya yüksek kurumlar nezdinde birtakım somut adımlar atarak halk bazında da farkındalıklar oluşturmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adem, M. (1981). *Eğitim Planlaması*. Ankara EBF Yayını.
- Akal, M. (2008). Ortadoğu Sınır Ülkeleriyle Dış Ticaret Yoğunlaşması ve Yapısal Değişim. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.akal.sakarya.edu.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Akgül, A. Ve Çevik, O., İstatistiksel Analiz Teknikleri, SPSS’te İşletme Yönetimi Uygulamaları. Ankara: Emek Ofset, 2005.
- Akgün B. & Ünlü, H. (2010). *Tarihten Günümüze Şırnak ve Çevresinin Değişen Jeopolitik Konumu ve Geleceği*, Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu, 423.
- Aras, H. (2019). Türkiye-Irak Ekonomik İlişkileri ve Gaziantep-Irak İhracatı, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Arslan, İ. & Ay, H. M. (2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesine Yönelik Uygulanan İktisadi Politikalar (Sektörel İstihdam Analizi 1980-2007). *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, 411-423.
- Balta, M. (2003). *Kültürler Kavşağında Şırnak*, Baran Basım.
- Başar, S. & Künü, S, (2013). Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi, *I. Uluslararası Iğdır Sempozyumu*, Sosyal Bilimler Bildiri Kitabı.
- Bilgin, Ö., Kantarcı, S., 2014, *Şırnak Asfaltitlerinin Önemi*, 24. Uluslararası Madencilik Kongresi ve Sergisi (IMCET2015), 14-17 Nisan 2015, Antalya.
- Brown, J. D. (2009). Statistics Corner Questions and Answers About Language Testing Statistics: Principal Components Analysis and Exploratory Factor Analysis, In.Definitions, Differences, and Choices
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi, *Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 38-39.

- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, (2015). *Irak Bülteni*. 14.06.2020 tarihinde <https://www.deik.org.tr/bilgi-merkezi-ulke-bultenleri> adresinden erişilmiştir.
- Deniz, A. & Ağırkaya, B. M. (2015). Sınır Ticareti Yapan Firmaların Iğdır İli Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri. *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(9), 1-30.
- Deniz, O. & Doğu, Ali Fuat. (2010). Türkiye İran Sınırı: Sınırın Coğrafi Durumu ve Sınır Köylerimizin Sosyo-Ekonomik Yapıları, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(19). s. 49-72
- Dicle Kalkınma Ajansı. (2013). *TRC3 Mardin-Batman-Şırnak-Siirt 2014-2023 Bölge Planı*. Mardin. 26.02.2020 tarihinde <https://dikanet.dika.org.tr/FileContainer/Web/667da1d0-e343-47e4-b251-cf963666f546.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Dicle Kalkınma Ajansı, (2013). *TRC3 Bölgesi (Mardin, Batman, Siirt, Şırnak) Hayvancılık Raporu* **26.02.2020 tarihinde** http://www.dika.org.tr/photos/files/TRC3_B%C3%B6lgesi_Hayvancılık_Raporu.pdf adresinden ulaşılmıştır.
- Dicle Kalkınma Ajansı, (2018). *Şırnak Enerji ve Maden Potansiyeli*. 30.06.2020 tarihinde https://www.sirnak.edu.tr/yeni/dosya/belgeler/Sirnak_Enerji_ve_Maden_Potansiyeli.pdf adresinden ulaşılmıştır.
- Doğan, H. H. (2010). *Türkiye’de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmesi: Şırnak Örnek Olayı*. Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu, 973-1005.
- Ece, S. (2010). *Sınırdaki Sınırsız Ticaret*. 1. Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis.
- Erder, S. (2006), *Refah Toplumunda Getto*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ertürk, E. (1996). *Uluslararası İktisat*. Ekin Yayıncılık. İstanbul.
- Ertürk, Y. E. & Deniz, A. & Ağırkaya M. B. (2013). Bölgeler Arasındaki Dengesizliklerin Giderilmesinde Güçlü Bir Dış Ticaret Aracı: Sınır Ticareti, *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 79-88.
- Güneydoğu Anadolu Projesi, (2019). *Şırnak İl Profili*. 23.05.2020 tarihinde <https://www.gapgenclikevleri.org/wp-content/uploads/2016/03/SIRNAK.pdf> adresinden ulaşılmıştır.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.

- Gökçe, R. (2005). *1994-2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesiyle Suriye ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü
- Görür, O. T. (2011). *Sınır Ticaret Raporu*, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) Yayınları, 12 Mayıs 2020 tarihinde www.daka.org.tr adresinden erişilmiştir.
- Güllülü, U., Candan, Burcu., Yapraklı, Şükrü. & Karabulut, Kerem (2006). Gürbulak Sınır Kapısından Geçiş Yapan Kişilerin Bu Kapıdan Gerçekleştirilen Sınır Ticaretinin Boyutları İle İlgili Bilgi, Düşünce Ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (2), 1-45.
- Gümrükler Genel Müdürlüğü, (2013), Sınır Ticaret Merkezleri, 18.11.2019 tarihinde <https://ggm.ticaret.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, (2017). “Sınır Ticareti”, . <http://www.gumruk.gov.tr> Erişim Tarihi: 05.04. 2019.
- Güneş, R., Durmuş, A. F. & Ceyhan, M. (2010). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sınır Ticareti Sınır Ticaretinin Gelişimini Engelleyen Faktörler ve Çözüm Önerileri, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 13 Mayıs 2020 tarihinde <http://iys.inonu.edu.tr> adresinden erişilmiştir.
- Gürses, D. (2007). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 59-74.
- Helliwell, John. F. & Schembri, Lawrence. L. (2005). Borders, Common Currencies, Trade, and Welfare: What Can We Learn from the Evidence. *Bank Of Canada Review*. Spring.
- Hüseyini, İ. (2018). *Habur Sınır Kapısının Türkiye ve Şırnak Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*, Üç Ülkenin Kavşağında Silopi, Uluslararası Sempozyum Bildirisi, 632-633.
- Irak Planlama Bakanlığı, 2013-2017 Kalkınma Planı, s.72
- Işıklar, A. (2012). *Türkgozü'nde Muamma Sürüyor, Sınır Kapısı Sınır Kapısı Oldu*. 12 Mayıs 2012 tarihinde <http://www.siyasalbirikim.com.tr> adresinden erişilmiştir.
- İpekyolu Gümrük Müdürlüğü ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü, (2019) *Dış Ticaret Verileri* 25 Nisan 2020 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri> adresinden erişilmiştir.
- İpekyolu Gümrük Müdürlüğü ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü Brifingi, Ocak,2020

- İstanbul Gümrük Müşavirleri Derneği, (2016), 18.11.2019 tarihinde https://www.igmd.org.tr/Yeni-Duzenleme-Ile-Sinir-Ticaretimizde-Son-Durum_haberi adresinden erişilmiştir.
- Karabağ, S. (2006). *Sınır Ticaretinin Bölgesel Kalkınmadaki Etkileri*, TÜCAUM IV. Coğrafya Sempozyumu Bildiri Kitabı, 247-255.
- Kalaycı, Cemalettin ve Artan, Seyfettin, *Demokrasi ve Dış Ticaret: OECD Ülkeleri Örneği*, 2010.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)”, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kara, M. (2005). Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye’deki Sınır Ticaretinin Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 60-79.
- Karabulut, K. (2010). Şırnak ilinin kalkınma stratejisi nasıl olmalıdır? Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu, 925-935.
- Karluk, S.R.(2005). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm, 10. Baskı, İstanbul: Beta
- Kei-Mu, Yi. (2003). *A Simple Explanation for the Border Effect*. Federal Reserve Bank of New York.
- Kızıroğlu, M. A. (2015). Türkiye'nin Nüfus Değişimine Göre İl Bazında Kentleşmesine Bir Bakış (1965-2014), *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 17-19.
- Kökçe, R. (2005). “1994-2004 Yılları Arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Suriye ve Irak Arasında Gerçekleşen Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisine Etkisi. “Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.)
- Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, (2019). *Türkiye Maden Potansiyeli*. 26.06.2020 tarihinde https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgimerkezi/maden_potansiyel_2010/Sirnak_Madenler.pdf adresinden erişilmiştir.
- Marangoz, M., Önce, G. & Çelikkan, H. (2010). Girişimci Şehir Gaziantep ve Sınır Ticareti. Kilis: 7 Aralık Üniversitesi, *Uluslararası Sınır Ticareti Kongresi*, 157-168.

- Mercan, A. N. (2011). Sınır Ticaretinin Geliştirilmesi ve Sınırların Serbest Yerler Haline Dönüştürülmesi, *Mevzuat Dergisi*. (158), 1-77. 13 Mayıs 2020 tarihinde <http://mevzuatdergisi.com> adresinden erişilmiştir.
- Mwombele, S., Connors J., Knowles, J. & Manda, C. (2014). Borders: Social Interaction and Economic and Political Integration of the East African Community. *Cega Berkley Edu*, Noveber (23).
- Ongun, F.G. (2009). *Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 40-42.
- Orhan, Z. (2000). *Sınır Ticaretinin Türkiye Ekonomisine Etkileri*, İTO. Yayın No:27, İstanbul.
- Özçelik, K. M., Oğan, E. & Aktaş Güzel, S. (2015). Sarp Sınır Kapısından Gerçekleştirilen Sınır Ticareti ve Artvin Ekonomisine Etkileri, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* (SOBİAD), 219-242.
- Özçiloğlu, M. & Sakar, M. (2011). Sınır Ticareti Uygulamaları ve Çözüm Önerileri, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 27-28. 12 Mayıs 2020 tarihinde <http://girisim.comu.edu.tr> adresinden erişilmiştir.
- Özdamar, K. (1999). *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi*, 1. Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- Özgen, H. N. (2004). “*Sınır Kasabaları Sosyolojisi*”, TUBİTAK.
- Öztürk, N. (2006). Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 107-127.
- Polat, D. (2007). *Ağrı Alt Bölgelerinde (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) Gelir Dağılımı ve Göç Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi. Erzurum.
- Posofum, (2019), Türkgözü Sınır Kapısı Genel Bilgiler, ([http://www.posofum.com/yazilar/?onbellek=\(147\)&i=posof](http://www.posofum.com/yazilar/?onbellek=(147)&i=posof)) Erişim Tarihi: 27.05.2020.
- Sayım, F. & Zengin, H. İ. (2012). Dış Ticarete Kullanılan Finansman Ve Teslim Şekillerinin Türkiye’nin Sınır Ticareti Uygulamalarında Kullanılabilirliği, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(17), 216-230.
- Scheffe, H. (1959). *The Analysis of Variance*. New York: John Wiley press.

Seçen, Ş. (1993). Dünyada ve Ülkemizde Sınır Ticareti, Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, S:47 s.318

Serhat Kalkınma Ajansı, (2011b). “*Serhat Bölgesi Sınır Kapıları İnceleme Raporu*”, Kars. 13.02.2020 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/281177296_Serhat_Bolgesi_Sinir_Kapilari_Inceleme_Raporu adresinden erişilmiştir.

Serhat Kalkınma Ajansı. (2011). *Serhat Bölgesi Sınır Kapıları İnceleme Raporu*. SERKA, s.4. Kars.<http://www.serka.gov.tr/store/file/common/1be7f980dd55925c3531ea65bc212393.pdf> (19.05.2020).

Serhat Kalkınma Ajansı. (2012). *Tra2 Bölgesinde Sınır Ticareti ve Sınır Kapıları: Sosyo-Ekonomik Bir Analiz Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Kars. https://www.researchgate.net/publication/287996189_TRA2_Bolgesi'nde_Sinir_Ticaret_i_ve_Sinir_Kapilari_Sosyo-Ekonomik_Bir_Analiz_Sorunlar_ve_Cozum_Onerileri (20.05.2020).

Serhat Kalkınma Ajansı. (2013). *Ardahan'ın Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları*. Kars. <https://ardahan.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/ardahanin-sosyo-ekonomik-durumu-ve-uygun-yatirim-alanlari.pdf> (19.05.2020).

Seymen, D. (2000), *Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler ve Türk Dış Ticaret Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Sınır Ticaretine İlişkin Karar 2016/8478, (18.03.2016), Resmi Gazete (sayı:29657). Erişim tarihi:26.11.2019. Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160318-1.pdf>.

Sınır Ticaretine Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (İhracat:2016/11). (2016, 13 Aralık) Resmi Gazete (sayı:29917). Erişim tarihi: 26.11.2019 Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161213-h.htm>.

Sönmez R. V. (2018). *Habur Sınır Kapısından İhracat Yapan İşletmelerin Lojistik Sorunlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma*, Üç Ülkenin Kavşağında Silopi, Uluslararası Sempozyum Bildirisi.

Sönmez, M. (1995). *Sınır ve Kıyı Ticareti*. Yayıncılık Matbaası, Erzurum.

Sugözü, İ. (2010). *Kayıt Dışı Ekonomi ve Türkiye*, Nobel Yayınevi, Ankara

Sugözü İ. & Atay M. (2010). *Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Kapsamında Habur Sınır Kapısı*, Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Şırnak Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Şırnak İl Tarım Müdürlüğü. *Genel Bilgiler*. 25 Mayıs 2020 tarihinde <https://sirnak.tarimorman.gov.tr/TR,56417/genel-bilgiler.html> adresinden erişilmiştir.

Şırnak İl Tarım Müdürlüğü. *İstatistikler*. 25 Mayıs 2020 tarihinde <https://sirnak.tarimorman.gov.tr/Link/2/Istatistikler> adresinden ulaşılmıştır.

Şırnak Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü. (2014). *Şırnak İli 2013 Çevre Durum Raporu*. 23 Mayıs 2020 tarihinde http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Sirnak_icdr2013.pdf adresinden erişilmiştir.

Şırnak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2019), *Şırnak, Genel Bilgiler*. 25 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.sirnakkulturturizm.gov.tr/TR,56417/genel-bilgiler.html> adresinden erişilmiştir.

Şırnak Ticaret ve Sanayi Odası Brifingi, Ekim 2019

Şırnak 2023 Vizyon Çalıştayı (2017). Şırnak Üniversitesi Yayınları, 14 Mayıs 2020 tarihinde <http://hdl.handle.net/11503/352> adresinden erişilmiştir.

T.C. Resmi Gazete (1980). “*Sınır Ticaret Yönetmeliği*”, (20.09.1980 tarih ve 16760 sayılı).

T.C. Resmi Gazete (1993). “*Sınır ve Kıyı Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar*”. (1 Eylül 1993 tarih ve 21685 sayılı). 20.03.2020 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21685.pdf> adresinden erişilmiştir.

T.C. Resmi Gazete (1996a). “*Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığının 96/7782 Sayılı Sınır Ticareti Kararı*”, (31 Ocak 1996 tarih ve 22540 sayılı).

T.C. Resmi Gazete, (2003). “*Sınır Ticaret Merkezlerin Kurulmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı*”. (10 Nisan 2003 tarih ve 25075 sayılı), 24.11.2019 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/04/20030410.htm> adresinden erişilmiştir.

T.C. Resmi Gazete, (2016); “*Sınır Ticareti Düzenlenmesine İlişkin Karar*”. (18.03.2016 Tarihli ve 8478 sayılı). 24.11.2019 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160318-1.pdf> sayfasından erişilmiştir.

- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2015). *GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Şırnak İl Profili*.
http://www.gap.gov.tr/upload/dosyalar/pdfler/icerik/IL_profilleri/SIRNAK.pdf
11.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- T.C. Şırnak Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, (2011), *Şırnak İli Çevre Durum Raporu*, Şırnak: Şırnak Valiliği
- Tan, M. & Altundal, F. (2008). *Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi ve Mevcut Durumu*. İTO Yayınları, İstanbul.
- Taşlıyan, M. & Hırlak, B. (2012). *Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomilerine Etkileri: Kilis İli Örneği*, II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu, Kilis.
- Terzi, G. (2018). Türkiye’de Sınır Ticareti ve Uygulamadaki Sorunlar, *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, (11), 38-49.
- Ticaret Bakanlığı, (2020), Türlerine Göre Araç Giriş-Çıkış Sayıları ,Erişim Tarihi 24.05.2020
<https://ticaret.gov.tr/data/5d63d89d13b8762f7c43a738/23Turlerine%20Gore%20Arac%20Giris%20Cikis%20Sayilari.pdf>
- Tomanbay, M. (2001). *Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı*, 3. Baskı Hatipoğlu Yayınevi, Ankara.
- Turhan, T. G. (2012). *Kara Sınırı Komşuları ile Ticaretin Türkiye’nin Kalkınmasına Etkisi Çekim Modeli Yaklaşımı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TÜİK. (2019). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*, 26 Kasım 2019 tarihinde
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616> adresinden erişilmiştir.
- TÜİK. (2019). *Seçilmiş Göstergelerle Şırnak*, 22 Kasım 2019 tarihinde
<http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/SIRNAK.pdf> adresinden erişilmiştir.
- TÜİK. (2013). *Şırnak İşsizlik ve İstihdam Oranları*, 24 Kasım 2019 tarihinde
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=ksHLhsTbsLYhnwL4y6PbFf0KK1QgtxJdWd0QDQQLd3JRGK2KFkh!14306265?id=24635> adresinden erişilmiştir.
- TÜİK. (2019). *İllere Göre Nüfus Artış Hızı*, 24 Kasım 2019 tarihinde
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33705> adresinden erişilmiştir.
- TÜİK (2019). *Göç İstatistikleri*, 24 Kasım 2019 tarihinde
http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067 adresinden ulaşılmıştır.

- TÜİK (2019). *İşgücü İstatistikleri*, 23 Kasım 2019 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=27688> adresinden erişilmiştir.
- TÜİK (2019). *Eğitim İstatistikleri*, 21. Kasım 2019 tarihinde http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu, (2019), sınır nedir? 14.11.2019 tarihinde <http://sozluk.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu, (2019), göç nedir? 12.11.2019 tarihinde <http://sozluk.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye İhracatçılar Birliği Brifingi, Aralık 2019.
- Ural, A. & Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel Araştırma Süreci ve Spss İle Veri Analizi*, Detay Yayıncılık. Ankara.
- Ünlü, S. (2019). Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri ve Çözüm Önerileri, *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 6 (18), 54-69. 27 Mayıs 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumrukticaretdergisi/issue/51582/642832> adresinden erişilmiştir.
- Vikipedia Özgür Ansiklopedi, (2020) Türkiye’nin Gümrük Kapıları Listesi , Erişim Tarihi : 20.05.2020 https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27nin_g%C3%BCmr%C3%BCk_kap%C4%B1lar%C4%B1_listesi adresinden erişilmiştir.
- Womack, B. (1994); “Sino-Vietnamese Relations: The Age of Normalization”, Asian Survey, Vol. XXXIV, No.6, June, s495-512.
- Yaw Zar Ling (2017), “An Analysis of the Effect of Border Trade Value on Myanmar Economic Growth “ February, s.16-18
- Yıldırım, K. (2007). *Göçün Aile Üzerindeki Etkisi*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yulu, A. (2014). Dilucu Sınır Kapısı’nın Iğdır Şehri Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü, Coğrafya Dergisi*, S 28, s 20-35, İstanbul.

EKLER

EK-1

SINIR TİCARETİNİN DÜZENLENMESİNE İLİŞKİN KARAR

Karar Sayısı: 2016/8478

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Kararın amacı; ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafi bölgelerine kara sınırı bulunan komşu ülkeler ile sınır ticareti kapsamında yapılacak ihracat ve ithalata ilişkin kuralların belirlenmesidir.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Karar; Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis ve Hatay sınır illerimizden yapılacak sınır ticaretine ilişkin kuralları kapsar.

Dayanak

MADDE 3- (1) Bu Karar; 14/5/1964 tarihli ve 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkında Kanunun 2 nci, 27/10/1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanununun 16 ncı ve 172 nci, 3/6/2011 tarihli ve 637 sayılı Ekonomi Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 7 nci maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4- (1) Bu Kararın uygulanmasında;

- a) Esnaf: Bu Karar kapsamındaki illerde en az bir yıldır yerleşik olarak faaliyette bulunan ve Esnaf ve Sanatkarlar Siciline kayıtlı olan gerçek kişileri,
- b) İl Değerlendirme Komisyonu: Bu Karar kapsamındaki illerin Vali veya Vali Yardımcısı başkanlığında İl Jandarma Komutanlığı ya da İl Emniyet Müdürlüğü temsilcisi, Defterdar, Gümrük Müdürü, Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürü, Ticaret İl Müdürü, Gıda, Tarım ve

Hayvancılık İl Müdürü, İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası ile Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği temsilcilerinden oluşan komisyonu,

c) İthalat değer limiti: Bu Karar kapsamındaki illerin ihtiyaç duydukları tarım ve sanayi ürünlerinin komşu ülkeden ithalat yoluyla karşılanmasını teminen, il bazında belirlenecek yıllık değer limitlerini,

ç) İthalat Uygunluk Belgesi: İlgili gümrük kapısından ve Sınır Ticaret Merkezinden ithalat yapılması için düzenlenen Ek:1'deki belgeyi,

d) Mağazalar: Sınır Ticaret Merkezinde faaliyet gösteren mağazaları,

e) Sınır ticareti: Bu Karar kapsamındaki sınır illerimizde faaliyet gösteren esnaf ve tacir tarafından sınır illerinin ihtiyaç duyduğu ürünlerin bir kısmının daha kısa sürede ve düşük maliyetle sınır komşusu ülkelere ithalat yoluyla tedarik edilerek bu Kararda belirtilen illerde piyasaya arz edilmesi ve bu Karar kapsamındaki illerden komşu ülkelere ihracat yapılması suretiyle bölgeye ticari ve ekonomik canlılık kazandırılması amacıyla yapılan ticari işlemleri,

f) Sınır Ticareti Belgesi: Sınır ticareti kapsamında ihracat ve ithalat yapılması ile Sınır Ticaret Merkezinde mağaza kiralanması için düzenlenen Ek:2'deki belgeyi,

g) Sınır Ticaret Merkezi: Bu Karar kapsamında sınır komşusu ülke ile müşterek sınır hattı üzerinde kurulan ve sınır ticareti yapılabilen mağazaların bulunduğu yerleri,

ğ) Tacir: Şirket merkezleri bu Karar kapsamındaki illerde olan ve en az bir yıldır faaliyette bulunan, 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa göre bir ticari işletmeyi kısmen bile olsa kendi adına işleten gerçek kişi ile aynı Kanunda belirtilen sayıda özel kişilerin sermayelerini bir araya getirerek belirli bir sözleşme akdi ile oluşturulan kollektif, komandit, limited ve anonim şirket statüsünü haiz tüzel kişiyi (vakıf, dernek ve belediyeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bunların kurdukları ya da ortak oldukları firmalar hariç) ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

İl Değerlendirme Komisyonu, Sınır Ticareti Belgesi

İl Değerlendirme Komisyonu

MADDE 5- (1) İl Değerlendirme Komisyonu, sınır ticareti kapsamındaki Sınır Ticareti Belgesi ve İthalat Uygunluk Belgesi başvurularını ve bu Karar kapsamındaki ithalat ve

ihracata ilişkin diğer konuları değerlendirerek karara bağlar. İl Değerlendirme Komisyonu üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve katılımcıların oy çokluğu ile karar verir. İl Değerlendirme Komisyonunun sekretarya hizmetleri İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yerine getirilir.

Sınır Ticareti Belgesi

MADDE 6- (1) Esnaf ve tacirin sınır ticareti kapsamında ithalat ve ihracat yapabilmesi ve mağaza kiralayabilmesi için Sınır Ticareti Belgesine sahip olması şarttır.

(2)Sınır Ticareti Belgesi başvuruları İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasına yapılır. Başvuruları İl Değerlendirme Komisyonu tarafından uygun görülenlere Valilikçe Sınır Ticareti Belgesi düzenlenir.

(3)Sınır Ticareti Belgesi üç yıl süreyle geçerlidir. Belgenin geçerlik süresinin sona ermesinden önce İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasına başvurulması ve talebin İl Değerlendirme Komisyonu tarafından uygun görülmesi halinde, belgenin geçerliliği ilgili Valilikçe vize edilmek suretiyle bir yıllık sürelerle uzatılabilir.

(4) Sınır Ticareti Belgesi hiçbir şekilde devredilemez. Sınır Ticareti Belgesinin devredildiğinin tespiti halinde belge Valilikçe iptal edilir ve ilgili ve/veya ilgilinin sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez.

(5) 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 7/2/2013 tarihli ve 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun, 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun, 15/7/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu, 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ile 20/2/1930 tarihli ve 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanunda sayılı suçlardan kesinleşmiş mahkûmiyet kararları bulunan esnaf ve tacir ile bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalara, cezalarını çekmiş ya da affa uğramış dahi olsalar Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez. Belirtilen suçlardan dolayı kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunduğu sonradan tespit edilenlerin sınır ticaretine ilişkin belgeleri Valilikçe iptal edilir ve bu kişilerin yeni talepleri değerlendirmeye alınmaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İthalat ve İhracat İşlemleri

İthalat değer limitlerinin tahsisi ve Valiliklere bildirilmesi

MADDE 7- (1) İthalat değer limitleri, her bir komşu ülke için; 75 milyon ABD Doları kadar tarım, 75 milyon ABD Doları kadar sanayi ürünleri olmak üzere yıllık toplam 150 milyon ABD Doları kadardır. Her bir komşu ülke için ithalat değer limiti 150 Milyon ABD Dolarından daha az olarak da belirlenebilir. Komşu ülkelerden bu Karar kapsamındaki illere yapılacak ithalata ilişkin sektörel ve toplam ithalat değer limitlerinin tahsisi, komşu ülke için belirlenen ithalat değer limitinin ilgili sınır illerine nüfusları oranında paylaştırılması suretiyle yapılır. Tahsis edilen ithalat değer limiti oranları yıl içinde değiştirilemez.

(2) İthalat değer limitleri; Ekonomi Bakanlığının koordinasyonunda Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile yapılacak değerlendirme neticesinde iller bazında tahsis edilerek İthalat Uygunluk Belgelerinin düzenlenmesini teminen, Ekonomi Bakanlığı tarafından her yıl Aralık ayının sonuna kadar ilgili Valiliklere bildirilir. Valilikler, Ekonomi Bakanlığı tarafından yapılan bildirim takip eden beş iş günü içinde tahsis edilen ithalat değer limitlerini İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası ile Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği aracılığıyla esnaf ve tacire duyurur.

(3) İl Değerlendirme Komisyonu tarafından her bir ürün için düzenlenmesi uygun görülecek İthalat Uygunluk Belgelerinin toplam değeri, ilgili sınır ili bazında tarım ve sanayi sektörü için belirlenen yıllık ithalat değer limitinin %5'ini geçemez.

İthalat Uygunluk Belgesi

MADDE 8- (1) Sınır Ticareti Belgesini haiz esnaf ve tacir ile mağaza kiralayanlar tarafından İthalat Uygunluk Belgesine ilişkin başvurular İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasına yapılır.

(2) Başvurulan İl Değerlendirme Komisyonu tarafından uygun görülenler adına her bir ürün için ayrı bir İthalat Uygunluk Belgesi İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasında düzenlenir.

(3) İthalat Uygunluk Belgesi; Ticaret İl Müdürü ile İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odasının en az genel sekreter düzeyindeki yetkilisi tarafından imzalanır ve İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası tarafından mühürlenir.

(4) İthalat Uygunluk Belgesinin geçerlik süresi düzenlendiği tarihten itibaren 90 gün olup, bu süre uzatılamaz. Ancak, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca belirlenen tarım ürünlerinin ithalatında hasat dönemi dikkate alınarak bu belge daha kısa süreler için düzenlenebilir.

(5) İthalat Uygunluk Belgesi süresinin bir kısmının tarım ürünleri ile ilgili mevsimsel ithalat kısıtlamaları dönemine girmesi halinde bakiye süre kazanılmış hak teşkil etmez.

(6) İthalat Uygunluk Belgesi hiçbir şekilde devredilemez. İthalat Uygunluk Belgesinin devredildiğinin tespiti halinde ilgilinin İthalat Uygunluk Belgesi Valilikçe iptal edilir ve ilgili ve/veya ilgilinin sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez.

(7) İl Değerlendirme Komisyonunun çalışmaları ile İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar ilgili Valiliklerce bu Karar hükümleri dikkate alınarak belirlenir.

İthalat

MADDE 9- (1) Bu Karar kapsamında, esnaf veya tacir ya da mağaza kiralayan tarafından ilgili gümrük kapısı veya Sınır Ticaret Merkezinden 30 gün içerisinde en fazla 75.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirasına kadar değerde eşya ithal edilebilir.

(2) İthalatta tek ve maktu vergi uygulanır. Tek ve maktu vergi; gümrük vergisi oranı sıfır, katma değer vergisi ile özel tüketim vergisi oranları tam olarak hesaplanır.

(3) İthalat işlemlerinde, eşyanın ilgili sınır ülkesinde üretildiğine veya imal edildiğine dair ithalatın yapılacağı ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenen menşe şahadetnamesi ilgili gümrüklerce aranır. Üçüncü ülke menşeli ürünlerin bu Karar kapsamında ithalatına izin verilmez.

(4) Bu Karar kapsamında ithal edilen ürünler sadece 2 nci maddede belirtilen illerde satılabilir. Bu illerde yerleşik esnaf ve tacire yapılacak satış işlemlerinde, satış faturası ve ilgili nakliye belgeleri düzenlenir. Ürün satış faturası üzerine ilgili İthalat Uygunluk Belgesinin tarih ve sayısı da kaydedilir.

(5) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca ihtiyaç duyulması halinde, bu Karar kapsamında yapılacak tarım ürünleri ithalatı, ülkemizdeki hasat dönemi dikkate alınarak mevsimsel kısıtlamaya tabi tutulabilir.

İhracat

MADDE 10- (1) Sınır Ticareti Belgesi sahibi esnaf ve tacir (mağaza kiralayanlar dâhil), ilgili gümrük kapısı veya Sınır Ticaret Merkezinden ihracat yapabilir. Bu şekilde ihracı yapılacak eşyanın faturası ile ihracatçı birliğince onaylanmış gümrük beyannamesinin yetkili gümrük idaresine tevdi edilmesi zorunludur.

Sınır ticareti kapsamına girmeyen ürünler

MADDE 11- (1) İhracı ve ithali ilgili mevzuatla yasaklanmış ve ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler; ticaret politikası önlemleri kapsamındaki kota, korunma, damping ve sübvansiyona karşı vergi önlemlerine tabi ürünler; petrol ve petrol ürünleri ile 29/6/2004 tarihli ve 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silâh, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun kapsamında kontrole tabi ürünler; 14/8/1987 tarihli ve 87/12028 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Tekel Dışı Bırakılan Patlayıcı Maddelerle Av Malzemesi ve Benzerlerinin Üretimi, İthali, Taşınması, Saklanması, Depolanması, Satışı, Kullanılması, Yok Edilmesi, Denetlenmesi Usul ve Esaslarına İlişkin Tüzük kapsamındaki sivil kullanım amaçlı patlayıcı maddeler ile amonyum nitrat ve benzeri içerikli patlayıcı yapımında kullanılabilecek maddeler sınır ticaretine konu edilemez.

(2) Bu Karar kapsamında canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin ticareti ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından insan, bitki ve hayvan sağlığı açısından risk teşkil ettiği belirlenen ürünlerin ticareti yapılamaz.

Ürün güvenliği ve teknik düzenlemelere uygunluk

MADDE 12- (1) Bu Karar kapsamında ithal ve ihraç edilen ürünler, 28/1/2013 tarihli ve 2013/4284 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Teknik Düzenlemeler Rejimi Kararına istinaden yapılan ihracat ve ithalat denetimlerinden muaftır.

(2) Bu Karar kapsamında ithal edilen ürünlerin güvenli olması, 29/6/2001 tarihli ve 4703 sayılı Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun hükümleri uyarınca ithalatçının sorumluluğundadır. İthal edilen ürünün güvenli olmadığı tespit edildiğinde ithalatı yapanlar hakkında 4703 sayılı Kanunda yer alan cezai müeyyide uygulanır.

(3) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının denetimine tabi ürünlerin bu Karar kapsamında ithalatı genel hükümlere tabidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sınır Ticaretine Yetkili Gümrük Kapıları ve Sınır Ticaret Merkezleri

Sınır ticaretine yetkili gümrük kapıları

MADDE 13- (1) Sınır ticareti, aşağıdaki tabloda gösterilen yetkili gümrük kapıları üzerinden karşılarında belirtilen ülkeyle yapılır.

(11.05.2016 tarih ve 29709 sayılı R.G. 2016/8802 s.BKK ile değişik)

Sıra Numarası	Yetkili Sınır İli	Yetkili Gümrük Kapısı	Ülke
1	Artvin	Sarp	Gürcistan
2	Ardahan	Türk gözü	Gürcistan
3	Kars	Dilucu	Nahçıvan
4	Iğdır	Dilucu	Nahçıvan
5	Iğdır	Gürbulak	İran
6	Ağrı	Gürbulak	İran
7	Van	Kapıköy	İran
8	Hakkâri	Esendere	İran
9	Hakkâri	Habur	Irak
10	Hakkâri	Derecik	Irak
11	Hakkâri	Üzümlü	Irak
12	Şırnak	Habur	Irak
13	Mardin	Nusaybin	Suriye
14	Şanlıurfa	Akçakale	Suriye
15	Gaziantep	Karkamış	Suriye
16	Kilis	Öncüpınar	Suriye
17	Hatay	Cilvegözü	Suriye

Kaynak: 2016/8478 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Sınır Ticaret Merkezleri

MADDE 14- (1) Gümrük hattı üzerinde, aşağıdaki tabloda gösterilen Sınır Ticaret Merkezinden karşılarında belirtilen ülkeyle sınır ticareti yapılabilir.

İl	Sınır Ticaret Merkezleri (STM)	Ülke
Ağrı	Sarısu	İran
Hakkâri	Esendere	İran
Van	Kapıköy	İran
Iğdır	Dilucu	Nahçıvan

Gümrük kapılarının sınır ticaretine yetkilendirilmesi ile yetkilerinin kaldırılması, Sınır Ticaret Merkezlerinin kurulması ve kapatılması

MADDE 15- (1) Bu Karar kapsamındaki illerde; 13 üncü maddede belirtilenlerin dışındaki gümrük idarelerinin sınır ticaretine yetkilendirilmesi ve 14 üncü maddede belirtilenlere ilave olarak gümrük idaresinin bulunduğu sınır kapılarında yeni Sınır Ticaret Merkezi kurulması için ilgili İl Valisi tarafından; mevcut Sınır Ticaret Merkezinin kapatılması ya da sınır ticaretine yetkili gümrük kapısının bu yetkisinin kaldırılması için ise Gümrük ve Ticaret, İçişleri, Kalkınma veya Milli Savunma Bakanlıkları tarafından Ekonomi Bakanlığına teklifte bulunulur.

(2) İlgili Valilikler, teklifleri ile birlikte açılması talep edilen Sınır Ticaret Merkezine ilişkin ekonomik, ticari ve sosyal gerekçeleri içeren ihtiyaç analizi çalışmalarını Ekonomi Bakanlığına iletir.

(3) Gümrük idarelerinin sınır ticaretine yetkilendirilmesi ya da bu yetkilerinin kaldırılması veya yeni Sınır Ticaret Merkezinin kurulması ya da mevcut Sınır Ticaret Merkezinin kapatılmasına ilişkin talepler hakkında Ekonomi Bakanlığınca birinci fıkrada yer alan Bakanlıkların görüşleri alınır. Belirtilen Bakanlıkların tümünün görüşlerinin ilgili gümrük kapısının sınır ticaretine yetkilendirilmesi ya da bu yetkisinin kaldırılması veya yeni Sınır Ticaret Merkezi kurulması ya da mevcut Sınır Ticaret Merkezinin kapatılması yönünde olması halinde, bu hususlar Bakanlar Kuruluna sunulur.

(4) Sınır Ticaret Merkezinin teknik ve fiziki alt yapısının yetersiz hale gelmesi, çevre güvenliğinin sağlanamaması, giriş ve çıkışlarının denetim altına alınamaması gibi durumlarda, Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca resen veya birinci fıkrada belirtilen

Bakanlıkların en az birinin teklifi üzerine, diğer ilgili Bakanlıklara bildirilmesi suretiyle, belirtilen eksiklikler giderilinceye kadar Sınır Ticaret Merkezinin faaliyetine Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca geçici bir süre ara verilebilir. Bu süre altı ayı geçemez. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, verilen süre içerisinde eksikliklerin giderildiğinin tespiti halinde ilgili Sınır Ticaret Merkezinin faaliyetine devam etmesi yönünde karar alır ve ilgili Bakanlıklara gerekli bildirimini yapar. Ancak, verilen süre içerisinde eksikliklerin giderilememesi halinde, eksiklikler giderilinceye kadar Sınır Ticaret Merkezinin tekrar faaliyete geçmesine Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca izin verilmez. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Sınır Ticaret Merkezlerinin faaliyetlerine ara verilmesine ya da devam ettirilmesine ilişkin kararlarını birinci fıkrada belirtilen Bakanlıklara bildirir.

Sınır Ticaret Merkezinin inşası, fiziki ve teknik altyapısının kurulması ve işletilmesi

MADDE 16- (1) Sınır Ticaret Merkezi ile depolarının ve Sınır Ticaret Merkezinin ana yola bağlantısını sağlayan yolların projelendirilmesi, inşaatı, Sınır Ticaret Merkezinin teknik ve fiziki alt yapısının kurulması, bunların bakım ve onarımları, Sınır Ticaret Merkezinin giriş-çıkış, iç ve çevre güvenliğinin sağlanması ile insan ve eşya giriş ve çıkışlarının denetim altına alınması ilgili Valiliklerce yerine getirilir.

Sınır Ticaret Merkezinin fiziki olarak düzenlenmesi, eşya ve stok kontrollerinin yapılması ile bu merkezlere giriş ve çıkışlara ilişkin usul ve esaslar Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca tespit edilir.

Sınır Ticaret Merkezinin işletilmesi ile mağazaların kiralanması, ilgili Valilikçe hazırlanan ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca uygun görülen yönergeler çerçevesinde ilgili Valilikçe yerine getirilir.

Sınır Ticaret Merkezinde gıda maddelerinin stoklanmasında kullanılacak depoların sağlığa uygunluk ve teknik şartlarının belirlenmesinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının görüşü alınır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Müeyyideler

Müeyyideler

MADDE 17- (1) Gerçek dışı menşe belgesi ibraz edilerek ithal edildiği tespit olunan ürünler için eşyanın ithalinde ödenmesi öngörülen gümrük vergisi, eş etkili vergi, diğer vergi, mali ve ek mali yüklerin tamamı 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ilgililerden tahsil edilir ve 4458 sayılı Kanunun 234 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi hükmü çerçevesinde para cezası uygulanır.

Bu Karar kapsamında ithal edilen, ancak bu Karar kapsamındaki iller dışında satıldığı tespit edilen ürünler için İthalat Rejimi Kararı uyarınca alınması gereken vergilerin tamamı 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre ilgiliden tahsil edilir.

İthalat Uygunluk Belgesinde belirtilen miktardan fazla ithalat yapıldığının tespit edilmesi halinde, fazladan ithal edilen ürünler için gümrük mevzuatı uyarınca işlem yapılır.

Birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarda belirtilen eylemleri gerçekleştirenlerin İthalat Uygunluk Belgeleri ilgili Valilikçe iptal edilir ve bunlara ve bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez. Söz konusu fıkralarda belirtilen fiillerden, 5607 sayılı Kanunda suç olarak tanımlananlar hakkında aynı Kanun hükümlerine göre işlem yapılır.

İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmesi ya da düzenlenmiş belge kapsamında ithalatın gerçekleştirilmesi sırasında gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu veya gerçeğe aykırı belge sunduğu tespit edilenlerin İthalat Uygunluk Belgeleri Valilikçe iptal edilir ve bunlara ve bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez.

Bu Karar kapsamında, vergi ve diğer mali yükümlülüklerini süresi içinde yerine getirmedikleri tespit edilenlerin İthalat Uygunluk Belgesi Valilikçe iptal edilir.

ALTINCI BÖLÜM

Son Hükümler

Çeşitli hükümler

MADDE 18- (1) İthalat Rejimi Kararı, İhracat Rejimi Kararı, Teknik Düzenlemeler Rejimi Kararı ve diğer mevzuatla ihracı ve ithali izne tabi ürünlerin sınır ticaretine konu edilmesi ilgili mercilerin izni ile mümkündür.

Bu Karar kapsamında yapılacak ihracat ve ithalat işlemlerinde, Gümrük Yönetmeliğinin eki Gümrük Beyannamesi Kullanma Talimatında belirtildiği şekilde gümrük beyannamesi düzenlenir.

Sınır ticareti kapsamındaki ithalat ve ihracat işlemleri ile Sınır Ticaret Merkezinde yapılacak ticari işlemlerle ilgili olarak mülki idare amirlikleri, belediyeler, vakıf ve dernekler tarafından hiçbir nam ve hesap adına kesinti yapılamaz.

Valilikler, belediyeler ve il özel idareleri tarafından veya bunlar adına kurulan vakıf, dernek ve firmalar bu Karar kapsamında ithalat ve ihracat yapamazlar.

Sınır ticareti kapsamında, transit ticaret ile Dâhilde İşleme Rejimi kapsamında ithalat ve ihracat işlemleri yapılamaz.

Sınır ticaretinin amacına uygun olarak yürütülmesi ve izlenmesinden ilgili Valiler sorumludur.

İlgili gümrük idareleri, sınır ticareti kapsamında onayladığı gümrük beyannamelerine ilişkin istatistiki bilgileri müteakip ayın ilk haftası içinde aylık olarak ilgili Valiliklere bildirir.

Valilikler, ilgili gümrük idarelerinden temin edecekleri ithalat ve ihracat işlemlerine ait istatistikî bilgileri, Sınır Ticareti Aylık İstatistik Formunu (Ek:3) doldurmak suretiyle bir sonraki ayın ilk haftasında Ekonomi Bakanlığına gönderir.

Diğer mevzuat

MADDE 19- (1) Bu Kararda yer almayan hususlarda; gümrük mevzuatı, ithalat ve ihracat rejimi ile diğer ilgili mevzuat hükümleri uygulanır

Yetki

MADDE 20- (1) Bu Kararda yer alan hususlara ilişkin olarak ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamaya, talimatlar vermeye, sınır ticareti yoluyla yapılacak ithalat

ve ihracatın her aşamasında gerekli görülecek düzenlemeleri yapmaya ve önlemler almaya, eşya ve ülke bazında ithalatı ve ihracatı sınırlandırmaya veya durdurmaya Ekonomi Bakanlığı yetkilidir.

Yürürlükten kaldırılan mevzuat

MADDE 21- (1) 1/12/2008 tarihli ve 2008/14451 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 1- (1) Bu Kararın yürürlüğe girdiği tarihten önce düzenlenmiş bulunan Sınır Ticareti Belgeleri ve İthalat Uygunluk Belgeleri ile Sınır Ticaret Merkezlerindeki mağazaların kira sözleşmeleri süreleri sonuna kadar geçerlidir.

GEÇİCİ MADDE 2- (1) Bu Kararın yürürlüğe girdiği tarihi takip eden 45 işgünü içinde, bu Karar hükümlerine göre Ekonomi Bakanlığı tarafından iller bazında belirlenerek ilgili Valiliklere bildirilecek ithalat değer limiti tahsisatları çerçevesinde İthalat Uygunluk Belgelerinin dağıtımı yapılır.

(2) Bu Kararın yürürlüğe girdiği tarihten önceki mevzuata göre düzenlenmiş bulunan İthalat Uygunluk Belgeleri kapsamında gerçekleştirilen ithalata ilişkin değer, bu Karar kapsamında tahsis edilen değerden düşülür.

Yürürlük

MADDE 22- (1) Bu Karar yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 23- (1) Bu Karar hükümlerini Ekonomi Bakanı yürütür.

EK: 1

T.C.
.....VALİLİĞİ
Sınır Ticareti İl Değerlendirme Komisyonu

Düzenlenme Tarihi :...../...../20....
Belge Kayıt No :.....
Belge Geçerlilik Süresi :.....

**SINIR TİCARETİ
İTHALAT UYGUNLUK BELGESİ**

BELGE SAHİBİNİN		İTHAL EDİLECEK ÜRÜNÜN	
T.C. Kimlik No		Adı	
Adı Soyadı ve Meslek Unvanı		G.T.İ.P.(12'li bazda)	
Firma Unvanı		Birim Değeri (CIF/ABD Doları)	
Sınır Ticareti Belgesi Tarih ve Kayıt Numarası		Toplam Miktar	
Bağlı Olduğu Vergi Dairesi		Menşe Ülkesi	
Vergi Numarası		Giriş Gümrük Kapısı	
Bağlı Olduğu Ticaret veya Esnaf Odası			
Ticaret veya Esnaf Sicil No – Sicil Kayıt Tarihi			
İş Adresi			
İmzası			

- ☐ İşbu belge sahibinin, yukarıda kayıtlı ürünü sınır ticaretinin düzenlenmesine ilişkin .../.../20.. tarihli ve sayılı Karar kapsamında ithal etmesi uygun görülmüştür.
- ☐ İthalatçı, bu belge kapsamında ithal edilen ürünlerin güvenli olmasından, 4703 sayılı Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun hükümleri uyarınca sorumludur.

Mühür
İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası

İmza
Ticaret İl Müdürü

İmza
İl Ticaret Odası veya İl Ticaret ve Sanayi Odası
Yetkilisi

1. Bu belgenin geçerlik süresi, düzenlendiği tarihten itibaren gündür.
2. Bu belge üç nüsha olarak düzenlenmiş olup; birinci nüsha Sekreteryada muhafaza edilir, ikinci nüsha gümrük idaresine gönderilir, üçüncü nüsha ise gümrük kapısında yapılacak işlemlerde ibraz edilmek üzere ilgili esnaf veya tacire verilir.
3. Bu belge bir ürün için düzenlenmiştir.
4. Bu belge başkasına devredilemez ve her ne şekilde olursa olsun başkasına kullanılamaz.
5. Bu belge kapsamında gerçek dışı menşe belgesi ibraz edilerek ithal edildiği tespit olunan ürünler için eşyanın ithalinde ödenmesi öngörülen gümrük vergisi, eş etkili vergi, diğer vergi ile mali ve ek mali yüklerin tamamı 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ilgililerden tahsil edilir ve 4458 sayılı Gümrük Kanununun 234 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi hükmü çerçevesinde para cezası uygulanır.
6. Bu belge kapsamında ithal edilen, ancak Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis ve Hatay illeri dışında satıldığı tespit edilen ürünler için İthalat Rejimi Kararı uyarınca alınması gereken vergilerin tamamı 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre ilgiliden tahsil edilir.
7. Bu belgede belirtilen miktardan fazla ithalat yapıldığının tespit edilmesi halinde, fazladan ithal edilen ürünler için gümrük mevzuatı uyarınca işlem yapılır.
8. 5., 6. ve 7. maddede belirtilen eylemleri gerçekleştirenlerin İthalat Uygunluk Belgeleri ilgili Valilikçe iptal edilir ve bunlara ve bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez. Ayrıca, belirtilen fiillerden, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda da suç olarak tanımlananlar hakkında 5607 sayılı Kanuna göre işlem yapılır.
9. Bu belgenin düzenlenmesi ya da bu belge kapsamında ithalatın gerçekleştirilmesi sırasında gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu veya gerçeğe aykırı belge sunduğu tespit edilenlerin İthalat Uygunluk Belgeleri Valilikçe iptal edilir ve söz konusu esnaf ve tacir ile bunların sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına İthalat Uygunluk Belgesi düzenlenmez.

EK: 2

T.C.

.....VALİLİĞİ

Düzenlenme Tarihi :...../...../20....

Belge Kayıt No:.....

FOTO

SINIR TİCARETİ BELGESİ

Belge Sahibinin

T.C. Kimlik No	
Adı Soyadı	
Pasaport No	
Mesleği	
Firma Unvanı	
Firma Faaliyet Konusu	
İş Adresi	
Bağlı olduğu Ticaret Odası/Esnaf Odası	
Ticaret/Esnaf Sicil No	
Ticaret/Esnaf Sicil Kayıt Tarihi	
Bağlı Olduğu Vergi Dairesi	
Vergi Numarası	
Baba Adı	
Ana Adı	
Doğum Tarihi ve Yeri	
İkametgâh Adresi	
İmzası	

İşbu belge, Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin .../.../ 20.. tarihli ve sayılı Karar kapsamında düzenlenmiştir.

İmza / Mühür

-----/-----/-----

Vali/Vali Yardımcısı

1.Bu belgenin geçerlilik süresi, düzenlendiği tarihten itibaren 3 (üç) yıldır. Süresi sona erdiğinde, talebi halinde ilgiliye Valilikçe yeniden belge düzenlenebilir veya belgenin süresi vize edilmek suretiyle bir yıllık sürelerle uzatılabilir.

2.Bu belge başkasına devredilemez ve her ne şekilde olursa olsun başkasına kullanılamaz. Sınır Ticareti Belgesinin devredildiğinin tespiti halinde belge Valilikçe iptal edilir ve ilgili ve/veya ilgilinin sahibi, ortağı veya yöneticisi olduğu firmalar adına bir daha Sınır Ticareti Belgesi düzenlenmez.

3.Bu belge pasaport veya nüfus cüzdanı yerine geçmez.

Vize edilmiştir	Vize edilmiştir	Vize edilmiştir
Belge Süre Sonu/...../.....	Belge Süre Sonu/...../.....	Belge Süre Sonu/...../.....
İmza/Mühür/...../..... Vali/Vali Yardımcısı	İmza/Mühür/...../..... Vali/Vali Yardımcısı	İmza/Mühür/...../..... Vali/Vali Yardımcısı

EK: 3

SINIR TİCARETİ
AYLIK İSTATİSTİK FORMU

Sayfa No:

I. BÖLÜM

ili

GÜMRÜK KAPISI

ÜLKE

DÖNEMİ (Ay/Yıl)

TİCARET TÜRÜ

AÇIKLAMA

• • • • •

Onaylayan Gümrük Müdürlüğü :

İTHALAT İHRACAT Kayıtlarımıza uygundur.

II. BÖLÜM

[illegible]

EK-2

ANKET SORULARI

Saygıdeğer katılımcı,

Anket formu, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda yapmakta olduğumuz yüksek lisans tezi için hazırlanmıştır. Yanıtlayacağınız anket formu bilimsel ölçütler çerçevesinde değerlendirilip, sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Ankete vereceğiniz cevapların değerlendirilmesinde gizlilik esas alınacaktır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına tabidir. Değerli katkılarınız ve cevaplamaya ayırdığınız vakit için şimdiden teşekkür ederiz.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Munise ILIKKAN ÖZGÜR

Mehmet SOM

Aksaray Üniversitesi

Aksaray Üniversitesi İktisadi

İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kampüs/ Aksaray

Kampüs/ Aksaray

A. Kişisel Bilgiler

Lütfen aşağıdaki kişisel bilgilerinizle alakalı soruları eksiksiz cevaplayınız.

Cinsiyetiniz	☐ Erkek	☐ Kadın			
Yaşınız	☐ 18-25	☐ 26-35	☐ 36-45	☐ 45 ve üzeri	
Öğrenim durumunuz	☐ İlkokul	☐ Ortaokul	☐ Lise	☐ Lisans ve üstü	
Medeni durumunuz	☐ Evli	☐ Bekâr			
Doğum yeriniz	☐ Şırnak	☐ Güneydoğu Diğer	☐ Bölgeler	☐ Yurt dışı	
Mesleğiniz	☐ Memur	☐ İşçi	☐ Çiftçi	☐ Esnaf	☐ Çalışmıyor
Aylık geliriniz(TL)	☐ 0-1400	☐ 1401-2500	☐ 2501-4000	☐ 4000 ve üzeri	

(1)Kesinlikle katılmıyorum. (2)Katılmıyorum. (3)Kararsızım. (4)Katılıyorum. (5)Kesinlikle katılıyorum.

Lütfen aşağıdaki anket sorularını cevaplarken, yukarıda bulunan numaralandırılmış yargılardan size en yakın olanını işaretleyiniz.

B. Habur Sınır Kapısı'nın Sosyal Yapı Üzerindeki Etkileri

1	Habur Sınır Kapısı üzerinden yapılan ticaret sayesinde bölge halkının yaşam standartlarının yükseldiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
2	Habur Sınır Kapısı'nın faaliyete girmesi, Şırnak'ta Irak kültürünün tanınmasına katkı sağladığı kanaatindeyim.	1	2	3	4	5
3	Habur Sınır Kapısı, faaliyete girdikten sonra Şırnak halkının kültürel anlamda Irak kültürüne yakınlaştığını söyleyebilirim.	1	2	3	4	5
4	Habur Sınır Kapısı açıldıktan sonra Şırnak halkı ile Irak vatandaşları arasında ticaretin yanı sıra akrabalık ve dostluk ilişkilerinin geliştiğini düşünmekteyim.	1	2	3	4	5
5	Irak tarafına yapılan geçişlerin en az ticaret kadar eğitim, sağlık, turizm vb. amaçlarla yapılan ziyaretleri de kapsadığı düşünüyorum.	1	2	3	4	5
6	Habur Sınır Kapısı'nın faal olmasının, bölge halkının mutluluk endeksini yükselttiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
7	Sınır ticareti ile gelir düzeyleri artan bölge halkının eğitimlerine ayırdıkları kaynağın oransal olarak arttığını düşünmekteyim.	1	2	3	4	5
8	Sınır ticareti ile bölgedeki ekonomik iyileşmenin, bilimsel ve sanatsal etkinliklere olan ilgiyi arttırdığını düşünmekteyim.	1	2	3	4	5
9	Sınır ticareti yapan insanların farklı kültür ve yaşayışlarla karşılaşmalarının, ufuklarını genişlettiğine ve bakış açılarını değiştirdiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5
10	Sınır ticareti sayesinde yöre halkının durağanlıktan sıyrılıp dinamik girişimci konumuna geçtiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
11	Sınır ticaretinin sağlamış olduğu imkanlar çerçevesinde yöre halkının sosyal statülerinin gelişmesine yardımcı olduğu kanısındayım.	1	2	3	4	5

C. Habur Sınır Kapısı'nın Ekonomik Yapı Üzerindeki Etkileri

1	Sınır ticareti, Şırnak ilinde başta nakliyecilik, lojistik, otomotiv vb. sektörlerdeki istihdamın artırılmasında etkin bir role sahiptir.	1	2	3	4	5
2	Sınır ticaretinin bölgenin ekonomik yönden gelişmişlik düzeyini olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
3	Habur sınır kapısı üzerinden yapılan sınır ticaretinin bölge üzerindeki gelir dağılımını daha adaletli hale getirdiğine inanıyorum.	1	2	3	4	5

4	Habur Sınır Kapısı üzerinde yapılan sınır ticareti sayesinde Şırnak ilinden dışarıya verilen göçün önemli ölçüde azaldığı kanaatindeyim.	1	2	3	4	5
5	Habur Sınır Kapısı üzerinden gerçekleşen sınır ticareti sayesinde Şırnak ilinde yaşayan insanların alım güçlerinin arttığını ve ihtiyaçlarını daha düşük maliyetlerle karşılayabildiklerini söyleyebilirim.	1	2	3	4	5
6	Sınır ticaretinin bölgede yarattığı ciddi ekonomik yararlar sebebiyle Şırnak ilinin çevresindeki yerleşim yerlerinden göç aldığını söyleyebilirim.	1	2	3	4	5
7	Şırnak ilinden Irak'a yapılan sınır ticaretinin devamlılığı için ek sınır kapılarına ihtiyaç olduğu kanısındayım.	1	2	3	4	5
8	Son zamanlarda devletin Şırnak'ta arttırdığı güvenlik önlemleri neticesinde, eskiye nazaran mal kaçakçılığının önüne geçildiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
9	Sınır ticaretinin yöre esnafına ve ticaret erbabına olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
10	Habur Sınır Kapısı'ndaki sınır ticareti için yapılan devlet teşvikleri ve süspansiyonlarının yeterli düzeyde olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5
11	Sınır ticareti ile uğraşan tacirlerin yeterli düzeyde ticari bilgi ve eğitime sahip olduğu kanaatindeyim.	1	2	3	4	5
12	Üretimi sınırlı olan bazı ürünlerin ihracatına kota konulması, belli ürünlere uygulanan ek vergilendirme gibi son dönemde yapılan değişikliklerin sınır ticaretini olumsuz etkilediğini düşünmekteyim.	1	2	3	4	5
13	Habur Sınır Kapısı'ndaki sınır ticaretinin herhangi bir nedenle aksaklığa uğraması durumunda yöre halkının hayati ölçüde ekonomik sıkıntılar yaşayacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
14	Türkiye'nin güneyindeki güvenlik zafiyeti ve terör tehdidi vb. olumsuz faktörler göz önüne alındığında; sınır ticareti hacminin genişlemesi adına serbest geçiş imkânı tanınmasını isterim.	1	2	3	4	5
15	Günöbirlik Irak'a seyahat eden insanların beraberinde getirdikleri mal ve hizmet konusunda kolaylık sağlanması halinde; bu durumun, bölge insanının ekonomik ve sosyal yaşamlarına yarar sağlayacağına inanıyorum.	1	2	3	4	5
16	Sınır ticareti yoluyla ortaya çıkan girişimcilik ruhunun yöre halkına iş olanakları ve istihdam sağlayacağını düşünmekteyim.	1	2	3	4	5
17	Sınır ticareti yapılan güzergâh boyunca faaliyet gösteren tesis ve işyerleri sayısı yeterlidir.	1	2	3	4	5

18	Sınır ticareti sayesinde sermaye birikimi sağlayan tacirler, yeni iş alanlarına yatırım yapmakta ve bölgenin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
19	Sınır ticareti ile yurda kaçak yollardan sokulan yakıtın haksız rekabete sebebiyet verdiği düşünüldüğünde; petrol ürünleri ticaretinin kontrol altına alınması gerektiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
20	Sınır ticareti kapsamından petrol ve ürünlerinin çıkarılmasının bölge ekonomisine zarar verdiğini düşünmekteyim.	1	2	3	4	5
21	Sınır ticareti yapmak için Şırnak Valiliği'nde verilen sınır ticaret belgelerinin bazı gerçek ve tüzel kişilerin tekelinde bulunduğu kanaatindeyim.	1	2	3	4	5
22	Devletin gerçek girişimcileri korumak ve sınır ticaretini canlandırmak adına gerekli tedbirleri aldığına inanıyorum.	1	2	3	4	5
23	Türkiye'de satılan bir ürün ile kaçak veya sınır ticareti ile temin edilen aynı ürünün fiyatlarının birbirine yakın olması durumunun, satın alma kararları üzerinde etkisi olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
24	Sınır ticareti aracılığıyla piyasaya sokulan ürünlerin yöre halkı tarafından sıklıkla tercih edildiği kanısındayım.	1	2	3	4	5
25	Sınır ticareti kapsamında ithal edilen ürünlerde pazar sorunu yaşanmadığını düşünmekteyim.	1	2	3	4	5

TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Aksaray Üniversitesi Tez Değerlendirme Formu		
Öğrencinin Adı Soyadı: Mehmet SOM		EVET
Kapak		✓
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	✓
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	✓
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	✓
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	✓
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	✓
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	✓
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	✓
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	✓
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	✓
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	✓
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	✓
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	✓
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	✓
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	✓
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	✓
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	✓
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	✓
Atıf Yöntemi		APA 6 ☒ CMS ☐
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	✓
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	✓
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	✓
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	✓
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	✓
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	✓
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	✓
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	✓

Bu tezin tarafımdan “Tez yazım kuralları” okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası